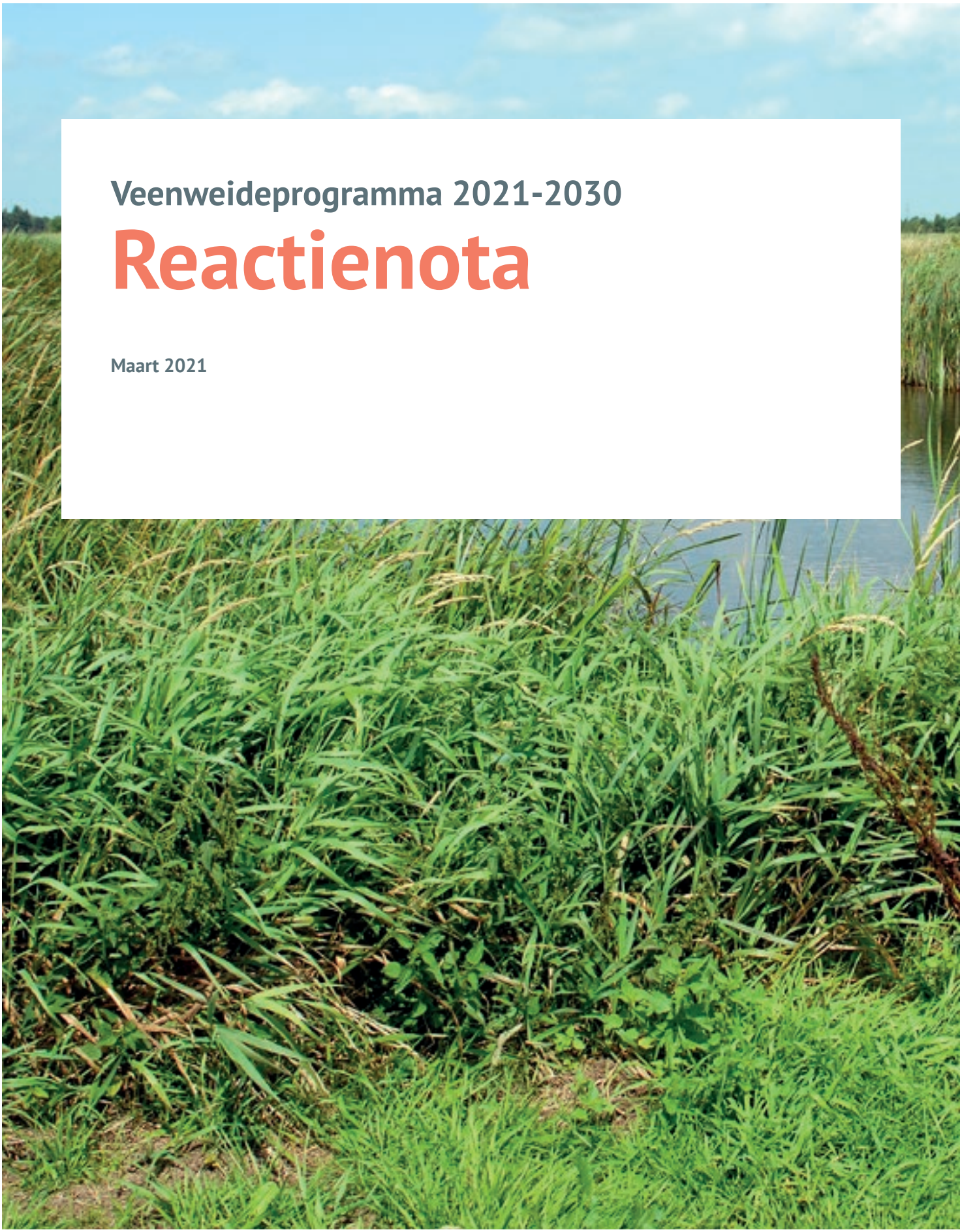
WETTERSKIP FRYSLÂN

provinsje fryslân
provincie fryslân

Veenweideprogramma 2021-2030

Reactienota

Maart 2021

Inhoud

Inleiding **3**
Proces tot nu toe 3
Structuur reactienota 3
Omgang met de zienswijzen 3
Veel voorkomende reacties 3
Verdere proces 4

Proces **5**

Aanleiding en context **8**
Algemeen 8
Bodemdaling door gaswinning ca. 10
CO2 emissie 10
Grondwater/ kwel 11

Visie en ambitie **12**
Ambitieniveau 12
Integraliteit 15
Disbalans 17
Overig 19

Doelen **20**
Algemeen 20
CO2 reductie 21

Strategie en Aanpak **23**
Algemeen 23
Fasering, stap voor stap 23
Aanpak via deelgebieden 25
Hogere grondwaterstanden, bodemmaatregelen 26

Instrumenten **31**
Schaduwwerking, onzekerheden, waarborgen/ rechtsbescherming 31
Flankerend beleid/ afwaarderen 33
Flankerend beleid/ Uitgangspunten voor nadeel-compensatie 35
Flankerend beleid/ herverkaveling 38
Overig 39

Programmalijn 1: Waterbeheer en klimaat-adaptatie **40**
Peilverhoging algemeen, alle veengronden 40
Peilverhoging gebieden 44
Peilverhoging kosten 49
Kaartbeelden 51
Peilverhoging specifiek 52
Waterkwaliteit 56

Programmalijn 2: It Nije Buorkjen **58**
Haalbaarheid nieuwe verdienmodellen 58
Kansen nieuwe verdienmodellen 61
Waarde van de grond 64
Bodem en grondgebruik 64

Programmalijn 3: Leefomgeving, natuur en biodiversiteit **66**
Natuur 66
Fundering 68
Recreatie 79
Wonen 79
Landschap, cultuurhistorie en archeologie 79

Programmalijn 4: Integrale gebiedsaanpak **80**
Algemeen/ systematiek 80
Specifieke gebieden 81

Programmalijn 5: Onderzoek en monitoring **86**

Programmaorganisatie **88**

Kosten en financiering **89**

Overig **91**

Inleiding

Proces tot nu toe

Op 4 november hebben Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân en het Dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân het ontwerp-veenweideprogramma 2021-2030 vastgesteld en vrijgegeven voor inspraak. Gedurende de periode 5 november 2020 t/m 15 januari 2021 heeft het programma ter inzage gelegen en is eenieder de gelegenheid geboden een zienswijze in te dienen. Tijdens de inspraakperiode zijn drie webinars gehouden om eenieder te informeren over het programma. Voor zover het kon zijn er fysieke bijeenkomsten geweest met betrokkenen uit de kansrijke gebieden. Waar dit niet kon is dit digitaal gebeurd.

Structuur reactienota

We hebben de reactienota, na deze inleiding, gestructureerd naar de hoofdstukken van het programma zelf (veenweidefryslan.frl). De meeste zienswijzen behandelen verschillende onderwerpen en hebben betrekking op meerdere onderdelen van het ontwerpprogramma. We hebben de verschillende onderdelen van elke zienswijze 'toegekend' aan het hoofdstuk uit het programma waar ze betrekking op hebben. Dat betekent dat de (nummers van de) meeste insprekers op meerdere plaatsen in deze reactienota terugkomen. Per hoofdstuk hebben we een verdere onderverdeling gemaakt naar thema's waar de reacties betrekking op hebben.

Omgang met de zienswijzen

Er zijn 243 zienswijzen ingediend. In deze inspraak-reactienota zijn deze zienswijzen zo goed mogelijk samen-gevat en voorzien van een reactie. Daarbij is getracht dit zo zorgvuldig mogelijk te doen en zo goed mogelijk recht te doen aan de strekking van de zienswijzen. De zienswijzen zijn geanonimiseerd opgenomen. De nummers bij de zienswijzen verwijzen naar de insprekers waarvan deze afkomstig zijn. Waar de zienswijze geleid heeft tot aanpassing van het veenweideprogramma 2021-2030 is dit in de reactie aangegeven. In veel zienswijzen zijn reacties gegeven met dezelfde strekking. In de reactienota zijn deze zoveel mogelijk samengevoegd. Ook zijn zienswijzen samengevat om tot de kern van de zienswijze en tot een leesbare reactienota te komen.

Veel voorkomende reacties

Veel zienswijzen zijn afkomstig van agrariërs (overwegend melkveehouders). Daarnaast hebben veel zienswijzen (mede) betrekking op zorgen over de funderingen van woningen. Een derde blok aan zienswijzen, veelal afkomstig van natuurorganisaties, heeft als strekking dat het programma niet ambitieus of integraal genoeg is, niet snel genoeg gaat en onvoldoende duidelijk maakt hoe de gestelde doelen gehaald gaan worden.

De voornaamste zorg bij de reagerende agrariërs betreft de nadelige gevolgen van het programma voor de financiële gezondheid en perspectieven van hun bedrijf. Men vreest met name door de peilverhoging voor beperkingen in de bedrijfsvoering en daarmee grote financiële schade of zelfs de noodzaak het bedrijf te beëindigen. Ook wordt erop gewezen dat het programma in dat opzicht al voor inwerkingtreding nadelige gevolgen heeft, door de zogenoemde 'planologische schaduwwerking': de onzekerheden die het creëert voor de waarde van het bedrijf in de toekomst leidt tot waardedaling van grond en gebouwen en heeft gevolgen voor de financierbaarheid van het bedrijf, bijvoorbeeld bij overname. Ook wordt er in dit verband op gewezen dat het Klimaatakkoord stelt dat maatregelen moeten worden afgestemd op het perspectief voor boeren en bestaande verdienmodellen pas overboord kunnen als er alternatieven beschikbaar zijn; men ziet op dit moment nog geen reële alternatieve verdienmodellen (eerst zien, dan geloven). Ten slotte wordt er vanwege de grote financiële gevolgen twijfel geuit over of er voldoende compensatie zal worden geboden; men vindt dat er eerst voldoende dekking van middelen moet zijn voordat van ingrepen/ maatregelen sprake kan zijn.

Ook wordt door veel insprekers vanuit de landbouw gesteld dat er nog veel onzekerheid is over de werkzaamheid van maatregelen. Daarnaast zou onderzoek hebben aangetoond dat de voorgestelde maatregelen, en dan met name de peilverhoging tot 40 cm onder het maaiveld, niet zullen helpen om de gestelde doelen voor CO2-reductie en beperking van bodemdaling te behalen. Ten slotte stellen veel boeren dat maatregelen voor veengronden met een dik kleidek, moerige gronden en de dunne veengronden nauwelijks tot minder CO2-uitstoot en bodemdaling leiden. Deze gronden zouden daarom geen onderdeel moeten uitmaken van het programma. In afwachting van een landelijk vastgestelde monitorings- en berekenings-systematiek voor het bepalen van de CO2 uitstoot en van een landelijk vastgestelde verdeling van de CO2 reductie opgaven, is een besluit over CO2 reductie voor deze bodem-typen uitgesteld tot het eerste ijkmoment van 2022.

Op deze punten wordt in de reactienota uitgebreid in-gegaan. In algemene zin valt er het volgende over te zeggen: we nemen de financiële zorgen van boeren als gevolg van dit programma absoluut serieus en houden daar in het programma ook rekening mee. Een van de doelen in het veenweideprogramma is dat er een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw moet zijn.

Daarbij is het uitgangspunt 'geen geld, geen Zwitsers' belangrijk. Dat houdt in dat zo lang er geen middelen zijn om de maatregelen te kunnen doorvoeren in een specifiek gebied (inclusief compensatie van de landbouw), er geen ingrijpende maatregelen worden doorgevoerd in dat gebied. Ook zetten we vol in op het gezamenlijk met partijen in de landbouwketen ontwikkelen van andere verdienmodellen. Het programma heeft verder veel aandacht voor flankerend beleid om boeren te ondersteunen in de aanpassingen. De belangrijkste onderdelen van flankerend beleid zijn 'grond als instrument' en 'afwaarderen/ herwaarderen'. Als het niet lukt om tot minnelijke overeenstemming over passende compensatie te komen, kan als vangnet een beroep worden gedaan op de formele nadeelcompensatieregelingen. In 2022 en 2026 (het eerste en tweede ijkmoment) kijken we hoe deze inzet voor boeren (naast veel andere zaken) loopt en waar bijstelling van het programma nodig is.

Een aantal zienswijzen richten zich op het belang van een gezonde bodem en op bodemmaatregelen waarmee veen-oxidatie kan worden beperkt. In het ontwerp-veenweide-programma was hierin voorzien onder programmalijn It Nije Buorkjen bij het thema bodem en grondgebruik. Omdat we het belang van duurzaam bodembeheer en de mogelijkheden die dit biedt onderkennen, hebben we van dit thema een aparte programmalijn gemaakt.

Het klopt dat meerdere zaken nog onzeker zijn. Maar dat gaat meestal over de exacte omvang, niet de richting: het is bijvoorbeeld bekend dat peilverhoging leidt tot minder CO_2-uitstoot en tot beperking van bodemdaling en daarmee van schade aan funderingen, alleen is nog niet precies bekend hoeveel. De komende jaren zullen de kennishiaten door landelijk onderzoek en onze eigen Friese experimenten en onderzoek kleiner worden. De kennis die we opdoen betrekken we ook bij de ijkmomenten in 2022 en 2026 en wat niet (voldoende) werkt, veranderen we.

Tenslotte is de keuze om het hele veenweidegebied te betrekken in het programma niet alleen gebaseerd op de te verwachten vermindering van CO_2-uitstoot en van bodemdaling en schade aan funderingen. De doelen voor het veenweidegebied richten zich ook op het kunnen opvangen van de klimaatverandering en een robuuster watersysteem (door bijvoorbeeld waterbuffers). Dat is in het hele veenweidegebied relevant en nodig. Overigens worden ook landelijk de moerige gronden tot het veenweidegebied gerekend.

De inspraakreacties rondom funderingen benadrukken met name twee zaken. Ten eerste dat er in verhouding tot met name de landbouw te weinig aandacht is in het programma voor de funderingsproblematiek. Ten tweede dat het niet redelijk is dat huiseigenaren zelf (geheel) zouden moeten opdraaien voor de kosten van funderings-herstel, omdat de bodemdaling mede het gevolg is van eerdere overheidsmaatregelen en –besluiten. Alleen ondersteuning voor het uitvoeren van onderzoek is niet genoeg. In reactie daarop zullen we uitgebreider ingaan op funderingen in het programma. Daarnaast erkennen we het leed en de financiële schade die gepaard gaan met de funderingsproblematiek. Binnen het Veenweideprogramma wordt de komende jaren gesproken over aanvullende maatregelen met betrekking tot de funderingsproblematiek. Daarover vindt dan in 2022 besluitvorming plaats. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is; de tekst over het onderwerp funderingen is hiermee aangevuld.

Wat betreft de insprekers die hun zorgen hebben geuit over het ambitieniveau, tempo en concreetheid van het programma: de ambitie van het programma is te voldoen aan de landelijk overeengekomen normen voor CO_2-uitstoot in 2030 en 2050, klaar te zijn voor de klimaat-verandering en de bodemdaling te reduceren. Tempo en concretisering zullen worden aangepast om die doelen te halen. Echter, door de mogelijkheid de komende jaren ervaring op te doen en te leren, willen we nog niet alles vastleggen; ook zijn er zoals gezegd nog kennishiaten waarnaar nog onderzoek gedaan wordt. Juist door in ijk-momenten bij te kunnen stellen zal per saldo het meeste resultaat behaald kunnen worden. Doelen en richting staan hierbij voorop. Het geforceerd en te snel doorvoeren van maatregelen van bovenaf, doet afbreuk aan het draagvlak en aan initiatieven en energie van onderop in de kansrijke gebieden en ontwikkelgebieden (en ook daarbuiten). V.w.b. de integraliteit: de focus in het programma ligt op de vier veenweidedoelen, maar koppelkansen met andere doelen die zich werkende weg voor doen willen we zoveel mogelijk benutten. Hiermee is de integraliteit van onze gezamenlijke inzet geborgd.

Verdere proces

De reactienota wordt samen met het aangepaste Veenweideprogramma 2021-2030 voorgelegd aan Provinciale staten van de Provinsje Fryslân en het Algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân. De zienswijzen worden daarmee betrokken bij de politieke besluitvorming over en vaststelling van het definitieve veenweide-programma. Voorafgaand aan de behandeling in de algemene besturen wordt een hoorzitting gehouden (28 april 2021). Bij deze hoorzitting kunnen insprekers hun zienswijze nader toelichten.

Het proces van inspraak in deze fase kent geen bezwaar en beroepsmogelijkheid. In de uitvoeringsfase, als er juridisch bindende besluiten worden genomen, staat deze mogelijkheid wel open. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij een bestemmingswijziging, een inrichtingsplan of een peilbesluit.

Proces

INSPREKERS
38, 74, 166

KERN ZIENSWIJZE
Bij de opstelling van dit ontwerpprogramma is geen enkele boer betrokken. Bij de meeste boeren is geen draagvlak voor het programma. Inspreker verzoekt om in de regio bijeenkomsten te plannen waar provincie en Wetterskip met betrokken boeren/ eigenaren/ burgers in gesprek gaat over dit programma om zo wellicht werkelijk draagvlak te ontwikkelen en tot samenwerking te komen (m.n. ook in deze coronatijd).

REACTIE
De landbouwsector is vertegenwoordigd in het Bestjoerlijk Oerlis Feangreide. Deze vertegenwoordiger zit hier namens zeven landbouworganisaties (Agrarische Jongeren Friesland, Federatie Polderbelangen Friesland, Feriening Biologyske Boeren Fryslân, Het Friesch Grondbezit, Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) Noord, de Nederlandse Melkveehouders Vakbond het Fries Kollektievenberied) Bij de voorbereiding van dit programma is gestart met gesprekken met diverse belangengroepen en deze zijn in de gelegenheid gesteld input te leveren. De concept teksten zijn diverse malen besproken in het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF) en is naar aanleiding van opmerkingen van de landbouw-vertegenwoordiging enkele keren aangepast. In de inspraakperiode zijn er drie webinars gehouden om het programma toe te lichten. Ook zijn in deze periode gesprekken geweest met vertegenwoordigers uit de kans-rijke gebieden, waarbij vooral veel boeren aanwezig waren.

De afgelopen jaren zijn diverse proeven en pilots gestart en uitgevoerd, bijvoorbeeld proeven met onderwaterdrainage, met maisteelt zonder kerende grondbewerking en op het gebied van bodemvruchtbaarheid. Ook zijn er processen gestart in enkele kansrijke gebieden waar boeren nauw bij betrokken zijn. Ervaringen uit deze pilots, proeven en processen hebben we benut bij het opstellen van dit programma.

INSPREKERS
29, 30, 32, 34, 37, 39, 40, 42, 45, 48, 49, 52, 53, 58, 60, 62, 63, 65, 70, 73, 84, 86, 87, 88, 94, 104,107, 111,116,118, 125,131, 133,134, 141, 142, 145, 147, 154,155, 156,160, 161, 167, 170, 172,176, 190, 191, 192,197, 213, 216, 219, 220, 230, 233, 234, 235, 241, 249, 250

KERN ZIENSWIJZE
Verzoek om het veenweideprogramma niet vast te stellen; de effectiviteit van het beoogde beleid, de continuïteit van de boerenbedrijven, het welslagen van de ingezette maatregelen en voldoende ondersteuning van boeren bij de verandering, is omgeven met grote onzekerheden.

REACTIE
We onderkennen de onzekerheden, maar zijn ons ook bewust van de zekerheden omtrent de effecten van veenoxidatie. Binnen deze zekerheden gaan we met een adaptieve, stapsgewijze aanpak om met de onzekerheden. Een belangrijk element daarbinnen is de gebiedsaanpak (kansrijke gebieden en ontwikkelgebieden) en van daaruit verder werken op basis van maatwerk en uitrollen van effectieve maatregelen die zich in de praktijk hebben bewezen. Verder hanteren we twee ijkmomenten: in 2022 en in 2026. Dan kijken we waar we staan, wat we nog meer te weten zijn gekomen en hoe we verder gaan. Dit programma is dus de start van een gebiedsproces, met flankerend beleid en waarborgen voor individuele agrariërs.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183, 221

KERN ZIENSWIJZE
De gemeenten vinden het belangrijk dat er gewerkt blijft worden aan breed draagvlak. Als gemeenten pleiten we voor een zorgvuldige belangenafweging en betrokkenheid van alle stakeholders. Dat betekent dat niet alleen de landbouw-, natuur- en milieuorganisaties aan tafel moeten zitten, maar dat er ook actief afstemming moet worden gezocht met woningeigenaren en recreatieondernemers.

REACTIE
Wij onderschrijven het belang van breed draagvlak. Samen en van onderop staat in de integrale gebiedsaanpak centraal, met de belanghebbenden en betrokkenen wordt gezocht naar oplossingen. In H.5 is aangegeven dat daarvoor een belangrijke rol is weggelegd voor gebieds-commissies met een brede samenstelling. Naast boeren, overheden, natuurorganisaties en ondernemers, is er ook nadrukkelijk een gelijkwaardige rol voor de 'gewone' inwoners van het gebied. Om de belangen van woning-eigenaren een stem te geven wordt bovendien een 'Funderingstafel' opgezet.

DIT IS IN HET PROGRAMMA TOEGEVOEGD AAN H.7.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
De agrarische sector is zich bewust van de aard en omvang van de veenweideproblematiek en dicht zichzelf ook een prominente rol toe in het kader van het beperken van bodemdaling en de uitstoot van CO_2. Daarom acteert de sector sinds 2016 intensief op dit dossier. Onder andere door deel te nemen in het programmateam en het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF). De proactieve houding

van de sector komt ook naar voren in een eigen landbouw-aanpak 'Mei beide fuotten op 'e feangrûn, de boer mei oan 't stjoer foar de útfiering fan feangreide.' Deze heeft ze in 2018 uitgebracht, in navolging van het initiatiefvoorstel van Provinciale Staten en het Panorama van Places of Hope. Hiermee is vanuit de agrarische sector een realistische en haalbare handreiking gedaan hoe je met primaire ondernemers kunt werken aan doelen waar men het over eens is. Dat dit een goed plan was werd bevestigd door de Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse (MKBA) die in 2019 werd uitgevoerd, waaruit bleek dat dit landbouwplan één van de twee best renderende plannen voor de Fryske Mienskip zou zijn.

REACTIE
Zoals ook uit het ontwerpprogramma blijkt is de agrarische sector een belangrijke partner in de veenweideaanpak. We herkennen en erkennen het belang van de agrarische sector en zijn blij met hun actieve inbreng. De door de sector aangedragen eigen aanpak kent veel elementen die in het veenweideprogramma zijn opgenomen. Zo bevat het programma ook elementen uit het genoemde landbouw-plan, zoals de gebiedsaanpak, het uitrollen van succesvolle maatregelen die zich in de praktijk hebben bewezen, ruimte voor maatwerk, flankerend/ ondersteunend beleid voor agrariërs, een adaptieve aanpak zodat van nieuwe inzichten en ervaringen gebruik kan worden gemaakt.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt vast dat zijn achterban en onder hen, al die betrokken boeren, als gevolg van de begin 2020 gekozen top-down aanpak, niet mee aan de basis kon staan van dit programma 'Foarút mei de Fryske Feangreiden'. Al schrijvend werken aan draagvlak was daardoor niet mogelijk. Dit terwijl in de visie van inspreker draagvlak de sleutel is voor het succes van dit programma. Dit programma is in feite niet meer dan een houtkoolschets op hoofdlijnen. Er moet nog heel veel worden uitgewerkt. Hoe denkt u het draagvlak bij boeren, burgers en natuur-organisaties te gaan vergroten?

REACTIE
Aan het programma is inderdaad niet meegeschreven door de landbouwpartijen. Wel is er door verschillende partijen input geleverd. Vanaf begin 2020 zijn er diverse gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van de land-bouw en andere betrokken partijen, klankbordgroepen, etc. Het concept programma is daarnaast meerdere keren besproken in het Bestjoerlik Oerlis Feangreide. Naar aanleiding van die overleggen zijn er diverse aanpassingen in het ontwerpprogramma doorgevoerd. Wij zijn blij met de betrokkenheid van boeren bij de verschillende processen en pilots die er lopen. Door samen aan de slag te gaan en te ontdekken waar mogelijkheden en onmogelijkheden liggen, hopen we draagvlak en vertrouwen bij alle betrokken partijen te vergroten. De processen in Aldeboarn de Deelen en in de andere kansrijke gebieden kunnen hier als voorbeeld voor dienen. We begrijpen dat er soms strijdigheid is tussen de verschillende belangen. In de gebiedsprocessen zetten we in op het overbruggen van deze strijdigheden.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt zich af of er bij de besluitvorming van dit veenweideprogramma sprake is van behoorlijk bestuur. Een overheid moet bij maatregelen die dusdanig ingrijpend zijn als in dit programma haar keuzes zorgvuldig onderbouwen en de aanpalende belangen goed wegen. Op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht moet de overheid de nodige kennis vergaderen omtrent relevante feiten en af te wegen belangen. Volgens inspreker is dit hier niet het geval; de aanvankelijke argumenten (bodemdaling;CO2 emissiereductie en zoetwateropvang) zijn niet als valide beoordeeld. In plaats daarvan is verzilting als argument opgevoerd, waarbij slechts afgegaan wordt op een studie: de Strategische Grondwaterstudie Fryslân. Dit is des temeer een argument om gronden met een dik kleidek en moerige grond uit dit programma weg te laten.

REACTIE
Met het veenweideprogramma worden nog geen besluiten genomen die directe rechtsgevolgen hebben voor belanghebbenden. Wij beamen dat er nog veel kennisvragen zijn en dat hier nog nadere onderbouwing voor nodig is (zie programmalijn 5, onderzoek en monitoring). Dat neemt niet weg dat het belangrijk is dat er doelen worden gesteld en er richting wordt gegeven. Dat mag van de overheid worden verwacht. Samen met betrokkenen willen we vervolgens invulling geven aan die richting. Het voorliggende programma laat nog voldoende ruimte om hier samen invulling aan te geven. Hierbij is een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw een belangrijk doel.
Omdat er nog meer kennis en inzicht nodig zijn, richten we ons eerst op de veengebieden met een dik veenpakket (dikker dan 80 cm). Voor de gronden met een kleidek dikker dan 40 cm de dunne veengronden en de moerige gronden willen we in 2026 een besluit nemen over de maatregelen die in deze gebieden effectief zijn.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
De boeren in de Brekkenpolder zijn teleurgesteld in provincie en waterschap. Vaak werden afspraken niet nagekomen of kregen boeren gevoel dat het er niet toe deed wat ze samen wilden bereiken.

REACTIE
We hebben begrip voor de gevoelens die er in dit gebied heersen. Door omstandigheden buiten ons om is het bijvoorbeeld niet gelukt om in dit gebied een start te maken met het project Boeren meten water. Dit is ook aan het gebied teruggekoppeld. De komende tijd willen we samen met het gebied verder verkennen welke activiteiten we de komende jaren in dit gebied kunnen opstarten.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Voor het gebied Grouster Leechlan geldt dat de boeren weer het vertrouwen krijgen dat hun aanpak er toe doet. De top-down benadering van het voorliggende ontwerp heeft de aanpak en het gebiedsproces weer stil gelegd. Er is weinig vertrouwen en veel gelatenheid.

REACTIE
We hebben begrip voor de gevoelens die er in het gebied leven. Het resultaat van het werk dat het gebied afgelopen jaren heeft gedaan willen we graag benutten als vertrekpunt voor het vervolg.

INSPREKERS
46, 128, 188, 214, 215, 243

KERN ZIENSWIJZE
Het is ontzettend lastig voor de individuele boeren in te schatten hoe de situatie er op hun bedrijf eruit zal zien als het veenweideprogramma werkelijkheid wordt. Dit komt mede door hoogteverschillen binnen kavels/percelen. Hoe groot worden de peilvakken? En op welk punt wordt gemeten? En hoe wordt dit gerealiseerd? Er heerst grote onzekerheid in dit ontwerp waardoor gericht bezwaar maken onmogelijk is.

REACTIE
We beseffen dat dit programma de nodige onzekerheden met zich meebrengt. Onzekerheden die voor een deel horen bij ondernemerschap maar die ook belemmerend kunnen werken. We realiseren ons dat het programma niet alle onzekerheden oplost, maar we willen ons samen met de landbouwsector inzetten voor een goed toekomstperspectief.

In de gebiedsprocessen worden de plannen concreter uitgewerkt. Dan worden de consequenties voor elk bedrijf ook duidelijker. Dan is ook gericht bezwaar en beroep mogelijk.

INSPREKERS
245, 248

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt het een gemis dat een dergelijk groot en ingrijpend plan er door wordt gedrukt zonder fysieke bijeenkomsten. Het zou beter zijn meer tijd te nemen.

REACTIE
Wij betreuren dit ook, het was ook de bedoeling fysieke bijeenkomsten te houden tot de coronamaatregelen roet in het eten gooiden. Gelukkig hebben we met diverse vertegenwoordigers uit de kansrijke gebieden nog fysieke bijeenkomsten kunnen houden en hebben we met de Webinars een groot bereik gehad. We beseffen dat dit anders is dan fysieke bijeenkomsten.

Aanleiding en context

Algemeen

INSPREKERS
4, 91

KERN ZIENSWIJZE
Fryslân breed niets doen heeft veel voordelen:
- **Het land zakt vanzelf tot 40 cm boven grondwater; de grondgebruiker kan zo lang mogelijk profiteren van de grotere drooglegging (wel 50 jaar volgens projectleider Th. Osinga);**
- **Geen onrust en spanningen, geen schuld voor veranderingen;**
- **De nadelen van verzakkingen zullen wel meevallen; de praktijk is vindingrijk;**
- **Grote kostenbesparingen (alleen al ambtelijk en bestuurlijk);**
- **Met de vrijkomende gelden kan de funderings-problematiek worden aangepakt;**
- **De landbouwproductie van een van de meest stabiele economische sectoren blijft maximaal bestaan;**
- **Omschakelen op alternatieve verdienmodellen kan vervallen.**

De ruilverkaveling De Alde Jokse heeft hier 30 jaar geleden grote verbeteringen gebracht; deze worden teniet gedaan. De maatregelen vertragen hooguit het zakken. Het veen wordt hier goed afgeschermd door de kleilaag.

REACTIE
Uit de MKBA blijkt duidelijk dat de nadelen van het huidige tempo van veenoxidatie en bodemdaling de voordelen van de grotere drooglegging overvleugelen. Deels is dit in directe kosten uit te drukken, deels gaat het om maat-schappelijke kosten met een veel groter bereik en op langere termijn. Het scenario van niets doen, d.w.z. de huidige autonome ontwikkeling doorzetten, is in ieder geval qua kosten-baten verhouding het minst gunstig t.o.v. de scenario's waarin veenoxidatie en bodemdaling worden vertraagd. We verwijzen hiervoor naar de MKBA in de bijlage; op basis van nader onderzoek/ monitoring naar de mate van bodemdaling en CO-reductie en de herijking in 2022 en 2026, houden we de vinger aan de pols en kunnen we onze inzet en maatregelen adaptief aanpassen.

We onderkennen dat de ruilverkaveling De Alde Jokse van 30 jaar geleden voor het agrarisch gebruik voordelen heeft gebracht. Deze voordelen worden ook niet teniet gedaan. Wel geven nieuwe ontwikkelingen en inzichten aanleiding om op een andere koers in te gaan zetten. We kunnen niet altijd op dezelfde voet doorgaan. Soms zijn aanpassingen in beleid en maatregelen nodig. Maar dat doen we zorgvuldig en in samenspraak met de streek en betrokkenen. Zodat we over 30 jaar op déze koerswijziging kunnen wijzen.

INSPREKERS
4, 91

KERN ZIENSWIJZE
Bodememissie komt ook buiten het veenweidegebied voor. Beter zou een beleid voor heel Fryslân zijn.

REACTIE
We onderkennen dat ook buiten het veenweidegebied bodememissie voorkomt, maar dit is per oppervlakte-eenheid beperkter dan in veengebied.

INSPREKERS
4, 150

KERN ZIENSWIJZE
Laat het zo, het is allemaal onnodige energie en kosten; Fryslân heeft altijd mooi landschap gehad. Toename van recreatie en toerisme is niet nodig; er is nog altijd veel honger in de wereld.
De totale CO2 emissie is volledig afhankelijk van de totale hoeveelheid veen. Of dat nu in 100 jaar gebeurt of in 120 jaar, het is beide keren gelijk. Er zitten methodische fouten in de MKBA: wat na 100 jaar gebeurt wordt weggelaten. De winst in de MKBA komt door de termijn van 100 jaar en is maar denkbeeldig.

REACTIE
Zie reactie hierboven. De MKBA laat zien dat er een substantieel verschil in effecten is tussen het huidige tempo van veenoxidatie en bodemdaling volgen, of dit proces vertragen. Dit verschil in effecten doet zich ook al voor binnen een lange periode van 100 jaar.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
De discussie rond veenweide wordt eendimensionaal gevoerd. Er wordt onvoldoende gekeken naar de economische effecten en de leefbaarheid van het platte-land. Zonder boeren geen uniek veenweidepolderlandschap en geen weidevogels (die foerageren op agrarische grond). Deze maatschappelijke waardering zien wij niet terug in uw programma. De landbouw is de drager van een duurzame veenweide met ruimte voor de natuur. Wij vragen uw visie op en waardering van het strategisch belang van de agrarische sector en de toekomst van deze sector. Wij roepen u en de politiek op om juist te bouwen aan een, ook voor de toekomst, sterke duurzame en innovatieve agrarische sector met een vitaal platteland!

REACTIE
Wij onderkennen het economisch belang en de rol van de landbouw voor de leefbaarheid van het platteland. Niet voor niets is een van de doelen: 'een duurzaam toekomst-perspectief voor de landbouw'. Voor de Friese landbouw werken we daarom aan een Landbouwagenda met als ambitie om van een viersterrenlandbouw een vijfsterren-landbouw te maken, waarbij de vijfde ster een groene, circulaire ster is. In de startnotitie voor deze Landbouw-agenda wordt uitgebreid ingegaan op de betekenis van de landbouw voor de provincie Fryslân en op de uitdagingen voor de landbouw.

INSPREKERS
204, 212, 244

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker herkent de cijfers van bodemdaling van 1-2 cm per jaar niet.

REACTIE
We weten dat de bodemdaling varieert. Dit hangt onder andere af van bodemtype. Uit onderzoek blijkt dat de gemiddelde bodemdaling in de veengebieden in de orde van grootte van 1 cm per jaar ligt. Ook hier wordt nog nader onderzoek naar gedaan.

INSPREKERS
218

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers maken zich zorgen om de waterhuishouding in het veenweidegebied rondom Grou. Het steeds maar dieper ontwateren van veengrond wordt steeds duidelijker zichtbaar. Dit gebeurt door verdroging (natuur) en altijd maar afmalen (menselijk handelen). Zelfs in extreme droge perioden slaan de gemalen geregeld aan. Hierdoor oxideert en klinkt het veen steeds meer in en stijgt de CO2 uitstoot. Volgens deskundigen is het vijf voor twaalf om het veenpakket te redden.

REACTIE
We begrijpen de zorgen en voelen de urgentie voor dit gebied. Zo zijn er meer gebieden in het veenweidegebied waar de gevolgen van veenoxidatie en bodemdaling merkbaar worden. Vandaar dat we met dit programma een brede, integrale aanpak willen invullen, te beginnen in de gebieden waar de problemen c.q. kansen het grootst zijn. Dat gemalen ook in droge perioden af en toe aan slaan is niet te voorkomen. Gemalen staan vaak op lage plek van een bemalingsgebied en daar is meestal wel sprake van kwel. Ook is er vaak sprake van een overschot aan inlaat-water dat er via het gemaal uit een polder wordt gepompt.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Er wordt geïmpliceerd dat biodiversiteit afneemt door bodemdaling. Bij weten van de inspreker is deze correlatie nooit gelegd.

REACTIE
Bodemdaling versterkt de verdroging van de hoger liggende natuurgebieden. Dit heeft negatieve invloed op de biodiversiteit.

INSPREKERS
4, 26, 27, 28, 46, 120, 130, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers zijn van mening dat als er een paragraaf wordt opgenomen over relevant (inter)nationaal beleid, ook de discussie die over dit beleid speelt, gemeld moet worden. Dit om te voorkomen dat er een soort tunnelvisie ontstaat, waar het gehele programma aan 'opgehangen' wordt en zich bij de uitvoering vervolgens blind op staart. Tijdens de duur van het programma dient het relevante (inter)nationale beleid in z'n grotere context bijgehouden en zo nodig aangepast te worden.

REACTIE
In het programma is een korte schets gegeven van het voor dit programma relevante beleid. Het voert te ver om alle verschillende opvattingen die er over dit beleid leven, uitgebreid in het programma uit te diepen. We volgen de discussie en houden ontwikkelingen in de gaten.
We onderkennen dat methaan en lachgas ook meespelen. Daarom is het peilbeleid niet gericht op sterke vernatting van percelen of het onder water zetten van percelen, en houden we in het kader van het peilbeheer dit nauwlettend in de gaten.

INSPREKERS
52

KERN ZIENSWIJZE
Verzakkingen van woningen wordt als argument gebruikt om peilen te verhogen terwijl dit altijd is opgevangen met hoogwaterpeilen rondom woningen.

REACTIE
Uit ervaring en onderzoek blijkt dat hoogwatersloten rondom woningen niet meer overal toereikend zijn om funderingen voldoende nat te houden. Bij doorgaande bodemdaling neemt dit probleem alleen maar toe.

Bodemdaling door gaswinning ca.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers verzoeken op te nemen dat de provincie, gemeenten en het Wetterskip de Minister negatief over gaswinning (al dan niet in combinatie met aardwarmtewinning) zullen adviseren bij lopende en nieuwe verginnings- en ontheffingsaanvragen.

REACTIE
De advisering over concrete winningen stemmen de Friese overheden (provincie, Wetterskip en betreffende gemeenten) onderling af. Wanneer negatieve effecten en risico's voor de omgeving worden verwacht, adviseren de provincie, Wetterskip en de gemeente over een winningsaanvraag veelal al negatief aan het ministerie van Economische Zaken en Klimaat; dit geldt in ieder geval voor nieuwe winningen. Deze advisering valt verder buiten het Veenweideprogramma.

INSPREKERS
182, 41, 190

KERN ZIENSWIJZE
Evenals de veenweideproblematiek leidt gaswinning tot bodemdaling. Gaswinning in veenweidegebied is derhalve ongewenst. Insprekers menen dat het van belang is dat 'gaswinning' als onderdeel aan het ontwerp wordt toegevoegd en dat er expliciet in het programma wordt vermeld dat gaswinning onder het veenweidegebied wordt tegengegaan door zowel de provincie als gemeenten. Niet alleen door de inrichting van nieuwe gaswinningslocaties tegen te gaan, maar ook door sidetracks vanuit andere locaties niet toe te staan en door gaswinning als 'nevenvangst' bij de inrichting van aardwarmtewinning niet toe te staan. Insprekers missen de gasboorplannen en de beoogde locatie(s), die bijdragen aan CO2-uitstoot en bodemdaling in de provincie. Dat moet bij de berekeningen, inschattingen en overzichten opgenomen.

REACTIE
Het Veenweidenprogramma richt zich uitsluitend op de maaivelddaling veroorzaakt door veenoxidatie. Er is sprake van bodemdaling als gevolg van delfstoffenwinning (gas en zout). Bij advisering over concrete winningen vindt afstemming plaatst tussen de Friese overheden (provincie, Wetterskip en gemeenten). Bij een te verwachten substantiële bodemdaling of een toename van bodemdaling, wordt in ieder geval een negatief advies uitgebracht. Als de gaswinning toch doorgaat en deze gevolgen heeft voor de waterhuishouding in een gebied, wordt een gebiedsplan opgesteld en uitgevoerd om de negatieve effecten op o.a. de waterhuishouding op te vangen, zoals voor het bodemdalingsgebied Harlingen-Franekeradeel en in de omgeving van Anjum. Wanneer in een gebied substantiële bodemdaling door delfstoffenwinning samenvalt met maaivelddaling als gevolg van veenoxidatie, kan dat aanleiding zijn om een gebiedsproject te starten.
Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat verleent vergunningen voor gaswinning. Insprekers kunnen hun bezwaren tegen gaswinplannen kenbaar maken bij dit ministerie tijdens de daarvoor geldende procedures.
Het ministerie organiseert voor ieder winningsplan een voorlichtingsbijeenkomst in de regio.

INSPREKERS
229

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt het onbegrijpelijk dat er zoutwinning bij Harlingen wordt toegestaan en vervolgens de bodemdaling in het veengebied 'de schuld' krijgt van de verzilting.

REACTIE
Ook zoutwinning in Harlingen draagt bij aan verzilting.
In het gebiedsproces Harlingen-Franeker worden daarom maatregelen genomen om deze negatieve effecten te compenseren. Bodemdaling in het veengebied versterkt het landinwaarts 'intrekken' van het diepere zoute grondwater. Op langere termijn zal dit een groter risico op verzilting betekenen, o.a. van drinkwaterwinningen. Overigens zal de zoutwinning bij Harlingen stoppen.

CO2 emissie

INSPREKERS
229

KERN ZIENSWIJZE
Het grootste deel van de CO2 is afkomstig van de aarde zelf; vulkaanuitbarstingen, afsterven van hout, bosbranden, etc. Gaan we met een hoger waterpeil de aarde redden?

REACTIE
Naast natuurlijke processen zorgt de menselijke activiteit voor een dusdanige extra CO2 uitstoot, dat het klimaat sneller verandert. In het Klimaatakkoord van Parijs zijn wereldwijd afspraken gemaakt om deze uitstoot te verminderen. In het landelijke Klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt hoeveel elke sector moet bijdragen aan deze vermindering.

INSPREKERS
166

KERN ZIENSWIJZE
CO2 is wel een broeikasgas, maar niet de 'major trigger' voor klimaatverandering; wetenschappelijke publicaties tonen dat aan.

REACTIE
Naast CO2 zijn er inderdaad andere broeikasgassen. Maar qua omvang en aandeel in broeikasgassen - en daarmee impact op klimaatverandering -, is CO2 wel bepalend.

INSPREKERS
52

KERN ZIENSWIJZE
Het verhaal met CO2 gaat niet op. 95% van de CO2 zit in de oceanen, daar zit de grootste uitstoot. Veenweide in Fryslân is maar een klein gebied. En met hoger waterpeil komt meer methaan vrij dit zorgt voor hogere uitstoot.

REACTIE
Het klopt dat er veen CO2 is vastgelegd in oceanen en ook in permafrost in de ijzige gebieden rond de noord- en zuidpool. Dat is mede een van de argumenten om te voorkomen dat de aarde veel meer opwarmt. Door opwarming van de aarde komt er versneld CO2 vrij uit oceanen en de permafrost. Het proces van opwarming wordt hierdoor nog een keer extra versneld. Daarom zijn er ook mondiale afspraken gemaakt in het klimaatakkoord van Parijs om de opwarming van het klimaat te beperken.

INSPREKERS
52

KERN ZIENSWIJZE
Door veenoxidatie ontstaat een vruchtbare laag die de oxidatie beperkt of het zelfs stopt. Dus dan stopt ook de bodemdaling zoals bijvoorbeeld bij een klei dek.

REACTIE
Dit klopt niet helemaal. Zolang zuurstof in de bodem kan treden is er sprake van veneoxidatie. Wel kan door het toevoegen van organische stof of ook kleideeltjes dit proces worden beperkt. In de programmalijn Bodem en grondgebruik is aandacht voor bodemmaatregelen die veenoxidatie kunnen beperken.

Grondwater/ kwel

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Zowel de gemeente Opsterland als de provincie Friesland hebben tegenover de Rechtbank Noord Nederland en de Raad van State gesteld, dat er geen sprake is van kwel in het gebied. Het ontwerp is hiermee niet consistent. In veenpolders is waterretentie nodig als tegendruk voor kwel, voor piekberging of voor wateraanvoer, zo wordt gesteld. De tegendruk voor kwel is dus niet nodig en geen argument of 'kans' voor een ander gebruik van het gebied.

REACTIE
In algemene termen is de Brede Grondwaterstudie van provincie Fryslân, Vitens en Wetterskip Fryslân (uit 2019) als bouwsteen gehanteerd bij het opstellen van het Veenweideprogramma 2021-2030. Uit die studie blijkt dat er sprake is van een "kweldruk" onder de veengebieden van het Lage Midden, en dat die kweldruk zich juist in de diepe veenpolders in de sloten manifesteert. De in februari 2021 gepresenteerde "Review brede grondwaterstudie Fryslân", uitgevoerd door Deltares in opdracht van LTO, doet geen uitspraken over deze kwel, maar gaat uitsluitend nader in op de modellering van de wisselwerking tussen de ontwatering van de veengebieden en de verzilting vanuit het noorden/ noordwesten.

Visie en ambitie

Ambitieniveau

INSPREKERS
4, 63, 65, 70, 71, 73, 75, 76, 78, 79, 80, 87, 88, 90, 94,104, 107, 246

KERN ZIENSWIJZE
Het Veenweideprogramma 2021-2030 is een middel dat erger is dan de kwaal. Aanpassing van de drooglegging tot 40 cm helpt niet bij het beperken van veenafbraak en bodememissie, het helpt nauwelijks bij het beperken of oplossen van schade aan gebouwen en infrastructuur, en het vormt een grote bedreiging voor de bestaans-mogelijkheden in de landbouw en houdt daarmee het risico in op sociaaleconomische problemen. Voor het verhelpen van de huidige schade zijn minstens evenveel investeringen nodig als voor de inrichting van het veenweidegebied.

REACTIE
Uit onderzoek blijkt dat waterpeil en drooglegging van wezenlijke invloed zijn op het proces van veenafbraak en daarmee op de effecten van veenafbraak. Veel hierover is al bekend. Maar we onderkennen ook de onzekerheden en de nog ontbrekende kennis hierover. Vandaar dat aanvullend onderzoek/ monitoring wordt gedaan naar de effecten van waterpeilmaatregelen op de mate van bodemdaling en CO2-uitstoot. De adapatieve aanpak van het programma is hierop afgestemd: gebiedsgewijs starten in de gebieden met dik veen (> 80 cm), en de aanpak herijken in 2022 en 2026 waarbij ook de vervolgaanpak voor de overige gebieden wordt bepaald.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Met het ontwerp-veenweideprogramma voor de komende tien jaar leggen provincie, de veenweidegemeenten en het waterschap de lat onnodig hoog. Fryslân gaat maar liefst 40% van die landelijke opgave invullen, maar krijgt slechts 22% van het geld uit de landelijke pot terwijl er een groot gapend gat zit in de dekking van de begroting van €550 miljoen. Hiermee bent u dief van uw eigen portemonnee en impliciet van alle Friezen! Wij vragen u de afspraken met LNV te herzien, te kiezen voor een inspanningsverplichting in plaats van een resultaatverplichting en balans aan te brengen tussen de beschikbare middelen en het na te streven aandeel in de landelijke opgave.

REACTIE
Het programma gaat niet uit van een resultaatsverplichting maar van een inspanningsverplichting. We verwijzen hierbij naar hoofdstuk 4 over de doelen (blz. 16). Hier staat het volgende aangegeven: "Onze ambitie willen we verwezenlijken door in de periode 2021 – 2030 voor het veenweidegebied een aantal doelen te realiseren. We gaan ons met de andere partijen in het gebied inspannen om de doelen te bereiken. We monitoren regelmatig de resultaten hiervan en sturen zo nodig onze inspanningen bij om de doelen te realiseren". Daarnaast hanteren we het principe "geen geld, geen Zwitsers". De inspanningen worden dus voor een groot deel bepaald door de middelen die o.a. door het Rijk beschikbaar worden gesteld.

INSPREKERS
8

KERN ZIENSWIJZE
Het ambitieniveau is veel te laag. Het programma geeft volgens insprekers niet duidelijk aan op welke wijze de voorgestelde 400.000 ton CO2-reductie in 2030 wordt gehaald; dit is onderdeel van de landelijke doelstelling van 1 Mton. Insprekers vrezen dat, wanneer Fryslân niet aangeeft op welke wijze ze dit doel concreet gaat realiseren en hoe dit gemonitord wordt, de regio door het Rijk wordt overgenomen. Precies datgene waar het Planbureau voor de Leefomgeving nu al voor pleit. Insprekers vragen om expliciet op te nemen hoe dit doel wordt gerealiseerd en dragen daar graag concrete suggesties voor aan.

REACTIE
De in het programma opgenomen reductie van 0,4 Mton CO2 equivalenten p/j is de ambitie voor 2030; het is een inspanningsverplichting en dus geen resultaatsverplichting. In het programma is uitgewerkt dat we langs de lijn van gebiedsgerichte aanpak aan de slag gaan; vooraleerst in de zgn. dikke veengebieden, per 2026 wellicht ook daarbuiten. In afwachting van resultaten uit o.a. het NOBV (Nationaal Onderzoek Broeikasgassen veenweiden), de pilots en experimenten in het Friese veenweidegebied berekenen we, op basis van de nu concrete maatregelen, een reductie van 0,25 Mton. In 2026 maken we de balans op en besluiten we welke maatregelen we gaan inzetten in de overige veeng-ebieden om de ambitie van 0,4 Mton CO2 equivalenten p/j in 2030 te kunnen realiseren. Concrete suggesties voor het realiseren van CO2 reductie zijn van harte welkom.

INSPREKERS
8, 174

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vinden dat we de pilotfase zijn ontgroeid en dat we nu de aanpak breed kunnen en moeten uitrollen. Naar hun idee zullen Wetterskip, provincie en gemeenten nu een helder kader moeten bieden en keuzes moeten maken en voldoende ambitie te tonen. Dat is er met het voorliggende plan niet.

REACTIE
Het programma start in de kansrijke gebieden en de ontwikkelgebieden. Daar zijn en gaan we concreet met partijen in het gebied aan de slag.
In 2022 resp. 2026 volgt een herijking van het programma. Dan wordt op basis van de resultaten uit onderzoeken en ervaringen uit experimenten en proefprojecten bekeken of de aanpak in deze gebieden uitgerold kan worden.
Het programma maakt zo'n uitrol dus mogelijk en biedt hiervoor het kader. Het is nu nog echter te vroeg voor een brede uitrol over het gehele veenweidegebied. Er zijn nog onzekerheden over effectiviteit van maatregelen, en aanvullende of nieuwe verdienmodellen voor landbouw moeten nog vorm krijgen.

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verwacht dat in het Veenweideprogramma een grotere ambitie wordt opgenomen met duidelijke en afrekenbare resultaten. Een natuurinclusieve landbouw, beperking van de klimaatverandering tot 1,5 C en internationale verdragen, horen een vanzelfsprekend onderdeel van dit programma uit te maken.

REACTIE
De ambitie in H. 3 is een lange termijn perspectief voor 2050. We vinden dat hieruit veel ambitie spreekt. Dit is vertaald in doelen voor de korte en middellange termijn. Dit zijn tussendoelen, op weg naar de eindambitie voor 2050. Met deze doelen voor het beperken van maaivelddaling, CO2-reductie, landbouw en klimaatadaptatie leveren we een belangrijke en concrete bijdrage aan de beperking van klimaatverandering en voldoen we aan internationale verdragen. Ook de inzet op een duurzame, natuurinclusieve landbouw valt hieronder; dit geldt provincie-breed.

INSPREKERS
239

KERN ZIENSWIJZE
Het ontwerp-Veenweideprogramma gaat volkomen voorbij aan de urgentie van de klimaatcrisis door zijn behoudende aanpak en trage uitvoering. Dit biedt een treurig vooruit-zicht voor de toekomstige generaties. Provincie Fryslân heeft als regisseur van het Veenweideprogramma de verantwoordelijkheid om nu daadkracht te tonen en een overtuigend klimaatbeleid op te stellen voor de Friese veenweiden.

Aanbeveling: Weeg de belangen van toekomstige generaties even zwaar als de belangen van de huidige Friese 'stakeholders'. De Friese veenweiden leggen geen koolstof meer vast, maar stoten jaarlijks1.8 Mton CO2 uit als gevolg van veenoxidatie. Daarmee gepaard gaan bodemdaling, het verslechteren van de waterkwaliteit en een achteruitgang van de biodiversiteit. Net zoals wij geschokt zijn door de gigantische ontbossing van de regenwouden en vinden dat deze onmiddellijk een halt moet worden toegeroepen, zouden we ons ook veel grotere zorgen moeten maken over wat er in onze eigen "achtertuin" plaatsvindt. De schade is zo groot dat er per direct moet worden gestopt met de ontwatering van onze veenweide. Ook de klimaatcrisis waarin we zitten maakt duidelijk dat voortgaan op het pad van ontwatering onverantwoord is.

REACTIE
Het Veenweideprogramma geeft invulling aan de landelijke afspraken die zijn gemaakt in het kader van het Klimaatakkoord en sluit aan op het nationale veenplan dat vorig jaar aan de Tweede kamer is aangeboden.
We zijn ons bewust van de gevolgen van de veenoxidatie, dit is ook beschreven in H 2.1. van het ontwerpprogramma. Met de voorgestelde aanpak beogen we recht te doen aan de diverse belangen die er spelen.

INSPREKERS
100

KERN ZIENSWIJZE
Het gemak waarmee wordt gesproken over eigendommen van ondernemers stoort. De intentie om van Fryslân een hippe provincie te maken waar natuur, recreatie en woning-bouw de corebusiness worden, doet afbreuk aan een gezonde melkveehouderij. Er wordt te weinig nagedacht over het belang van voedsel en landbouw. Inspreker wil blijven boeren met droge voeten; koop hen anders maar uit, dan zet men hun kwaliteiten en ondernemerschap elders in Nederland ten uitvoer. Biedt de landbouw zekerheid en perspectief.

REACTIE
Inherent aan plannen en beleid is dat het gaat over gronden en eigendommen van particulieren. Grond-eigenaren en grondgebruikers profiteren ook van publieke maatregelen. Zonder infrastructuur en waterbeheer zouden agrarische gronden bijv. niet bereikbaar en bewerkbaar zijn. Het programma benadrukt het belang van de landbouw voor het veenweidegebied en wil een duurzaam toekomst-perspectief voor de landbouw behouden. Het flankerend beleid voor de landbouw, dat nog nader wordt uitgewerkt, vult dit in en biedt waarborgen voor boeren. Ondernemers kunnen er echter voor kiezen om hun bedrijf te laten uitkopen en elders voort te zetten.

INSPREKERS
166

KERN ZIENSWIJZE
Het programma moet worden ontdaan van de verborgen agenda; er is veel wantrouwen naar de overheid; gras is een belangrijke CO2 binder, per saldo neemt het veenweidegebied CO2 op, hier wordt in programma niet over gerept; industrie, energiebedrijven en verkeer en vervoer zijn de grote veroorzakers van het CO2 probleem; vraag is of we wat kunnen bereiken in veenweidegebied in kader van het landelijk CO2 beleid. De verborgen agenda is dat het in feite een voorstel is om het 'cultuurnatuurgebied' in Fryslan uit te breiden, dit blijkt wel uit de gesuggereerde uitbreiding met 2500 ha in het Natuurnetwerk Nederland en de voorgestelde 1000 ha nieuwe natuur; de wegzijging van het grondwater kent ook andere oorzaken, bijvoorbeeld de wegzijging naar de Noord-oostpolder, hier wordt in het programma niet over gerept.

REACTIE
Het klopt dat gras CO2 vastlegt bij het groeien. Toch telt dit niet mee in de CO2 boekhouding omdat de vastgelegde koolstof een korte levensduur kent. Als het gewas wordt geoogst komt de koolstof snel weer vrij. Landbouwgewassen worden geconsumeerd door vee en mensen en die stoten de vastgelegde koolstof weer uit als CO2 en methaan. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld bomen waarin de koolstof voor langere tijd wordt vastgelegd in hout.
Het programma richt zich op de uitstoot van CO2 door veenoxidatie. Voor het terugbrengen van de CO2 uitstoot vanuit andere sectoren lopen andere programma's. Ook voor andere sectoren zijn afspraken gemaakt in het klimaatakkoord. De gesuggereerde verborgen agenda om via dit programma te komen tot een uitbreiding van 'cultuurnatuurgebied' is geen sprake. Er wordt wel melding gemaakt van bestaande afspraken voor inrichting van nog 2500 natuur in het Natuurnetwerk Nederland en uitbreiding van nog eens 1000 ha. Dit zijn echter bestaande afspraken en geen nieuwe doelstellingen.

INSPREKERS
214

KERN ZIENSWIJZE
Een stip op de horizon (duidelijkheid) is belangrijk. Maar er wordt nu op een groot gebied een visie neergelegd die voor het hele gebied erg nadelig werkt en onzekerheid creëert. Het is onvoldoende duidelijk hoe het plan gaat uitwerken in de praktijk. Het kan niet zo zijn dat het Friese veenweidegebied over de rug van de agrariërs veranderd in een Nationaal Park.

REACTIE
Het programma geeft inderdaad richting in de vorm van een stip op de horizon, waarbij duidelijkheid over de doelen en over een strategie en aanpak in deze fase het meest belangrijk zijn. We beseffen dat de beoogde veranderingen onzekerheid en zorg opleveren. In het programma zijn daarvoor de nodige waarborgen ingebouwd, zoals het steunen van de landbouw bij de nodige aanpassingen, fasering in de tijd, een adaptieve aanpak met herijking als er nieuwe informatie of inzichten beschikbaar komen.

INSPREKERS
201

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker mist de doelen voor de bewoners en huiseigenaren, terwijl in andere provinciale documenten geluk op 1 staat, komt deze ambitie niet voor in het Veenweideprogramma. Huiseigenaren hebben / krijgen schade; door dit niet op te nemen in de ambitie zijn de belangen van de bewoners ondergeschikt geraakt.

REACTIE
De visie schetst een perspectief voor de toekomst waarin sprake is van balans tussen de belangen van landbouw, natuur, water, wonen, landschap, cultuurhistorie en archeologie. Het moet een aantrekkelijk gebied blijven om te wonen, te werken en te verblijven. Daarbij is er zeker aandacht voor de belangen van de bewoners en huiseigenaren. Doel is om de negatieve effecten van bodemdaling te beperken, waaronder schade aan gebouwen, wegen en infrastructuur. Voor een aanvulling op inzet voor funderingen, verwijzen we naar het onderdeel disbalans.

INSPREKERS
202

KERN ZIENSWIJZE
Met dit ambitieuze programma lopen provincie en Wetterskip het risico om door maatschappelijke organisaties gedwongen te worden haar doelstellingen te verwezenlijken. Er is nog veel onzeker, met name het financieel plaatje is niet rond.

REACTIE
Op landelijk niveau zijn in het Klimaatakkoord afspraken gemaakt over het verminderen van CO2 uitstoot. Onderdeel van deze afspraken is de opgave voor de veenweidegebieden. Wij vinden dat elke sector, zoals afgesproken in het Klimaatakkoord, zijn inspanningen moet leveren. Voor financiering verwachten we van het Rijk een substantiële bijdrage om deze doelen te halen.

Integraliteit

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183, 218

KERN ZIENSWIJZE
Zet in op een bredere (integrale) gebiedstransitie. Wanneer we de grote opgaven zoals klimaatadaptatie, energietransitie en biodiversiteit voor ogen hebben, dan denken insprekers dat er op de lange termijn meer verandering nodig is in het gebied. Onder meer als onderdeel van de transitie naar een meer natuurinclusieve en circulaire landbouw.

REACTIE
De stip op de horizon die in het programma wordt geschetst geeft de doorkijk naar een gebiedstransitie. Dit programma zien we als een eerste stap in die transitie. Ook andere beleidsvelden vragen om veranderingen in het gebied. In de integrale gebiedsaanpak komen deze opgaven bij elkaar en deze moeten leiden tot een duurzaam toekomstperspectief.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
Onze blik moet daarbij niet alleen gericht zijn op 2030, maar zeker ook op langere termijn (2050), waarbij de gevolgen van klimaatverandering sterker zichtbaar worden en we een sterke CO2-reductie als doel hebben. Met een verdere planhorizon voor ogen, zullen daardoor ook andere maatregelen voor de hand liggen, zoals verdergaande vernatting van deelgebieden.

REACTIE
De ambitie van het programma richt zich op 2050. Bij het nemen van maatregelen houden we dus rekening met dit lange termijnperspectief. Maar de weg daar naar toe leggen we nog niet volledig vast. We kiezen voor een adaptieve aanpak waarbinnen ruimte is voor aanpassingen op basis van ervaringen, nieuwe inzichten en technieken. Bij de ijkmomenten in 2022 en 2026 beoordelen we of er verdergaande maatregelen nodig zijn.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
Onze blik moet daarbij niet alleen gericht zijn op 2030, maar zeker ook op langere termijn (2050), waarbij de gevolgen van klimaatverandering sterker zichtbaar worden en we een sterke CO2-reductie als doel hebben. Met een verdere planhorizon voor ogen, zullen daardoor ook andere maatregelen voor de hand liggen, zoals verdergaande vernatting van deelgebieden.

REACTIE
De ambitie van het programma richt zich op 2050. Bij het nemen van maatregelen houden we dus rekening met dit lange termijnperspectief. Maar de weg daar naar toe leggen we nog niet volledig vast. We kiezen voor een adaptieve aanpak waarbinnen ruimte is voor aanpassingen op basis van ervaringen, nieuwe inzichten en technieken. Bij de ijkmomenten in 2022 en 2026 beoordelen we of er verdergaande maatregelen nodig zijn.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
We kunnen niet alleen investeren in "vasthouden van het bestaande", maar moeten juist ook kijken naar nieuwe functies en nieuwe economische dragers voor het gebied.

REACTIE
In programmalijn 4, Integrale gebiedsaanpak, is aangegeven dat in het streven naar een duurzaam toekomstperspectief voor het veenweidegebied, naast landbouw als economische drager, wordt onderzocht welke andere economische dragers in het gebied versterkt en ontwikkeld kunnen worden. We zien dit als een belangrijk onderdeel van de gebiedsaanpak en zien daarbij ook een belangrijke rol voor de gemeenten.

OM HIER OOK IN DE SAMENVATTING RECHT AAN TE DOEN, WORDT DEZE ZINSNEDE DAAR OOK NOG OPGENOMEN.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
In het proces van de Regionale Energiestrategie (RES) zijn duurzame energie en energieproductie ook besproken. Uiteraard moeten deze nieuwe energiedragers goed worden ingepast in het landschap. Meer planologische (experimenteer)ruimte in het provinciaal beleid is dan ook noodzakelijk.

REACTIE
We geven in het Veenweideprogramma aan dat binnen de Regionale Energiestrategie onderzocht wordt door provincie, gemeenten en landbouw op welke wijze duurzame energiewinning in het veenweidegebied een nieuwe economische drager kan worden. De provinciale planologische kaders voor duurzame energie zijn voor dit Veenweideprogramma een gegeven.

INSPREKERS
222

KERN ZIENSWIJZE
Het draagvlak binnen Aldeboarn is groot omdat de plannen niet alleen mogelijkheden bieden voor een vitale landbouw, maar vooral omdat er sprake is van een integrale gebiedsaanpak (zie pagina 33). Wij missen echter in uw ontwerpprogramma de concrete invulling daarvan, terwijl deze wel degelijk besproken is. De stuurgroep neemt alle belangen in het proces mee, en maakt uitvoering van de plannen mogelijk. Voor Aldeboarn betekent dit een herinrichting die ons gebied vitaal en toekomstbestendig maakt qua watersysteem, landbouw, energievoorziening, natuur en biodiversiteit, leef- en woonomgeving, recreatie en toerisme, landschap en cultuurhistorie.

REACTIE
De aanpak in Aldeboarn de Deelen ondersteunen we van harte en is een goed voorbeeld van integrale gebiedsaanpak. Deze aanpak wordt dan ook voortgezet en zullen we ook faciliteren. De concrete invulling van het proces in Aldeboarn de Deelen hebben we niet in het ontwerpprogramma opgenomen. Deze concrete invulling vindt plaats door het gebied in samenwerking met de diverse betrokken partijen.

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Integraliteit moet niet alleen tot uitdrukking komen op kleine schaal bij de gebiedsprocessen van deelgebieden, maar ook op het niveau van het gehele veenweidegebied. Die integraliteit blijft nu beperkt tot de gebiedsprocessen in de zes ontwikkelgebieden genoemd op pagina 4. Inspreker mist in het ontwerp die integrale visie voor het gehele gebied.

REACTIE
De ambitie in H. 3 is integraal en heeft betrekking op het hele veenweidegebied. Om zo snel mogelijk op basis van beschikbare middelen aan de slag te kunnen gaan, hebben we in H. 4.1 resp. 5 bewust gekozen voor een focus op de dikke veengebieden en in eerste instantie op de ontwikkel- en kansrijke gebieden. In H. 5.2 is aangegeven dat integraliteit het uitgangspunt is. Dat geldt niet alleen voor de lopende gebiedsprocessen, maar is bedoeld als aanpak voor het hele gebied.

INSPREKERS
124

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt dat integraliteit bij de oplossing van de problematiek de kapstok is waaraan het veenweideprogramma moet worden opgehangen.

REACTIE
We zijn het eens met de nadruk op integraliteit; in H. 5.2 is aangegeven dat integraliteit als uitgangspunt wordt gehanteerd.

INSPREKERS
8

KERN ZIENSWIJZE
Het opnemen in de tekst van de wens om integraal te werken en kansen te koppelen is veel te vrijblijvend. Insprekers missen een gedegen analyse vanuit de verschillende invalshoeken, om de beste kansen voor multifunctionele ingrepen te selecteren. En die gezamenlijke analyse zien we nog niet plaatsvinden: in de praktijk maakt nog steeds iedereen zijn eigen lijstje vanuit zijn eigen opdracht. Sterk verkokerd dus en niet integraal.

REACTIE
Integraliteit als uitgangspunt krijgt zijn uitwerking in de integrale gebiedsaanpak. Per gebied vindt een analyse plaats van de maatschappelijke opgaven en van de kansen in knelpunten vanuit het gebied. Op basis hiervan kan per gebied een integraal toekomstperspectief worden geformuleerd. Dit is maatwerk per gebied. Een gebiedscommissie met een vertegenwoordiging van de verschillende belangen, speelt hier een cruciale rol in en kan belangen aan elkaar verbinden.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
De veenweidengemeenten denken dat een gezamenlijk programma en een gezamenlijke organisatie kunnen bijdragen aan de slagkracht en een minder versnipperde werkwijze in de veenweidegebieden. Gemeentelijke doelstellingen op het gebied van landbouw, natuur, biodiversiteit, landschap, energietransitie, recreatie en toerisme, CO2- en stikstofreductie en bodemdaling kunnen hierdoor integraal onderdeel worden van de ontwikkeling van het veenweidegebied. Onze regio kan hierdoor een sterkere positie innemen om aanspraak te maken op middelen vanuit het Rijk, Europese Fondsen en mogelijke andere partners.

REACTIE
We ondersteunen deze integrale benadering, opzet en organisatie voor het veenweidegebied, ook voor het aanspraak maken op (inter)nationale middelen. We beschouwen deze zienswijze van de veenweidegemeenten als een ondersteuning voor het gezamenlijke programma. Onze reacties in dit onderdeel integraliteit sluiten hierop aan.

INSPREKERS
218

KERN ZIENSWIJZE
Het Friese veenweidegebied moet in groter perspectief bekeken worden. Van Dokkum tot in de Weerribben. Als door een steeds verdere ontwatering deze druk wegvalt is verzilting (kleibouwstreek) en verdroging (zandgronden) ons lot. Dure middelen moeten dan het tij keren. Daarom is samenwerking in het gehele noorden van belang. Het Rijk en Europees subsidiegeld is bij een brede lobby eerder toegankelijk.

REACTIE
In H. 2.1 hebben we de brede context van het Friese veenweidegebied, gelegen tussen het zand- en kleigebied, geschetst. Het perspectief en de inzet voor het gebied houden daar rekening mee. Zoals hierboven aangeven, onderkennen we het belang en nut van samenwerking, ook voor lobby richting rijk en Europa.

HET BELANG VAN SAMENWERKING IN DIT VERBAND, HEBBEN WE TOEGEVOEGD AAN H. 8 PROGRAMMAORGANISATIE.

INSPREKERS
124

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt zich af of Fryslân het veenweideprogramma op eigen kracht kan volbrengen? Het integrale gebiedsproces Koningsdiep in Opsterland vormt een waarschuwing. Dit project beslaat met 500 ha. slechts een half procent (!) van de oppervlakte van het veenweidegebied, maar is - met doorlopende proceskosten - na zo'n twintig jaar nog lang niet voltooid. Inspreker pleit voor openheid en eerlijkheid van alle betrokken organisaties om zonder wettelijk vastgelegde taakstellingen en gegarandeerde financiële middelen, het gigantische veenweideproject effectief, efficiënt en in het vereiste tempo tot een goed einde te brengen.

REACTIE
We zijn ons bewust van de grote, integrale opgave voor het Friese veenweidegebied en beseffen ons dat dit een langdurige inzet vraagt. De samenwerkende partijen binnen dit veenweideprogramma zijn er voldoende van overtuigd dat we met deze Friese aanpak daadwerkelijk zullen slagen. Realisatie van het programma vergt echter ook een belangrijke financiële bijdrage van het Rijk. We zullen ook het rijk aanspreken op haar verantwoordelijkheid en het beschikbaar stellen van middelen. Daarnaast zijn we alert op de inzet van Europese middelen en zullen we kansen hiervoor benutten.

INSPREKERS
8

KERN ZIENSWIJZE
De insprekers willen er alles aan doen om het veen te behouden en toekomstperspectief voor de landbouw te genereren. Zij zien kansen om ook in de natuurgebieden CO2 vast te houden en bij te dragen aan de provinciale doelstelling.

REACTIE
Het programma legt inderdaad nu de focus op de gebieden waar het veen dikker is dan 80 cm. In het programma is echter ook aangegeven dat dit niet betekent dat er geen maatregelen worden genomen in gebieden met een dunner veenpakket. Als daar kansen zijn om bodemdaling te beperken en CO2 uitstoot te reduceren, willen we deze benutten. Ook is aangegeven dat we kansrijke initiatieven van onderop buiten de genoemde gebiedsprocessen zoveel mogelijk willen ondersteunen. In par. 7.3 staat dat oppervlaktewaterpeilen in het NNN (Natuur Netwerk Nederland) zo hoog mogelijk worden om veenoxidatie en maaivelddaling hierbinnen te vertragen. Samen met TBO's willen we verkennen hoe we het veen in deze natuurgebieden versneld en extra kunnen vernatten om zo aanzienlijk bij te dragen aan vermindering van de CO2-uitstoot. Dit past binnen het initiatief voor de zgn. Urgenda gebieden.

Disbalans

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Belangen van andere partijen dan de landbouw zijn nauwelijks en te weinig uitgewerkt in het ontwerp. Inspreker meent dat de belangenafweging en betrokkenheid in het ontwerp vooral op agrariërs en mogelijk recreatieondernemers ligt, en niet evenredig is verdeeld over uiteenlopende stakeholders met verschillende belangen en noden.

REACTIE
In de ambitie, de doelen en de diverse programmalijnen komen naar onze mening ook de andere belangen voldoende aan de orde. De inzet en aanpak zijn daar mede op gericht. Belangrijke onderdelen vragen nog nadere uitwerking en onderzoek. Zo zijn we in afwachting van concrete onderzoeksresultaten uit het Nationaal Onderzoek bodemdaling broeikasgassen in Veengebieden (NOBV) en analyses van de feitelijke situatie m.b.t. funderingen. In 2022 wordt op basis daarvan aanvullend beleid geformuleerd om te komen tot een concrete aanpak van de funderingsproblematiek. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

In de gebiedsgerichte uitvoering zien we een belangrijke rol voor lokale gebiedscommissies. De vertegenwoordiging in deze gebiedscommissies moet 'in balans' zijn; wij willen deze breed samenstellen met naast boeren, overheden, natuurorganisaties en ondernemers, ook een nadrukkelijke rol voor inwoners van het gebied. (zie H.5).

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Het programma is (te) weinig concreet over de immateriële winst. Inspreker is van mening dat er onvoldoende waarborgen en parameters zijn waaraan gerefereerd kan worden bij het implementeren van de plannen

REACTIE
De doelen in H. 4 zijn naar onze mening voldoende concreet om richting te geven aan het vervolgproces en de voortgang ervan te monitoren. Wanneer verdere concretisering in dit verband nodig is, zullen we dat bij de verdere invulling van het programma doen; dit kan bij de herijking in 2022 en 2026. De veenweidedoelen en de koppelkansen met andere doelen, omvatten ook immateriële winst, d.w.z. maatschappelijke baten die niet direct in geld uit te drukken zijn.

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Het verbaast de inspreker dat het grootste deel van de geldmiddelen noodzakelijk is voor de landbouw. Jarenlang heeft de Friese bevolking extra moeten betalen voor het verlagen van de waterstanden ten behoeve van de landbouw. Nu de peilen omhoog moeten in het veengebied worden de kosten daarvan opnieuw bij de gemeenschap gelegd.

REACTIE
De veenweideopgave beschouwen we als een maatschappelijke opgave die vraagt om een transitie van het gebied. In die transitie vragen we van de landbouw om hun bedrijfsvoering aan te passen. We zijn van mening dat we de landbouw moeten ondersteunen om deze transitie te kunnen maken. Zonder deze ondersteuning zal de landbouw uit het gebied verdwijnen. Een vorm van landbouw blijft nodig ook voor het kenmerkende landschap en voor de biodiversiteit. We willen naar een landbouw waar in toekomst ook een goed inkomen mee te verdienen is en die aansluit op de omstandigheden en kwaliteiten van het gebied.
Dat de meeste middelen naar de landbouw gaan, wil niet zeggen dat de aandacht alleen is gericht op de landbouw. Het gaat met name om het oplossen van problemen van andere belangen.
Naast middelen voor de landbouw zijn er ook middelen voor de waterhuishouding geraamd en voor overige maatregelen. De middelen zijn niet strikt gelabeld mits ze worden ingezet om de doelen van het programma te realiseren.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is van mening dat er onvoldoende oog is voor onherstelbare effecten op leefbaarheid, kosten, werkgelegenheid en het toekomstperspectief voor boeren. Met de neergelegde ambitie voor de lange termijn valt landbouwkundig gebruik niet te verenigen. Het streven naar de best mogelijke balans zou een betere ambitie zijn en recht doen aan de bestaande gebruikers

REACTIE
Er is volgens ons juist veel aandacht voor deze aspecten, vooral voor de langere termijn. Problemen die zich nu al manifesteren op het gebied van klimaat en bodemdaling zullen alleen maar toenemen. Met de ambitie van dit programma wordt ingezet op een duurzaam toekomstperspectief voor het hele veenweidegebied. Zie verder de vorige reacties.

INSPREKERS
10, 15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers geven aan dat de balans tussen boeren, burgers, recreatie en natuur - m.a.w. alle belanghebbenden - zoek is. In het programma missen zij concrete plannen van aanpak om deze balans weer te herstellen. Insprekers geven aan dat naast een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw, ook een duurzaam toekomstperspectief voor bewoners moet worden opgenomen.

REACTIE
In H.3 wordt het integraal perspectief geschetst voor het veenweidegebied. In dat perspectief is er een balans tussen belangen van landbouw, natuur, water, wonen, landschap, cultuurhistorie en archeologie. Het duurzame toekomstperspectief geldt in onze ogen als een integraal perspectief. Voor landbouw is dit als aparte doelstelling geformuleerd omdat de toekomst van de sector in het gebied erg onder druk komt te staan door de beoogde veranderingen. En in het toekomstperspectief voor het veenweidegebied zien wij ook zeker een plek voor de landbouw.

INSPREKERS
19

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is van mening dat de traditionele landbouwbelangen te zeer een overheersende rol hebben vervuld. Een tandje minder ten faveure van natuur, biodiversiteit, energietransitie en vooral CO2- en stikstofreductie en het terugdringen van de bodemdaling, lijkt inspreker dringend gewenst. Bovendien maakt zo'n omslag de weg vrij voor meer duurzame en circulaire vormen van landbouw.

REACTIE
In de ambitie, de doelen en de diverse programmalijnen komen naar onze mening ook de andere belangen voldoende aan de orde. De inzet en aanpak zijn daar mede op gericht. Belangrijke onderdelen vragen nog nadere uitwerking en onderzoek. Zo zijn we nog in afwachting van concrete onderzoeksresultaten uit het Nationaal Onderzoek Broeikasgassen in Veengebieden (NOBV) en analyses van de feitelijke situatie m.b.t. funderingen.

INSPREKERS
181

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat het Veenweideprogramma sterk gericht is op landbouw, natuur en milieu, maar dat het belang van woningeneigenaren onvoldoende plek heeft in het programma. Het ontbreken van dit belang doet afbreuk aan het vertrouwen in de overheid om problemen op te lossen en zal nog jaren leiden tot fricties en juridische procedures.
Inspreker vindt de stelling dat gebouweigenaren primair verantwoordelijk blijven voor funderingsherstel - een zware financiële last voor gebouweigenaren - onjuist, aangezien de problematiek vooral is ontstaan als gevolg van bewust peilbeheer ten faveure van de landbouw. Inspreker pleit er daarom voor om meer compensatie instrumenten voor woningeigenaren op te nemen in het programma.

REACTIE
In de ambitie, de doelen en de diverse programmalijnen komen naar onze mening ook de andere belangen voldoende aan de orde. De inzet en aanpak zijn daar mede op gericht. Belangrijke onderdelen vragen nog nadere uitwerking en onderzoek. Zo zijn we nog in afwachting van concrete onderzoeksresultaten uit het Nationaal Onderzoek bodemdaling in Veengebieden (NOBV) en analyses van de feitelijke situatie m.b.t. funderingen. In 2022 wordt op basis daarvan aanvullend beleid geformuleerd om te komen tot een concrete aanpak van de funderingsproblematiek. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

Overig

INSPREKERS
162,165, 207

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers geven aan het niet eens te zijn met het veenweideprogramma, dan wel met aanwijzing van hun percelen.

REACTIE
Omdat de zienswijze geen verdere onderbouwing kent is hier geen verdere reactie op gegeven. We nemen deze zienswijze voor kennisgeving aan.

INSPREKERS
157

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker wil graag inzichtelijk hebben welke scenario's bij de MKBA betrokken zijn, en vraagt om in te zetten op de hoogst haalbare uitkomst van de MKBA en om argumentatie bij besluitvorming die afwijkt van de hoogste haalbare uitkomst van de MKBA.

REACTIE
Met het voorliggende programma zetten we in onze optiek in op het hoogst haalbare. De resultaten van de MKBA hebben ten grondslag gelegen aan dit programma. Voor verdere informatie verwijzen wij u naar de MKBA en de besluitvorming die daarover heeft plaatsgevonden (vergadering Provinciale staten 22-01-2020).

Doelen

Algemeen

INSPREKERS
182

KERN ZIENSWIJZE
De keuze voor maatwerk in dit specifieke veengebied mag in de toekomst niet leiden tot afrekening op onhaalbare gemeenschappelijke doelen en/of resultaten.

REACTIE
We kiezen voor maatwerk omdat er verschillen in gebieden zijn en omdat we ruimte willen bieden voor gebiedsspecifieke oplossingen. Maatregelen moeten haalbaar, betaalbaar en realiseerbaar zijn. We houden bij het maatwerk hier rekening mee. Op basis van ervaringen en resultaten passen we zo nodig onze beleidsinzet aan.

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker onderschrijft het lange termijndoel (2050) van een blijvend evenwicht waarin veenafbraak, bodemdaling en CO2-uitstoot zijn gestopt. Inspreker vreest dat het bereiken van het einddoel (2050) met deze tussendoelen voor 2030 niet tijdig bereikt zal kunnen worden. Men acht de doelen voor het veengebied voor 2030 m.b.t. CO-uitstoot en bodemdaling onvoldoende ambitieus. Een vermindering van 2 mm/jaar gemiddeld in 2030 helpt onvoldoende richting het einddoel en zal zeker onvoldoende zijn om bijvoorbeeld een bijdrage te leveren aan het voorkomen of verminderen van de aantasting van funderingen.
Inspreker adviseert u daarom om het doel voor 2030 veel ambitieuzer te nemen en ook duidelijkheid te geven over noodzakelijke stappen tussen 2030 en 2050. Niet alleen in kansrijke gebieden maar voor het gehele veenweidegebied, ook voor veenweidegebieden met een dun veenpakket met of zonder kleidek.

REACTIE
Het programma geeft duidelijkheid over het lange termijn doel (2050), maar focust daarbinnen vervolgens op een haalbare en realiseerbare aanpak, mede gelet op de beschikbare middelen. De doelen voor 2030 zien we in dit verband als een tussenstap. De adaptieve aanpak met herijkmomenten, biedt voldoende mogelijkheden om de inzet van maatregelen en middelen bij te stellen, op weg naar het einddoel in 2050. In de tussentijd kunnen nog allerlei nieuwe inzichten en technieken tot ontwikkeling komen en aanvullende middelen beschikbaar komen. Zo nodig schakelen we in 2030 bij; we hebben dan immers nog twintig jaar voor de boeg. Van het grootste belang blijft dat we onze gezamenlijke inspanningen met alle partijen langjarig volhouden.

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is heel benieuwd naar de wijze waarop de betrokken overheden het einddoel - geen bodemdaling en geen CO2-uitstoot - denken te bereiken in 2050.

REACTIE
Dit doen we via een fasegewijze, adaptieve aanpak met monitoring, herijkmomenten (2022, 2026, 2030) en mogelijkheden voor bijstelling van maatregelen en inzet van middelen.

INSPREKERS
135

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is het niet eens met de plannen van het waterschap. Dit brengt een te grote financiële last met zich mee.

REACTIE
De doelen in het programma zijn niet alleen doelen van het waterschap. Het gaat om maatschappelijke doelen die zijn gebaseerd zijn op landelijk en regionaal beleid. De landbouw wordt gesteund bij de noodzakelijke aanpassingen. Hiervoor ontwikkelen we flankerend beleid.

INSPREKERS
9

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker zou graag zien dat ruimte voor nieuwe economische dragers een expliciete doelstelling in het Veenweideprogramma wordt en dat er gestreefd wordt om op korte termijn een duidelijke uitkoopregeling voor veehouders beschikbaar te stellen.

REACTIE
De ontwikkeling van nieuwe economische dragers (waarvoor voldoende ruimte bestaat) is een middel (geen doel op zich) voor duurzaam gebiedsperspectief. In programmalijn 4, Integrale gebiedsaanpak, is aangegeven dat in het streven naar een duurzaam toekomstperspectief voor het veenweidegebied, naast landbouw als economische drager, wordt onderzocht welke andere economische dragers in het gebied versterkt en ontwikkeld kunnen worden. We zien dit als een belangrijk onderdeel van de gebiedsaanpak.

OM HIER OOK IN DE SAMENVATTING RECHT AAN TE DOEN, WORDT DEZE ZINSNEDE DAAR OOK NOG OPGENOMEN.

Voor het aankopen voor agrarische gronden ter ondersteuning van herverkaveling of t.b.v. bedrijfsverplaatsing kunnen voor de ontwikkelgebieden zogenaamde Aankoop strategie plannen (ASP) worden vastgesteld. Ook voor andere gebieden kunnen ASP's worden opgesteld.

CO2 reductie

INSPREKERS
63, 65, 70, 71, 73, 78, 79, 84, 86, 87, 88, 94, 104, 107, 116, 118, 125,131, 133,134, 141,142, 145, 147, 154,155, 160,161, 167,170,172, 176, 216, 219, 220, 240, 242, 249, 250

KERN ZIENSWIJZE
Er is onvoldoende zicht op effectieve maatregelen om CO2 reductie te bereiken, zoals blijkt uit het feit dat diverse onderzoeken nog uitgevoerd moeten worden. Er worden voor de landbouw ingrijpende maatregelen voorgeschreven zonder dat de effecten goed bekend zijn.

REACTIE
Uit onderzoek blijkt dat waterpeil en drooglegging van wezenlijke invloed zijn op het proces van veenafbraak en daarmee op de mate van CO2 uitstoot. We onderkennen echter ook de onzekerheden en de nog ontbrekende kennis hierover. Vandaar dat aanvullend onderzoek/ monitoring wordt gedaan naar de effecten van waterpeilmaatregelen op de CO2-uitstoot. De adapatieve aanpak van het programma is hierop afgestemd: gebiedsgewijs starten in de gebieden met dik veen (> 80 cm), en de aanpak herijken in 2022 en 2026 waarbij ook de vervolgaanpak voor de overige gebieden wordt bepaald.

INSPREKERS
79

KERN ZIENSWIJZE
Klimaatdoelen met computerberekeningen over de rug van boeren er doorheen drukken zonder de consumptiemaatschappij en welvaart aan te pakken is volgens inspreker schandelijk.

REACTIE
Onze aanpak is breed en raakt ook andere sectoren. Zo zal bij het ontwikkelen van verdienmodellen mede naar andere ketenpartners gekeken worden. En naast berekeningen wordt er ook gemeten en zal er meer gemeten gaan worden in het kader van aanvullend onderzoek/ monitoring.

INSPREKERS
77, 92, 108, 110, 225, 226, 252, 253, 254

KERN ZIENSWIJZE
Moerige gronden maken geen deel uit van de klimaatopgave van 1Mton CO2 reductie voor de veenweidegebieden in het Klimaatakkoord.

REACTIE
Het Klimaatakkoord geeft geen exacte definitie van veengronden/ het veenweidegebied. In het Veenplan 1e fase, dat op 13 juli 2020 aan de Tweede Kamer is aangeboden, is sprake van klassieke veenweidegebieden. Uit de teksten van dit Veenplan 1e fase blijkt dat ook de moerige gronden hieronder vallen. Het laten vervallen van de moerige gronden zou bovendien de opgave voor het overige gebied vergroten. Voor de moerige gronden met een veenlaag bepalen we in 2026 de aanpak;

HIERBIJ BETREKKEN WE DE NIEUWSTE INZICHTEN EN ONDERZOEKSRESULTATEN M.B.T. CO2 REDUCTIE, BODEMDALING, GRONDWATERSTROMEN EN GRONDWATERBEHEER. DE TEKST HEBBEN WE HIEROP AANGEVULD.

INSPREKERS
99

KERN ZIENSWIJZE
De Werkgroep landbouw Sneekermeer west stelt vast dat de gronden in hun gebied afgedekt worden met een dusdanig dikke kleilaag, dat veenoxidatie daaronder nauwelijks plaatsvindt. Het doorvoeren van peilmaatregelen zal hier niet bijdragen aan het doel om CO2 reductie te behalen.

REACTIE
In gebieden met een dikker kleidek vindt inderdaad minder veenoxidatie plaats. De focus in het programma ligt daarom ook op de gebieden met een dik veenpakket en met een dik veenpakket met een kleidek dunner dan 40 cm. Naast veenoxidatie kent het programma ook een doelstelling om de watersystemen klimaatbestendig in te richten. Dit geldt ook voor het gebied Sneekermeer west. Vooralsnog zijn de gebieden met een dik kleidek uit de opgave voor CO2 reductie gehaald. Als er in 2022 meer duidelijkheid is over de landelijke verdeling van de opgaven van 1 megaton CO2eq reductie wordt een besluit genomen of de veengronden met een dik kleidek een bijdrage moeten leveren aan de reductieopgave.

INSPREKERS
73, 84, 228

KERN ZIENSWIJZE
Bij compenseren van land met land dat geen peil van -40 cm heeft, moet je verder weg zoeken. De besparing op CO2 met verhoogd peil wordt zo teniet gedaan door meer vervoer. En minder gras en mais moet gecompenseerd worden door krachtvoer dat elders verbouwd wordt. Deze transportbewegingen veroorzaken veel CO2 uitstoot. Door vernatting zal de grasmat vaker gescheurd moeten worden; ook hier komt CO2 uitstoot bij vrij. Het per saldo besparen van CO2 is hiermee niet zeker. Er moet eerst goed onderzoek plaatsvinden naar een efficiënte wijze van reductie van CO2 uitstoot.

REACTIE
Dit is zeker een punt van aandacht. Compenseren met grond proberen we zoveel mogelijk in de omgeving te doen. Met inzet van kavelruil zetten we ook in op structuurverbetering van de landbouw. Streven daarbij is dat gronden zo dicht mogelijk bij het bedrijf liggen. Ook met inzet van andere instrumenten willen voorkomen dat er meer CO2 wordt geproduceerd dan gereduceerd.

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
De klimaatdoelstelling dient volgens inspreker verhoogd te worden van 0,4 M ton naar 0,7 Mton CO2-eq reductie in 2030 om aan de klimaatdoelstelling in Europees verband van CO2-eq reductie van 55% te kunnen gaan voldoen.

REACTIE
Deze doelstelling voor 2030 is afgeleid van de landelijke doelstelling voor CO2-reductie in de veenweidegebieden, als onderdeel van het Klimaatakkoord. We voldoen daarmee aan de Europese doelstelling voor de totale CO2-reductie van alle sectoren/ onderdelen

---

INSPREKERS
239

KERN ZIENSWIJZE
Met de uitvoering die het Veenweideprogramma voorstelt, is de CO2-doelstelling bij lange na niet haalbaar. De gebiedsgerichte aanpak is te behoudend en de uitvoering gaat veel te traag. Inspreker is bang dat er nu te veel wordt vastgehouden aan de bestaande situatie. De benodigde ingrijpende veranderingen in het gebied en daarbij horende grondige veranderingen in het landbouwsysteem, worden met deze behoudende aanpak niet snel genoeg aangespoord. Belangen van de lokale boerenbedrijven prevaleren boven die van de toekomstige generaties en klimaatslachtoffers in kwetsbare gebieden

REACTIE
We onderkennen dat we met de huidige inzet de beoogde CO2-reductie in 2030 en daaropvolgend 2050 nog niet halen. Dit heeft te maken met beschikbare middelen, haalbaarheid en aanvullend onderzoek. Daarom hebben we minstens twee herijkmomenten ingebouwd: in 2022 en 2026. Op dat moment bekijken en beoordelen we op basis van de ontwikkelingen, bereikte resultaten, monitoring en inzichten wat aanvullend gedaan moet worden. Deze gefaseerde aanpak, waarbij de doelen voor 2030 en 2050 richtinggevend zijn, brengt naar onze mening evenwicht tussen de landbouwbelangen (incl. benodigd draagvlak bij boeren) en overige belangen in het gebied.

INSPREKERS
126

KERN ZIENSWIJZE
Het is niet rechtvaardig dat veengrond de hele CO2 reductie moet ophoesten voor de landbouw; ook andere bodems (klei en zand) stoten CO2 uit.

REACTIE
In het landelijke Klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt over de reductie van broeikasgassen voor verschillende thema's. Eén van deze thema's is landbouw en grondgebruik. De reductieopgave binnen landbouw is dus groter dan alleen voor veenweide. Op andere grondsoorten kan ook een bijdrage worden geleverd aan de reductieopgave voor landbouw en grondgebruik, bijvoorbeeld door meer koolstofvastlegging in de bodem.

INSPREKERS
212,214, 221, 244

KERN ZIENSWIJZE
Er lopen nog diverse onderzoeken naar de werkelijke CO2 uitstoot bij veengrond. Deze zijn nog niet afgerond en geven zoals het nu lijkt ook tegengestelde uitkomsten. Op basis van welke onderzoeken wordt nu beleid gemaakt. Wat zijn de feiten achter deze onderzoeken? Is het reëel om hierop nu al beleid te maken? Hoe kunt u een resultaatsverplichting aangaan van 0,4 Mton CO2 eq. reductie, terwijl u niet weet welke effectieve maatregelen toegepast kunnen worden? Is de CO2 reductiedoelstelling geen risicovolle belofte, is dit wel realiseerbaar?

REACTIE
We zien de ambitie om 0,4 Mton CO2 reductie te reduceren niet als een resultaatsverplichting maar als een inspanningsverplichting. Op blz. 16 van het ontwerp programma is hierover het volgende aangegeven: "Onze ambitie willen we verwezenlijken door in de periode 2021 – 2030 voor het veenweidegebied een aantal doelen te realiseren. We gaan ons met de andere partijen in het gebied inspannen om de doelen te bereiken. We monitoren regelmatig de resultaten hiervan en sturen zo nodig onze inspanningen bij om de doelen te realiseren."

Strategie en Aanpak

Algemeen

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Voor het bereiken van de doelen op korte en lange termijn is het onvermijdelijk dat de transitie van de landbouw in een zeer hoog en versneld tempo wordt doorgezet. Het op korte termijn helder stellen van de doelen voor de verschillende delen van het veenweidegebied door de gezamenlijke overheden, kan daaraan een bijdrage leveren doordat dit aan de landbouw helderheid biedt waar in het veengebied rekening mee moet worden gehouden bij de transitie. Voortdurende onzekerheid over de te verwachten situatie leidt tot grote frustratie van de betrokkenen in de landbouw. Daarbij moet het duidelijk zijn, dat de lange termijndoelen, zoals adaptatie op klimaatverandering en voorkomen van bodemdaling, prevaleren boven de korte termijndoelen van het handhaven van de huidige wijze van het bedrijven van intensieve landbouw.

REACTIE
We geven helderheid over de ambitie, de doelen, de aanpak en strategie, en de gebieden waarmee we aan de slag gaan. Binnen de diverse programmalijnen vullen we dit nader in. We onderschrijven de noodzaak van transitie van de landbouw, maar dit kan alleen in samenwerking met de boeren en lukt niet van vandaag op morgen.
Het beeld waar we naar toe werken zal de komende jaren steeds concreter worden; een eerste herijking vindt al plaats in 2022 en een tweede in 2026. Zo nodig zijn tussentijdse herijkingen mogelijk. Deze adaptieve werkwijze biedt enerzijds steeds meer zekerheden, en anderzijds flexibiliteit om mee te bewegen met nieuwe ontwikkelingen en inzichten.
Het lange termijn perspectief is leidend; de weg er naar toe ligt niet vast in beton, maar zal wel steeds meer profiel krijgen. Van groot belang is dat de inspanningen van alle partijen langdurig worden volgehouden.

INSPREKERS
239

KERN ZIENSWIJZE
De veenweideproblematiek is complex, maar zowel bestuur als boer, bank, bedrijf en burger hebben een verantwoordelijkheid om het gebied toekomstbestendig te maken. Daarvoor zijn duidelijke richtlijnen nodig, zodat we allen weten waar we aan toe zijn. Aansluiten bij lokale initiatieven is goed, maar niet meer genoeg. In haar rol als regisseur van het Veenweideprogramma, is het nu aan de provincie Fryslân om een overtuigend klimaatbeleid neer te zetten en de uitvoering ervan actief aan te sporen. De tijd van pappen en droog houden is nu echt voorbij.

REACTIE
Zie de vorige reactie. Klimaatbeleid voor de provincie Fryslân wordt in 2021 in samenwerking met de Friese overheden en belangenorganisaties met name uitgewerkt in het Omgevingsprogramma klimaatadaptatie als onderdeel van het Regionaal Waterprogramma. .

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Er moet een bredere vertegenwoordiging van boeren komen in de pilots.

REACTIE
De landbouwsector is goed vertegenwoordigd in diverse pilots, zowel in de onderzoekspilots als in de ontwikkel- en kansrijke gebieden. .

Fasering, stap voor stap

INSPREKERS
183, 201

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor een snellere aanpak; er moet niet gewacht worden tot na 2026 met de gebieden met dun veen en moerige gronden. Deze gronden stoten ook veel CO2 uit en zouden daarom vanaf het begin moeten worden betrokken bij de maatregelen. Dit is noodzakelijk voor het kunnen halen van de doelstellingen uit het klimaatakkoord en het voorkomen schade aan funderingen en kunstwerken. Daarbij komt tevens dat de keuze tot het ongecontroleerd laten oxideren van dit veen niet past bij de nationale inspanningen om organisch stofgehalte van bodems juist te vergroten.

REACTIE
We zijn ons bewust van de urgentie. Daarom richten we onze inzet allereerst op de gebieden met dik veen (> 80 cm), waar de meeste winst te halen is. Op basis van ervaringen in dit gebied en van aanvullend onderzoek en monitoring, bepalen we in 2026 onze inzet voor de overige gebieden. Wanneer in deze gebieden eerder kansrijke initiatieven van onderop of vanuit andere programma's komen, gericht op het beperken van de bodemdaling en de CO2 uitstoot, dan zullen wij deze indien mogelijk vanuit dit programma ondersteunen.

Onze doelen voor CO2-reductie in 2050 blijven echter overeind. Dit betekent dat we in 2026 e.v. zo nodig met maatregelen moeten bijschakelen en met betrokkenen de inzet moeten intensiveren. Nieuwe technieken en inzichten kunnen tegen die tijd haalbaar, realiseerbaar en betaalbaar zijn.

INSPREKERS
239

KERN ZIENSWIJZE
Met de aanpak in de dikke veengebieden aan de hand van gebiedsprojecten wordt een reductie van 0,25 Mton behaald. Daarnaast wordt in het Veenweideprogramma niet nadrukkelijk benoemd met welke maatregelen een vermindering van de overige 0,15 Mton CO2 precies zal worden bereikt. Ook de keuzes voor de gebieden met minder veen worden vooruitgeschoven naar 2026. Dit biedt onvoldoende perspectief op het behalen van de klimaatdoelstelling. Als nu al duidelijk is dat we de vastgestelde minimale reductie niet gaan halen, waarom moet er dan tot 2026 worden gewacht met keuzes maken?
Aanbeveling: Werk aan een langetermijnperspectief door nu al maatregelen te benoemen die nodig zijn voor een verdere reductie van CO2-uitstoot zodat de landelijke klimaatdoelen van 2050 (95% minder CO2-uitstoot) behaald kunnen worden.

REACTIE
Er is nog geen landelijk vastgestelde monitorings- en berekeningssystematiek voor het bepalen van de reductie van uitstoot van broeikasgassen. De reductie van 0,25 megaton is op grond van de inzichten op dit moment zo goed mogelijk bepaald. We onderkennen dat we met de huidige inzet nog een opgave van 0,15 Mton CO2 reductie p/j hebben. Bij de herijkmomenten in 2022 en 2026 bekijken en beoordelen we op basis van de ontwikkelingen, bereikte resultaten, monitoring en inzichten of en wat aanvullend nog gedaan moet worden.
In 2026 zullen we ook de strategie voor de overige gebieden bepalen.
Ook bij deze gefaseerde aanpak blijft het langere termijnperspectief voor 2030 en 2050 richtinggevend.

INSPREKERS
218

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker wil graag dat de polderpeilen in het veengebied de komende 3 jaar verhoogd worden naar het noodzakelijke niveau, ongeacht de consequentie hiervan, om de verdroging en inklinking te stoppen. Hier spoedig mee beginnen en geen dure en ellenlange studies meer. De middelen voor studies kunnen beter naar de agrariërs in dit gebied.

REACTIE
Een snelle, generieke verhoging van alle polderpeilen zal grote consequenties hebben voor de landbouw. Bovendien zal de landbouw onvoldoende tijd hebben om met hun bedrijfsvoering daarop in te spelen. En er zijn onvoldoende middelen beschikbaar om alle boeren met flankerend beleid daarin te ondersteunen. De stapsgewijze aanpak is afgestemd op de beschikbare inzichten. Naar een aantal aspecten doen we nog nader onderzoek. De kosten van deze studies zijn beperkt in verhouding tot de kosten van flankerend beleid voor de landbouw.

INSPREKERS
26,27, 28, 120, 130, 4

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt zich af of, gezien de onzekerheden die er nog zijn en het feit dat er nog onvoldoende middelen zijn om het volledige programma uit te voeren, de programmaduur niet teruggebracht moet worden naar 5 jaar in plaats van 10 jaar en in samenhang daarmee ook de omvang van het gebied dat onder de werking van het programma valt. Bij hogere waterstanden ontstaan weer andere problemen, zoals vermindering van draagvermogen van paden en wegen, verzakken van schakelkasten, leidingen en riolen door slappe grond. Dit wordt niet genoemd en er zijn geen oplossingen voor te vinden.

REACTIE
We richten ons in dit programma eerst op de gebieden met een dik veenpakket (> 80 cm) en op de kansrijke gebieden en ontwikkelgebieden, ook gelet op de beschikbare middelen. Ondertussen spannen we ons in om meer middelen, ook Europese, voor het veenweidegebied te krijgen.
In 2022 en 2026 vindt een herijking van de aanpak plaats. Dan bepalen we ook de inzet voor de overige gebieden op basis van de opgedane ervaringen en inzichten en de dan beschikbare middelen; we vinden het niet gewenst om deze gebieden nu al uit het programma te halen.
De doelen voor 2050 blijven overeind. Het heeft geen zin om maatregelen voor een periode van 5 jaar te nemen. Investeren in het veenweidegebied heeft alleen nut bij een langjarige inzet van middelen en inspanningen.
We verwachten geen verminderd draagvermogen en verzakkingen bij een verhoging van het waterpeil. Integendeel, dit zal de veenafbraak en daarmee de bodemdaling vertragen.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
We zien het voordeel van werken met een fasering en met ijkmomenten. We zien de voordelen van het inbouwen van meerdere ijkmomenten binnen de aanpak 2021-2030. Afstemming, nieuwe inzichten op basis van onderzoek, beschikbare middelen en draagvlak zullen het te realiseren tempo mede bepalen.

REACTIE
In het veenweideprogramma hebben we twee ijkomenten ingebouwd (2022 en 2026). Op basis van voortgang, kennis en middelen maken we dan besluiten. De twee ijkmomenten zijn niet noodzakelijkerwijs de enige. Als er zich belangrijke ontwikkelingen voordoen, of het nu kansen of bedreigingen zijn, zullen we ook op die momenten onze aanpak tegen het licht houden en indien nodig bijstellen.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker onderschrijft de fasering en ijkmomenten, maar mist een extra ijkmoment om vast te stellen of aan alle voorwaarden voldaan wordt: de peildatum voor waardetaxatie van het gehele bedrijf, dat wil zeggen gronden en opstallen, moet bekend zijn (die peildatum mag niet later dan 2015 zijn) t.b.v. afwaardering van gronden, consensus over compensatie, peilvakken.

REACTIE
Provincie en Wetterskip werken aan een afwaarderingssystematiek. De landbouwsector is hierbij betrokken. Daarin wordt ook de discussie over de peildatum en compensatie betrokken.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker ziet graag toegevoegd worden dat ook de ijkmomenten in een transparant en democratisch proces zullen plaatsvinden en ziet dit graag beschreven worden in deze paragraaf.

REACTIE
De ijkmomenten zullen ook in een transparant en democratisch proces verlopen. Als de ijkmomenten leiden tot wijzigingen in de aanpak die gevolgen hebben voor inwoners van het veenweidegebied, wordt net als bij het Veenweideprogramma 2021-2030 de mogelijkheid geboden om zienswijzen in te dienen. Deze worden dan bij de politieke afwegingen betrokken.

IN H.5.2. IS DE TEKST HIERMEE AANGEVULD.

Aanpak via deelgebieden

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt voor om nu voor alle deelgebieden doelen vast te stellen. Als nu de doelen voor deelgebieden bekend zijn en vastgelegd worden, geeft dat de landbouw een ruimere periode om tot aanpassingen te komen. En aanpassen gedurende een ruimere periode geeft minder schade die tot nadeelcompensatie zou moeten leiden.
De doelen per gebied moeten duidelijk zijn (het wat) en de gebiedsprocessen bepalen de wijze waarop die doelen bereikt zullen worden (het hoe). Nu voor het hele veenweidegebied per deelgebied duidelijke doelen stellen, voorkomt ook langdurige onzekerheid bij de betrokken partijen.

REACTIE
De ambitie voor 2050 vormt het lange termijnperspectief voor het veenweidegebied. Daarbinnen richten we ons in dit programma eerst op de gebieden met een dik veenpakket (> 80 cm) en op de kansrijke gebieden en ontwikkelgebieden, ook gelet op de beschikbare middelen. Ondertussen spannen we ons in om meer middelen, ook Europese, voor het veenweidegebied te krijgen. Daarnaast doen we naar een aantal aspecten nog nader onderzoek. In 2022 en 2026 vindt een herijking van de aanpak plaats. Dan bepalen we ook de inzet voor de overige gebieden op basis van de opgedane ervaringen en inzichten en de dan beschikbare middelen.

INSPREKERS
8

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers kunnen niet achter de keuze in het programma staan voor alleen de aanpak van die gebieden waar het veen dikker is dan 80 cm. Hierdoor vallen gebieden buiten de boot die vanuit natuuroogpunt belangrijk en uniek zijn. Insprekers pleiten vooral voor een aanpak van gebieden aan de randen van de veengebieden waar kansen voor veenbehoud en -ontwikkeling zijn (o.a. door kwel). Kansen om ook CO2 vast te leggen.

REACTIE
Het programma legt nu inderdaad de focus op de gebieden waar het veen dikker is dan 80 cm. In het programma is echter ook aangegeven dat dit niet betekent dat er geen maatregelen worden genomen in gebieden met een dunner veenpakket. Als daar kansen zijn om bodemdaling te beperken en CO2 uitstoot te reduceren, willen we deze benutten. Ook is aangegeven dat we kansrijke initiatieven van onderop buiten de genoemde gebiedsprocessen zoveel mogelijk willen ondersteunen.

INSPREKERS
239

KERN ZIENSWIJZE
Met de voorgestelde aanpak via gebiedsprojecten in de dikke veengebieden is een reductie van 0,25 Mton CO2 te behalen. Echter, nu staat alleen nog de uitwerking van gebiedsplannen in de ontwikkelgebieden Aldeboarn De Deelen en De Hege Warren op de planning. In de kansrijke gebieden zijn de ontwikkelingen afhankelijk van verdere onderzoeken en beschikbare middelen, en over de overige gebieden van deze categorie wordt al helemaal niets concreets gezegd. Dit is veel te beperkt en gaat niet snel genoeg. Aanbeveling: ga in alle gebieden aan de slag.

REACTIE
De beschikbaarheid van financiële middelen bepaalt voor een belangrijk deel het tempo van uitvoering. We zullen ons maximaal inspannen om middelen te verwerven om ook in andere gebieden spoedig met de uitvoering te kunnen starten. Verder vraagt de aanpak om een vrij ingrijpende verandering, dit kost nu eenmaal tijd.

INSPREKERS
2

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft het idee dat het waterschap een drogreden (veenweidevisie) nodig heeft om het project voor een nieuw gemaal in dit gebied (It Joo, de Geeuw, Idsegea) te realiseren. De waterpeilen in de diepst gelegen delen van deze polders zijn al binnen 40 cm beneden maaiveld, het is al een ideale plek voor weidevogels. Teruglopen weidevogelstand komt vooral door predatie en het weer.

REACTIE
Vanwege de leeftijd en de staat van deze gemalen is over enkele jaren vervanging nodig. Hierop vooruitlopend heeft het Wetterskip opties verkend om deze gemalen bijvoorbeeld te combineren, zodat in plaats van twee gemalen er slechts een hoeft te worden gebouwd. Het veenweideprogramma is niet de reden om een nieuw gemaal in de gebieden It Joo en De Geeuw te realiseren. Vervanging van de gemalen wordt wel integraal met de veenweideopgave in beschouwing genomen.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt zich af of het niet beter is om de programmaduur te verkleinen, in plaats van ijkmomenten in te lassen. Daarmee kan het programma de eerste vijf jaar voor een kleiner gebied gelden.

REACTIE
Het programma geeft doelen aan voor de langere termijn. Deze doelen gelden voor het hele gebied. Het is een lange termijn aanpak die vraagt om een langere tijdshorizon dan 5 jaar.

Hogere grondwaterstanden, bodemmaatregelen

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker ziet in het ontwerp-Veenweideprogramma te weinig wetenschappelijke onderbouwing voor de peilmaatregelen zodat dergelijke reductiedoelen daadwerkelijk bereikt kunnen worden. Ook met het oog op de negatieve impact van die peilmaatregelen blijft het programma in gebreke in het wetenschappelijk onderbouwen van keuzes. Verzocht wordt geen peilverhoging te ambiëren en vast te leggen, voordat vaststaat dat deze peilverhoging de enig werkende maatregel is.

REACTIE
In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat het natter houden van het veen leidt tot vermindering van veenoxidatie en daarmee van CO2 uitstoot.en beperken van bodemdaling. Dit wordt door de wetenschap ook bevestigd. Waar nog onzekerheden over zijn is de hoeveelheid CO2 reductie die optreedt bij welke mate van vernatting en onder welke omstandigheden. In het programma is ook duidelijk aangegeven dat hier nog onzekerheden zijn. Via het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden wordt uitgebreid onderzoek verricht naar de uitstoot van CO2 en de mate waarin vermindering van uitstoot kan worden bereikt. Peilverhoging zien we niet als enige maatregel. Er wordt ook onderzoek gedaan naar onderwater-/drukdrainage, bevloeien en bodemmaatregelen.

INSPREKERS
59

KERN ZIENSWIJZE
In het programma wordt gesproken over een gemiddelde grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld. Dit betekent dat er ook percelen zijn waar de grondwaterstand 20 cm of minder onder het maaiveld staan. Grondwaterpeilen van minder dan 40 cm verminderen de CO2 binding doordat het bodemleven in de grond afneemt. Diergezondheid komt onder druk, leverbot en maagdarmwormen worden opnieuw een probleem. Biodiversiteit neemt af en de methaan uitstoot neemt toe als de grondwaterstand boven de 20 cm onder maaiveld komt. Daarom wil men sturen op een gezonde bodem en deze zowel biologisch, chemisch en fysisch verbeteren door:
- **in te zetten op Agrarische Groenstations die de organische reststromen uit de regio opwaarderen tot bodemverbeteraars. Dit bevordert de bodembiologie en humusopbouw (Biologisch);**
- **het Project Bodem in Balans, waarbij de chemische samenstelling van de bodem in balans wordt gebracht. Dit volgens de Albrecht analyse methode. Dit schept de voorwaarden voor de bodem als spons. (Chemisch)**
- **de groei van vlinderbloemigen en andere kruiden te stimuleren, waardoor minder chemie en kunstmest nodig zijn.**

Door deze maatregelen kan de bodem beter als een levend organisme functioneren. Het gevolg is een betere capillaire stijging van grondwater en het beter vasthouden van regenwater, waardoor het veen vochtiger blijft.
De maatregelen zijn nodig om tot een renderende natuurinclusieve en kringlooplandbouw te komen. Als we de gezonde bodem op nr. 1 zetten en de watermaatregelen ten dienste van bodemgezondheid stellen, dan worden de doelen zoals beperking broeikasgassen, bodemdaling en verdroging eerder gehaald. Enkel sturen op verhoging van het waterpeil is een heilloze weg.

REACTIE
We onderschrijven het belang van een gezonde bodem. Onder het thema Bodem en grondgebruik is aangegeven dat we onderzoek en initiatieven stimuleren gericht op het vastleggen van koolstof in de bodem, het beperken van veenoxidatie, en het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid en het water vasthoudend vermogen van de bodem. Dit biedt ruimte om met diverse bodemmaatregelen aan de slag te gaan en dat gebeurt ook al.
We zijn het met inspreker eens dat er synergie is met andere transities, zoals naar kringlooplandbouw. Bij de webinars over het ontwerp-veenweideprogramma en in diverse overleggen met betrokkenen, is het belang van de bodem diverse keren benadrukt.

WIJ ONDERKENNEN HET BELANG VAN EEN GEZONDE EN VRUCHTBARE BODEM. OM DIT BELANG MEER TE BENADRUKKEN EN INVULLING TE GEVEN, VOEGEN WE EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK TOE AAN HET PROGRAMMA.

INSPREKERS
73, 155, 214, 250

KERN ZIENSWIJZE
Er zijn andere maatregelen voor goede CO2 reductie, zoals klei op veen, veen verzetten, diepploegen, bagger opbrengen, zand opbrengen, minerale laag als 'deksel' op het veen (zoals vroeger terpaarde en zand zijn opgebracht). Boeren kunnen dan doorgaan zoals ze altijd al deden en een belangrijke economische pijler in het gebied blijven.

REACTIE
Dat klopt. Naast waterpeilen en grondwaterbeheer, zijn in het programma ook maatregelen op het gebied van bodembeheer opgenomen.

WE HEBBEN DEZE MAATREGELEN NADER GEACCENTUEERD EN AANGEVULD DOOR HET TOEVOEGEN VAN EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK.

Het omkeren van veengronden, grootschalig grondverzet en andere vormen van veenverzet, vinden we echter ongewenst omdat dit afbreuk doet aan het natuurlijke bodem- en watersysteem en het proces van veenafbraak versnelt.

INSPREKERS
31, 186, 200, 251

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor meer aandacht voor bodemmaatregelen en een aparte programmalijn Bodem in het programma. Er is nu sprake van onevenwichtigheid. Er is beperkt aandacht voor onder het thema bodem en grondgebruik. Bodemmaatregelen hebben potentie om de veenoxidatie te beperken en kunnen daarmee bijdragen aan de vermindering van CO2 emissie. Er worden expliciet een aantal onderdelen genoemd die in een programmalijn bodem een plek zouden kunnen krijgen. Een aparte programmalijn bodem versterkt de synergie met andere transities (zoals kringlooplandbouw).

REACTIE
Binnen het thema Bodem en grondgebruik is aangegeven dat we onderzoek en initiatieven stimuleren gericht op het vastleggen van koolstof in de bodem, het beperken van veenoxidatie, en het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid en het watervasthoudend vermogen van de bodem. Dit biedt ruimte om met diverse bodemmaatregelen aan de slag te gaan en dat gebeurt ook al. We zijn het met inspreker eens dat er synergie is met andere transities zoal kringlooplandbouw. Bij de webinars over het ontwerp-veenweideprogramma en in diverse overleggen met betrokkenen, is het belang van de bodem diverse keren benadrukt.

WIJ ONDERKENNEN HET BELANG VAN EEN GEZONDE EN VRUCHTBARE BODEM EN VOEGEN EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK TOE AAN HET PROGRAMMA.

INSPREKERS
59, 182

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers stellen voor om het Project "Klei in veen" als oplossing te zien. Hierbij ontstaan door toevoegen van klei een stabiele klei-humus complex. (Fysisch)

REACTIE
Recentelijk zijn proeven 'klei in veen' gestart, met als doel de veenoxidatie (en CO2 uitstoot) te beperken. Door deze verbinding wordt de afbraak van de organische stof afgeremd. De klei in veen methode zou een bijdrage kunnen leveren aan de CO2-doelstelling. In het ontwerpprogramma wordt deze proef genoemd onder het thema Bodem en grondgebruik.

DIT THEMA IS NU UITGEWERKT IN EEN APARTE PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK

INSPREKERS
156

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers zien een veel betere oplossing voor deze problematiek dan uw oplossing, namelijk het bodemleven verbeteren, rassenkeuze, (mest)bewerking en klei- of zanddek op het veen toepassen.

REACTIE
Ook bodemmaatregelen en andere mogelijkheden om de bodem te verbeteren, zien wij als zinvolle maatregelen om toe te passen. In het kader van het programma worden al verschillende acties m.b.t. bodem en grondgebruik uitgevoerd.

WE VOEGEN IN HET PROGRAMMA EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK TOE, MET DAARIN AANDACHT VOOR BODEMMAATREGELEN.

INSPREKERS
146

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor meer aandacht voor bodem en bodemprocessen. Toepassing van chemische stikstof in kunstmest haalt koolstof uit de bodem; onderzoek naar kunstmest gebaseerd op aminozuren verdient aanbeveling.

REACTIE
Zie vorige reactie.

INSPREKERS
2

KERN ZIENSWIJZE
Mocht de waterstand omhoog gaan dan krijg je meer ongewenste gewassen, wat weer inhoudt dat je het vaker moet vernieuwen wat weer meer bodemdaling tot gevolg heeft. En je krijgt meer bagger in de sloten waardoor slechtere doorstroming en meer werk van het sloten reinigen. Zie: WUR: Landbouwkundige gevolgen van peilverhoging https://edepot.wur.nl/184113

REACTIE
We beseffen dat het grassenbestand wijzigt bij nattere omstandigheden. Om die reden worden proeven met verschillende grasmengsels gedaan die onder nattere omstandigheden goed kunnen gedijen (Proeftuin de Welle). Bij de gebiedsgerichte uitwerking worden de effecten op de waterhuishouding in beeld gebracht en wordt gekeken welke oplossingen hiervoor geboden kunnen worden.

INSPREKERS
212, 244

KERN ZIENSWIJZE
Friese veenmosveen gedraagt zich hydrologisch totaal anders dan het rietzeggeveen in het westen van ons land. Naast dat ons veen anders is, hebben we hier voor een relatief grote oppervlakte ook nog te maken met veen met een schalterlaag. Deze laag is nauwelijks doordringbaar voor vocht, waardoor de percelen gemakkelijk verdrogen of waardoor er sprake is van wateroverlast. Het kopiëren van maatregelen uit het westen is hier zeker geen oplossing. Het draagt bovendien niet bij aan de oplossing van de omschreven problematiek.
Bovendien is de ontwatering in de Friese situatie jarenlang anders geweest dan in het westen (80-100 cm min maaiveld t.o.v. 30 – 40 cm min maaiveld). Het effect van het weer nat maken van veen wat reeds lange tijd droog is geweest (zoals in Fryslân), kun je niet vergelijken met het minder droog maken van veen in een zomerperiode (zoals in het westen).

REACTIE
Het klopt dat er veel verschillen zijn in typen veen en in de doorlatendheid. Kennisontwikkeling zal verder uit moeten wijzen welke maatregelen effectief zijn om de doelstellingen te halen. Dat is ook de reden dat we inzetten op proeven en onderzoek, o.a. samen met het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden. We hebben ook oog voor verschillen in bodemtypen en daarom zetten we in op een gebiedsbenadering.
Wat we doen is zeker geen kopie van maatregelen uit het westen. We willen deze eerst in de Friese situatie uitproberen en samen met boeren kijken wat wel en niet werkt en in welke omstandigheden. Dat is ook de reden waarom we de proeven met onderwaterdrainage zijn gestart en niet direct gekozen hebben voor een brede toepassing. Ook het meten aan CO_2 uitstoot maakt onderdeel uit van de kennisontwikkeling om inzicht te krijgen in wat wel en wat niet effectief is.

INSPREKERS
186, 196, 212, 244

KERN ZIENSWIJZE
Het beïnvloeden van de grondwaterstand is een enorme opgave. We zullen eerst nog meer maatregelen moeten uitwerken en beproeven. Hoe je een grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld effectief wilt bereiken is ons onduidelijk. Er is twijfel bij de effectiviteit van peilverhoging als maatregel voor vermindering van CO_2 emissie. Ook is er twijfel aan de representativiteit van de meetlocatie in Fryslân in het landelijk meetprogramma. Uit onderzoek van de Radbouduniversiteit (CO_2, N_2O en CH_4 emissies en bodemdaling in de Friese Veenweiden. Kan onderwaterdrainage veenoxidatie en emissies uit veengebieden duurzaam verlagen?) kan men concluderen dat bij intensieve landbouw (meer dan 10 ton droge stof/ha) en een bemesting van meer dan 170 kg N/ha -wat in Fryslân zeer algemeen voorkomt- de grondwaterstand weinig invloed heeft op de CO_2 uitstoot.

REACTIE
Het programma onderkent dat er nog onzekerheden zijn. Er wordt nu met proeven en onderzoek ingezet op verdere kennisontwikkeling. In de pilots willen we proefondervindelijk ontdekken wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn. Ook de invloed van bodemkundige verschillen wordt hierin betrokken. Het bereiken van een grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld vormt geen dogma. In het programma is aangegeven dat we via maatwerk zoveel mogelijk willen proberen te komen tot een grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld in de gebieden met een veenpakket dikker dan 80 cm en met een veenpakket dikker dan 80 cm en een kleidek dunner dan 40 cm.
Uit het aangehaalde onderzoek kan ook geconcludeerd worden dat er wel daadwerkelijke CO_2 reductie valt te realiseren bij gemiddelde grondwaterstanden hoger dan 40 cm onder maaiveld. Verder onderzoek de komende tijd moet uitwijzen hoeveel reductie gerealiseerd kan worden met een combinatie van maatregelen.

INSPREKERS
212, 244

KERN ZIENSWIJZE
Fryslân heeft veel minder waterbuffer dan West Nederland. In perioden met veel neerslag zal dit vaker tot wateroverlast leiden. Het is niet duidelijk hoe dit wordt opgevangen. Om te stellen dat er dan maar meer en bredere sloten moeten worden gegraven, is veel te kort door de bocht.

REACTIE
Door klimaatverandering zullen we meer te maken krijgen met drogere zomers en meer perioden met extremere neerslag. Dat is ook de reden dat een klimaatbestendig watersysteem als een van de doelen in het programma is opgenomen. Meer waterberging is daarbij een belangrijke maatregel. In de gebiedsaanpak worden hiervoor, in samenhang met aanpassingen in het peilbeheer, samen met betrokkenen oplossingen gezocht.

INSPREKERS
212, 244

KERN ZIENSWIJZE
Hoe gaat u een grondwaterstand van 40 cm onder het maaiveld bereiken in de zomer én in de winter; welke effectieve maatregel gaat u toepassen?

REACTIE
Er is niet één unieke maatregel die we overal kunnen toepassen. We zien de oplossing in een mix van maatregelen die per gebied kunnen verschillen. Het bereiken van een grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld is geen dogma. Het moet gezien worden als een gemiddelde over het jaar. In het programma is aangegeven dat we via maatwerk zoveel mogelijk willen proberen te komen tot een grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld in de gebieden met een veenpakket dikker dan 80 cm en met een veenpakket dikker dan 80 cm en een kleidek dunner dan 40 cm. De komende jaren zetten we vooral in op proeven en pilots om meer zicht te krijgen op effectieve maatregelen.

INSPREKERS
212, 244

KERN ZIENSWIJZE
Heeft u gemeten aan de CO_2 uitstoot bij een grondwaterstand van 40 cm onder het maaiveld? Zo niet, wat doet u vermoeden dat u de reductie dan zal halen? Waarom bent u er van overtuigd dat bij intensief gebruikt grasland een peilmaatregel voldoende reductie oplevert? Onderzoeken wijzen toch anders uit?

REACTIE
Er wordt in verschillende onderzoeken - o.a. in kader van het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden -, gemeten aan CO_2 uitstoot bij hogere grondwaterstanden. Of we de reductie zullen halen zal de tijd ons leren. Zoals eerder aangegeven, zetten we de eerste jaren vooral in op kennisontwikkeling. Afhankelijk van de uitkomsten van onderzoeken, proeven en pilots kunnen we de aanpak bijstellen. In 2022 en 2026 zijn hiervoor ijkmomenten ingebouwd.

INSPREKERS
212, 244

KERN ZIENSWIJZE
We vinden het bijzonder jammer dat onze inzet van de afgelopen jaren bij u niet tot het inzicht heeft geleid dat het beïnvloeden van de veenoxidatie en de CO_2 uitstoot gekoppeld aan hydrologische maatregelen uiterst lastig is. Waarom zien we dat niet terug in het ontwerp-Veenweideprogramma?

REACTIE
Uw inzet bij de proeven met onderwaterdrainage heeft ons het inzicht opgeleverd dat onderwaterdrainage niet oplevert wat we hadden gehoopt. We blijven samen met het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweide het onderzoek naar onderwaterdrainage voortzetten. We onderzoeken ook andere hydrologische maatregelen gericht op het natter houden van veen. Daarnaast stimuleren we onderzoek en initiatieven gericht op het beperken van veenoxidatie met bodemmaatregelen.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker onderschrijft maatwerk en pleit voor meer aandacht voor het opknippen van grote peilvakken.

REACTIE
Het opknippen van grote peilvakken is een van de mogelijke maatregelen die in de uitwerking van gebieden zeker in de gereedschapskist zit. Bij de gebiedsgerichte uitwerking maken we per geval een afweging.

INSPREKERS
5

KERN ZIENSWIJZE
Naast inzet van technische maatregelen en instrumenten, is er een keuze tussen een smalle en een brede bandbreedte in waterpeil, of een combinatie van beiden. Een smalle bandbreedte vraagt meerdere kleine gemalen, zoals de huidige efficiënte en milieuvriendelijke gemaalpompen. Een ruimere bandbreedte vraagt indeling van grond in weideland, hooiland, nieuwe opties (zie proeftuinen), grensland (bufferzone). In de nattere delen, met een zode die minder gewicht kan dragen, is dan aangepaste machinerie nodig, en die is tegenwoordig volop te verkrijgen (google op 'mowing wetlands' – ook Nederlandse leveranciers). "Zo nat dat … de boer het gras niet meer kan oogsten" ('Better Wetter Fase 2') bestaat dus niet meer.

Daarnaast valt te overwegen om in de winterperiode een veenpolder in de winterperiode zo'n hoog waterpeil te geven dat veenrot niet optreedt. Het zou tevens de mogelijkheid tot enige overloop voor de inmiddels te krappe boezem kunnen betekenen, en is ook goed tegen de muizen.

REACTIE
Er is inderdaad een breed scala aan oplossingsrichtingen mogelijk. De oplossing per gebied kan verschillen, waarbij wel een aantal randvoorwaarden gelden. De maatregelen moeten bijvoorbeeld bijdrage aan de doelen van het programma en ook kosteneffectief zijn. Welke oplossingen per gebied gekozen worden is onderdeel van het gebiedsproces.

Instrumenten

Schaduwwerking, onzekerheden, waarborgen/ rechtsbescherming

INSPREKERS
16, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 38 40, 42, 43, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 92, 94, 96, 97, 99,100,104, 107, 108, 109, 112, 113, 115,116,117, 118, 122, 125, 128, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 141, 142, 144, 145, 147, 154, 155, 156, 160, 161,167, 169,170, 171, 172,176, 177, 178, 179,181, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 197, 199, 205, 211, 213, 215, 216, 217, 219, 220, 221, 224, 225, 226, 227, 228, 230, 232, 233, 234, 235, 238, 240, 241, 242, 243, 246, 249, 250, 252, 253, 254, 257

KERN ZIENSWIJZE
Het ontwerp-veenweideprogramma leidt tot planologische schaduwwerking en onzekerheden. Dit leidt tot waardedaling van grond en gebouwen en gaat ten koste van de financierbaarheid van het bedrijf bij overname c.q. door vreemd kapitaal, en heeft directe gevolgen voor het inkomen en toekomstperspectief/ opvolging van het bedrijf.

Provincie en waterschap zijn aansprakelijk voor individuele financiële bedrijfsschade die voortvloeit uit deze visie. Ik pleit ervoor om geen gebieden op te nemen in de veenweide visie die toch nog lang niet aan de beurt zijn. Als de stempel op deze gebieden komt, zijn o.a. bedrijven minder waard met alle gevolgen van dien.

Dit plan zal een grote belemmering zijn voor mijn bedrijfsvoering, het zal grote financiële gevolgen hebben voor mijn bedrijf. Zowel direct, als indirect. Continuïteit van de bedrijfsvoering kan zelfs in het geding zijn.

REACTIE
We hebben oog voor de discussie over mogelijke schaduwwerking en beseffen dat dit leidt tot onzekerheden. Onzekerheden die voor een deel horen bij ondernemerschap maar die ook belemmerend kunnen werken, bijvoorbeeld bij bedrijfsovernames. We realiseren ons dat het programma niet alle onzekerheden oplost, maar we willen ons samen met de landbouwsector inzetten voor een goed toekomstperspectief. In de dynamische context van aanvullend onderzoek en nieuwe inzichten, veranderende marktverhoudingen, subsidiemogelijkheden, beleid en regelgeving, kunnen we alle onzekerheden niet oplossen. Dit biedt echter ook kansen, bijv. om in te spelen op nieuwe technieken en methoden die haalbaar, betaalbaar en realiseerbaar blijken te zijn. En op onvermoede mogelijkheden voor nieuwe verdienmodellen.

Verdienmodellen en flankerend beleid vormen belangrijke onderdelen van dit veenweideprogramma. De belangrijkste component van flankerend beleid is het afwaarderen van grond. Hierin zal ook evt. planschade verwerkt gaan worden; wanneer grond daadwerkelijk wordt afgewaardeerd, is dat inclusief planschade. Als het om wat voor reden niet lukt om een onevenredig nadeel te ondervangen, kan als vangnet een beroep worden gedaan op de formele nadeelcompensatieregelingen, zoals planschade bij bestemmingswijzigingen of nadeelcompensatie bij peilbesluiten. Hiervan is op dit moment geen sprake.

We onderkennen de gevolgen voor de landbouw. Een van de doelen van het veenweideprogramma is daarom dat gestreefd wordt naar een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw. In de programmalijn 'It nije buorkjen' is aangegeven hoe we samen met de landbouwsector oplossingen willen zoeken voor de voorgestelde aanpassingen. Daarin wordt de verdiencapaciteit van de landbouw als een belangrijk thema uitgewerkt. We stimuleren en ondersteunen de ontwikkeling van nieuwe of aanvullende verdienmodellen voor de landbouw; deze verdienmodellen moeten ook voor de langere termijn houdbaar zijn.

INSPREKERS
147

KERN ZIENSWIJZE
Door de voorgestelde maatregelen wordt bedrijfsovername onmogelijk omdat geldverstrekkers geen geld meer in de bedrijven willen steken.

REACTIE
Geldverstrekkers hebben ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid om bij te dragen aan de diverse opgaven. We zijn met banken in gesprek op welke wijze zij hieraan bij kunnen dragen, o.a. ook bij de genoemde bedrijfsovernames.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers verzoeken in het programma bindende, concrete ijkkaders en rechtsgronden op te nemen op basis waarvan belanghebbenden rechtsbescherming genieten en aanspraak kunnen maken op nakoming van doelen en toezeggingen binnen gestelde termijnen.

REACTIE
Het programma geeft een meer algemeen kader en aanpak voor het veenweidegebied en heeft geen juridisch bindende werking voor grondgebruikers. Voor de invulling

op perceelsniveau, volgen nog nadere besluiten. Hiervoor gelden afzonderlijke (procedurele) waarborgen en mogelijkheden voor rechtsbescherming.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vragen duidelijkheid te scheppen over welke gevolgen de plannen hebben voor hun perceel en het water dat daar overheen geleid, vastgehouden of uitgebreid wordt, voor de voedselrijkdom en de ontwikkelkansen voor de biotoop op hun perceel en de gevolgen van een eventueel veranderde stroomsnelheid in relatie tot verhoogde fosfaatgehalten en andere nutriënten en verontreinigingen.

REACTIE
Het programma geeft een meer algemeen kader en aanpak voor het veenweidegebied. Op basis van maatwerk wordt dit per (deel)gebied en op perceelniveau verder ingevuld. Hiervoor volgen nog nadere besluiten met afzonderlijke (procedurele) waarborgen en mogelijkheden voor rechtsbescherming. Dan wordt ook duidelijk wat de gevolgen op perceelniveau zijn.

INSPREKERS
183, 255

KERN ZIENSWIJZE
Het is van belang dat de overheid een duidelijk plan heeft voor deze toekomst. Zodat bedrijven met voldoende zekerheid plannen kunnen maken voor de transitie van hun bedrijfsvoering en het gebied economisch niet "op slot" gaat.

REACTIE
Met het Veenweideprogramma willen we richting geven aan een duurzaam toekomstperspectief voor het gebied. Het is geen plan waarin panklare oplossingen geboden worden. We beseffen dat dit leidt tot onzekerheden. We hebben daarom een aantal waarborgen ingebouwd waarmee we deze onzekerheden (deels) kunnen wegnemen.

INSPREKERS
26, 27, 28, 120,130, 251

KERN ZIENSWIJZE
Er moet aandacht zijn voor boeren die in de komende periode te maken krijgen met verkoop van het bedrijf of bedrijfsopvolging. Door de onduidelijkheid die er nu heerst krijgen boeren te maken met uitstel van verkoop of bedrijfsopvolging.

REACTIE
Om de opgaven die ons op klimaatgebied staan te wachten aan te kunnen zullen veranderingen nodig zijn. We onderkennen dat dit gevolgen zal hebben voor de landbouwbedrijven in het gebied. We beseffen dat dit ook gevolgen kan hebben voor bedrijfsopvolging en verkoop van bedrijven. Voor elk bedrijf zullen de consequenties verschillend zijn. We hebben oog voor deze problematiek en zijn met banken in gesprek waarbij we deze problematiek onder de aandacht brengen. We vinden dat de financiers een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben in de opgaven waar de landbouwsector voor staat.

INSPREKERS
25,184, 203

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt om respect voor het eigendom van grond. Grondeigenaren zijn in principe bereid mee te werken aan gebiedsplannen maar wel op basis van vrijwilligheid en tegen redelijke en billijke voorwaarden.

REACTIE
We onderschrijven deze opvatting. Deze is verwerkt in het programma, met name in aanpak en strategie, en in de programmalijnen.

INSPREKERS
25

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt aandacht voor de relatie pachter-verpachter. Waardedaling heeft ook gevolgen voor het gebruik van grond. Belangen van zowel verpachter en pachter komen onder druk te staan; dit kan zelfs leiden tot een verstoorde relatie.

REACTIE
We erkennen de gevolgen voor zowel waarde als het gebruik van de grond. In het flankerend beleid is hier aandacht voor.

INSPREKERS
46, 128, 215, 251

KERN ZIENSWIJZE
De landbouw wordt met dit programma een gigantische potentiële opbrengstderving en onzekerheid opgelegd, terwijl de middelen niet in verhouding staan. Door een 'stap voor stap-strategie' is het voor de boer echter onduidelijk wanneer deze grote veranderingen plaats gaan vinden. Toch haalt het programma deze waardedaling in de toekomst naar het heden door het recht op schadevergoeding te laten vervallen op basis van 'actieve risicoaanvaarding'.

REACTIE
Om de opgaven die ons op klimaatgebied staan te wachten aan te kunnen zullen veranderingen nodig zijn. We onderkennen dat dit gevolgen zal hebben voor de landbouwbedrijven in het gebied. Om die reden willen we de landbouw steunen bij de noodzakelijke aanpassingen en is het werken aan een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw expliciet als doel opgenomen in het programma. We zien dit inderdaad als een stap voor stap aanpak. Zo worden nu in verschillende proeven en pilots onderzoek gedaan naar de effecten van maatregelen en naar de gevolgen op de bedrijfsvoering voor de landbouw. Pas als hier meer zicht op is, kunnen we volgende stappen zetten. De gevolgen voor de waarden van de grond gaan we als onderdeel van het flankerend beleid uitwerken. Risicoaanvaarding is onderdeel van de jurisprudentie bij formele schadeafhandeling. Het flankerend beleid richt zich op het minnelijk regelen van het nadeel. Formele schade-afhandeling vormt het vangnet als er geen minnelijke overeenstemming wordt bereikt.

INSPREKERS
125

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt op voorhand de partijen aansprakelijk voor de schade die uit het veenweideprogramma voortvloeit.

REACTIE
Het programma heeft veel aandacht voor verdienmodellen, flankerend beleid en nadeelcompensatie. De belangrijkste onderdelen van flankerend beleid zijn 'grond als instrument' en 'afwaarderen'. Als het om wat voor reden niet lukt om tot minnelijke overeenstemming over passende compensatie te komen, kan als vangnet een beroep worden gedaan op de formele nadeelcompensatieregelingen, zoals planschade bij bestemmingswijzigingen of nadeelcompensatie bij peilbesluiten. Hiervan is op dit moment nog geen sprake.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
Het is een absolute voorwaarde dat er voldoende geld is voor de uitvoering van compenserende en flankerende maatregelen en het instellen van kleinere en doelgerichte peilvakken, en ook een veel ruimer flexibel peilbeheer.

REACTIE
Op dit moment zijn de kosten voor het programma niet volledig gedekt. We gaan pas aan de slag in een gebied als er voldoende middelen zijn om dat zinvol te doen. Met de nog in te stellen gebiedscommissies, waar ook landbouw in vertegenwoordigd is, beoordelen we of er voldoende geld is voor een gebiedsaanpak, zodat met iedere belanghebbende in het gebied goede inhoudelijke en financiële afspraken gemaakt kunnen worden.

INSPREKERS
231

KERN ZIENSWIJZE
Peilverhoging zal leiden tot een verdere extensivering. Dit zal vervolgens leiden tot minder geleverde liters melk per hectare en leidt dus tot een lagere efficiëntie in verhouding tot de financiële lasten per hectare. Het compenseren door middel van extra gronden vergroot in ons optiek het probleem, zolang dit niet op een andere manier financieel gecompenseerd gaat worden. Ook met het oog op het toekomstperspectief voor de bedrijfsopvolger, blijkt dat de peilverhoging directe negatieve economische gevolgen gaat hebben en is het wenselijk dat de peilverhoging niet plaats zal gaan vinden, of dat deze verhoging op zijn minst financieel gecompenseerd gaat worden. Niet door compensatie in grond, maar juist door een geldelijke vergoeding waarbij de aanleg van goede kavelpaden de voorkeur heeft.

REACTIE
Het programma heeft veel aandacht voor verdienmodellen, flankerend beleid en nadeelcompensatie. De belangrijkste onderdelen van flankerend beleid zijn 'grond als instrument' en 'afwaarderen'. Hoe de eventuele compensatie plaatsvindt kan per bedrijf verschillen. Diverse aspecten spelen hierbij een rol.

Flankerend beleid/ afwaarderen

INSPREKERS
2

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker betaalt voor de veengrond dezelfde pachtprijs als op de klei in het noordelijk veenweidegebied, dus heeft de grond voor inspreker ook minimaal dezelfde waarde; ook is de waterschapsheffing hier hetzelfde, waardoor inspreker meent ook recht te hebben op droge bewerkbare cultuurgrond.

REACTIE
Dit is onderdeel van het afwaarderen van grond. Als grond wordt afgewaardeerd zal dit ook effect moeten hebben op de pachtprijs. De tarieven van de waterschapsheffing zijn gebaseerd op de voorzieningen die getroffen moeten worden voor wateraanvoer, waterafvoer en waterkwaliteitsbeheer. Daarbij wordt niet gekeken naar het ontwateringsniveau, dus of het natte of droge grond is.

INSPREKERS
193

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker wijst er op dat afwaarderen van grond en extensivering van bedrijven in de kansrijke gebieden voor individuele loonbedrijven grote gevolgen kunnen hebben. Zij raken daarmee een deel van hun klanten en werkareaal kwijt.

REACTIE
We hebben begrip voor de zorgen, maar de stap voor stap benadering met ondersteuning, flankerend beleid en nader onderzoek biedt waarborgen voor een zorgvuldig proces waarbinnen met belangen van individuele bedrijven serieus rekening wordt gehouden. Bovendien kunnen veranderingen ook kansen bieden voor nieuwe markten en klanten.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Extra grond als compensatie voor een melkveehouder, werkt voor veel bedrijven kostprijsverhogend en de 'carbon-footprint' van het bedrijf wordt mogelijk groter.

REACTIE
Extra grond werkt inderdaad kostprijsverhogend. Dit is een aspect dat we betrekken in het flankerend beleid. Ook kijken we naar de netto 'CO2' gevolgen. We verwachten dat de CO2 winst die de beleidsinzet oplevert ruim opweegt tegen het 'verlies' als gevolg van diverse bijkomende effecten, die zowel negatief als positief kunnen uitpakken.

INSPREKERS
83

KERN ZIENSWIJZE
Een grote huiskavel is onbetaalbaar. Compensatieland als onderdeel van afwaardering betekent vaak dat een weg, vaart of meer overgestoken moet worden. Ook een financiële tegemoetkoming zal zwaar vallen. Inspreker is dan ook benieuwd naar de verhouding qua taxatie huis-kavel/veldkavel. Verlaging van het opbrengend vermogen van de huiskavel bemoeilijkt weidegang.

REACTIE
In H. 6 is aangegeven dat de aanpak met grond als instrument kan worden ondersteund. Het gaat daarbij om grondaankoop, kavelruil, bedrijfsverplaatsing, afwaardering van grond en compensatie met grond. Met dit flankerend beleid wordt getracht voor elk bedrijf oplossingen te zoeken. Hoe dit concreet voor elk bedrijf uitpakt is nu nog niet aan te geven.

INSPREKERS
3

KERN ZIENSWIJZE
Wie stelt bij een verslechtering van de ontwatering de waardedaling van de grond vast en wie keert de compensatie uit? En wie ontvangt dit, de eigenaar of de pachter?

REACTIE
Voor het bepalen van de waardedaling werken we een systematiek uit. Deze systematiek willen we vooraf laten toetsen door onafhankelijke deskundigen. De waardedaling van de grond wordt uitgekeerd aan de eigenaar.

INSPREKERS
6, 148, 249

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor compensatie van boeren die altijd al hoog water hebben gehad en dus nooit mee hebben gedaan aan de diepteontwatering; deze hebben al jaren geen extra CO2 uitgestoten en wel extra kosten en minder opbrengst gehad en mee betaald aan de diepteontwatering.

REACTIE
De compensatie is vooral bedoeld om ondernemers financieel de tijd en ruimte te bieden om zich aan de passen aan de veranderde omstandigheden, dus aan o.a. hogere peilen en een extensievere bedrijfsvoering. Het kan gezien worden als een transitievergoeding waarmee de bedrijfsvoering kan worden aangepast. Nadeelcompensatie is alleen mogelijk als er sprake is van een schade-veroorzakende handeling of schadeveroorzakend besluit.

INSPREKERS
76, 221

KERN ZIENSWIJZE
Over financiële afkoping wordt nog weinig bekend gemaakt en compensatie met extra grond zal het verlies niet goed kunnen maken. De boeren die blijven moeten voldoende gecompenseerd worden en bij verplaatsing moeten alle kosten vergoed worden.

REACTIE
Dit moet inderdaad nog worden uitgewerkt. In het programma is onder programmalijn 'It Nije Buorkjen' opgenomen dat we een systematiek voor afwaardering van grond ontwikkelen. Via de lijn van het Bestjoerlik Oerlis Feangreide worden verschillende partijen hierbij betrokken.

DE UITGANGSPUNTEN VOOR FLANKEREND BELEID ZIJN IN HET PROGRAMMA IN H. 6 TOEGEVOEGD. VANWEGE DE SAMENHANG TUSSEN FLANKEREND BELEID EN DE UITGANGSPUNTEN VOOR NADEELCOMPENSATIE IS HET VASTSTELLEN VAN DEZE UITGANGSPUNTEN UITGESTELD EN WORDT DIT NADER UITGEWERKT ALS ONDERDEEL VAN HET FLANKEREND BELEID.

INSPREKERS
46, 56, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Wanneer land afgewaardeerd wordt dan zullen ook de waterschapslasten naar beneden moeten.

REACTIE
Deze relatie zien wij niet. Het afwaarderen is maatwerk en gericht op het ondervangen van onevenredig nadeel bij een individuele ondernemer. De waterschapslasten dekken publieke waterschapswerken en -maatregelen, waarvan de ondernemer ook nog steeds profiteert. Bovendien is binnen het huidige belastingstelsel geen tariefdifferentiatie mogelijk.

INSPREKERS
157

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker dringt aan om in samenwerking met boeren-organisaties, agrarische accountsbureaus, agrarische makelaars en banken de hoogte van afwaardering van de agrarische gronden te onderzoeken, met inzet van brede deskundigheid.

REACTIE
Wij onderschrijven deze aanbeveling.

WE HEBBEN DIT PUNT VAN BREDE DESKUNDIGHEID AAN DE TEKST TOEGEVOEGD.

INSPREKERS
25,184

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt aandacht voor de vermogenswaardedaling van veenweiden en het belang van een schaderegeling voordat maatregelen worden genomen om bodemdaling tegen te gaan. Compensatie voor de nadelige effecten op de waarde van de grond moet aan de voorkant worden geregeld. Inspreker is daarom blij dat een systematiek voor vrijwillige afwaardering van gronden wordt ontwikkeld om op één moment de waardedaling van grond te compenseren vanwege beperkingen in gebruiksmogelijkheden en wordt graag betrokken bij de uitwerking van deze plannen.

REACTIE
We onderschrijven het belang van een goede compensatie-regeling. Daarom hebben we in het programma opgenomen dat er een systematiek voor afwaardering wordt ontwikkeld. Via de lijn van het Bestjoerlik Oerlis Feangreide betrekken we verschillende partijen hierbij.

INSPREKERS
25, 184

KERN ZIENSWIJZE
Vraagt aandacht voor de fiscale consequenties van vermogenswaardedaling

REACTIE
Dit nemen we mee in de ontwikkeling van flankerend beleid.

Flankerend beleid/ Uitgangspunten voor nadeel-compensatie

VANWEGE DE SAMENHANG VAN DE UITGANGSPUNTEN VOOR NADEELCOMPENSATIE BIJ PEILWIJZIGING MET HET NOG VERDER UIT TE WERKEN FLANKEREND BELEID, IS BESLOTEN DEZE BIJLAGE TE LATEN VERVALLEN. DEZE BIJLAGE MAAKT NU GEEN ONDERDEEL MEER UIT VAN HET VEENWEIDEPROGRAMMA. WEL IS ER NOG EEN REACTIE GEGEVEN OP DE IN DE ZIENSWIJZEN DIE ZIJN INGEDIEND OP DIT ONDERWERP.

INSPREKERS
46, 126, 128, 203, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft bewaar tegen de risicoaanvaarding in de uitgangspunten voor nadeelcompensatie bij peilwijzigingen veenweidevisie. Een koper van grond verliest bij verkoop recht op nadeelcompensatie omdat hij als koper rekening had moeten houden met de veranderingen op basis van het Veenweideprogramma. Dit legt een claim op het gebied.

REACTIE
Risicoaanvaarding is onderdeel van de jurisprudentie bij formele schadeafhandeling; in de volgende reactie wordt nader uitgelegd hoe dit werkt. Bij schade aan funderingen van woningen wordt dit uitgangspunt van risicoaanvaarding ook gehanteerd.

INSPREKERS
46, 128, 215, 221

KERN ZIENSWIJZE
Bij het kopen van land wordt in de nadeelcompensatie gesproken over 'risicoaanvaarding', d.w.z. als je op voorhand weet dat er risico is voor een lagere waarde van de grond, dan komt de boer niet meer in aanmerking voor nadeel-compensatie. Dit wordt als onredelijk ervaren. De centrale vraag hierbij is: wanneer had de koper kunnen weten dat het 'risicoaanvaarding' is. Verzocht wordt hier meer duidelijkheid over te verschaffen.

REACTIE

Bij risicoaanvaarding gaat het om hetgeen een ondernemer redelijkerwijs had moeten kunnen weten over de voor hem nadelige ontwikkeling ten tijde van zijn investeringsbeslissing, zodat hij die nadelige gevolgen in zijn beslissing had kunnen verdisconteren, zoals het bedingen van een lagere aankoopprijs van grond. Uit jurisprudentie blijkt dat het bij actieve risicoaanvaarding niet is vereist dat verwezenlijking van de schadeveroorzakende overheidsmaatregel volledig en onherroepelijk vaststaat. Evenmin is vereist dat de schadeveroorzakende maatregel in detail is uitgewerkt of dat de omvang van de nadelige gevolgen geheel nauwkeurig is bepaald. Beslissend is of op het moment van investering de mogelijkheid van de schadeveroorzakende overheidsmaatregel zodanig kenbaar was, dat een ondernemer redelijkerwijs bij de beslissing tot investering daarmee rekening kon houden.

INSPREKERS

186

KERN ZIENSWIJZE

De voorliggende nadeelcompensatie kent nog straffere kaders dan wat men op basis van jurisprudentie zou verwachten. De strakke en bij de boeren/eigenaren ter discussie staande geformuleerde uitgangspunten voor de nadeelcompensatie, wekken de indruk dat die ook worden toegepast. Dat staat haaks op de gedragen gedachte dat uitgangspunt zal zijn dat partijen zich tot het uiterste in zullen spannen om tot een minnelijke overeenstemming te komen via een privaatrechtelijke overeenkomst.

REACTIE

De indruk dat er vooral wordt gekoerst op het toepassen van formele nadeelcompensatie is niet juist. We verwijzen hierbij naar hoofdstuk 6 van het programma, waarin is aangegeven dat dit het vangnet is als het om wat voor reden dan ook niet lukt om tot minnelijke overeenstemming te komen. Doel is om zoveel mogelijk op minnelijke wijze tot compensatie te komen. De compensatie is er vooral op gericht om de agrarisch ondernemer financieel de tijd en ruimte te bieden om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden.

INSPREKERS

109, 11, 225, 226, 227, 228, 252

KERN ZIENSWIJZE

Nadeelcompensatie wordt gebaseerd op de drie voorgaande jaren. Als in deze jaren de opbrengst laag was, hoeft minder gecompenseerd te worden; daarbij wordt met 10% maatschappelijk risico gerekend. Hierdoor hoeft waarschijnlijk nooit een compensatie uitgekeerd te worden. Is het ook mogelijk om een bedrijf te verplaatsen en/of een herverkaveling?

REACTIE

De te nemen maatregelen kunnen gevolgen hebben voor het inkomen en voor de waarde van grond. Inzet is om dit aan de voorkant minnelijk in goed overleg op te lossen. De nadeelcompensatieregeling is het vangnet wanneer het niet lukt om tot overeenstemming te komen. Voor het bepalen van opbrengstderving gebruiken we een landelijk aanvaarde systematiek; deze is niet gebaseerd op de opbrengst van de drie voorgaande jaren. Kavelruil en bedrijfsverplaatsing zijn instrumenten die zeker kunnen worden toegepast.

INSPREKERS

186

KERN ZIENSWIJZE

Inspreker vraagt om een aantal definities uitgewerkt bij de notitie nadeelcompensatie.

a. Hoe berekent u doelrealisatie?

b. Op basis waarvan (welke data) stelt u die vast, en is dit voor een boer of voor een onafhankelijke derde te controleren?

c. Voorts spreekt u bij 1.3 over landbouwkundige opbrengst en over opbrengend vermogen, bedoelt u dan hetzelfde? En heeft u het dan over kwantiteit of ook over kwaliteit van het gewas, of beide?

d. Ook spreekt u bij 1.3 over een eigen risico en over een normaal maatschappelijk risico, is dat iets anders? Of bedoelt u met beiden hetzelfde?

e. Verder willen wij u erop wijzen dat uw formulering over staatssteun niet klopt. Alle schade, dus ook het eigen maatschappelijk risico, kan vergoed worden zonder dat er sprake is van staatssteun!

f. Ook vragen wij ons af wat 'vaste' jurisprudentie is?

REACTIE

a. Doelrealisatie wordt berekend met de meest actuele en voorhanden zijnde modellen. Op dit moment is dat de recent ontwikkelde Waterwijzer landbouw. zie www.waterwijzer.nl. Wel hebben we geconstateerd dat de Waterwijzer voor bepaalde bodemtypen geen goede resultaten geeft. Er wordt aan gewerkt om de Waterwijzer op dit onderdeel te verbeteren. Waterwijzer is in opdracht van verschillende partijen ontwikkeld, o.a. LTO;

b. Hiervoor verwijzen we naar www.waterwijzer.nl

c. Het opbrengend vermogen van grond is hetgeen een bepaalde bodem theoretisch zou kunnen opbrengen bij optimale omstandigheden. In de te hanteren systematiek is de landbouwkundige opbrengst hetzelfde. Het gaat om het kunnen bepalen van de verandering in opbrengend vermogen of landbouwkundige opbrengst als gevolg van te nemen maatregelen;

d. Met eigen risico en normaal maatschappelijk risico wordt hetzelfde bedoeld;

e. Klopt, alle schade kan worden vergoed zonder dat er sprake is van staatssteun. Eigen maatschappelijk risico staat hier los van;

f. De toevoeging 'vaste' roept in dit verband vragen op. Deze toevoeging laten we vervallen.

INSPREKERS

184

KERN ZIENSWIJZE

In de bijlage "Uitgangspunten voor nadeelcompensatie bij peilwijzigingen veenweidevisie" is geen aandacht besteed aan een vrijwillige overeenkomst tussen betrokken partijen. Hiermee wordt direct gekozen voor het juridificeren van het proces. Voorgesteld wordt te werken volgens de stappen van de zogenaamde "ladder van Malta".

REACTIE

In de bijlage is aangegeven dat de compensatie er op gericht is om in overleg met betrokken grondeigenaar of -gebruiker afspraken te maken over compensatie of mitigatie van het nadeel. De nadeelcompensatieregeling die nog moet worden vastgesteld, zien we als vangnet mocht er geen vrijwillige overeenstemming over het voorkomen, mitigeren of compenseren van nadeel worden bereikt. Dit komt overeen met de stappen van de voorgestelde "ladder van Malta".

INSPREKERS

184

KERN ZIENSWIJZE

Inspreker doet een aantal concrete voorstellen voor het vormgeven van een nadeelcompensatieregeling een zogenaamde "Beleidsregel nadeelcompensatie Ontwikkelopgave Veenweideprogramma Fryslân".

REACTIE

Een nadeelcompensatieregeling is een juridisch vangnet voor nadeelcompensatie. Bedoeling is om tot minnelijke oplossingen te komen als er sprake is van schade. Als onderdeel van het pakket flankerend beleid wordt er ook een beleidsregel voor nadeelcompensatie vastgesteld.

INSPREKERS

251

KERN ZIENSWIJZE

De Provincie en Wetterskip zijn verantwoordelijk voor planschade, ook op de lange termijn. Normaal maatschappelijk risico is niet van toepassing in dit dossier en de schade zou volledig vergoed moeten worden.

REACTIE

Onze bedoeling is om tot minnelijke oplossingen te komen als er sprake is van schade. Als vangnet is er daarnaast de juridische weg voor schadevergoeding. Om te voorkomen dat er rechtsongelijkheid ontstaat met andere schaderegelingen, zoeken we zoveel mogelijk aansluiting met bestaande jurisprudentie en normen.

INSPREKERS

46, 128, 215, 250

KERN ZIENSWIJZE

Een betaalde ruilverkavelingsschuld en nog te betalen ruilverkavelingsschuld (ruilverkavelingsrente) dienen binnen de beleidsregel die gaat over schadevergoeding en compensatie, een apart onderdeel te krijgen om te voorkomen dat landbouwers door 'wijziging van de plannen in een ruilverkavelingsgebied' onevenredig worden benadeeld. Dit kan niet worden ondervangen door 'algemene' afwaarderingsregels. Als op zo'n korte termijn de plannen worden gewijzigd, is er geen sprake van 'normaal maatschappelijk risico'. Daarom moet elke vorm van schade worden vergoed met een eigen risico van 0%.

REACTIE

Met flankerend beleid (H. 6) wordt een pakket aan instrumenten ingezet waarmee we nadelige effecten voor individuele agrarische ondernemers willen mitigeren of compenseren. Per bedrijf wordt daarbij inzichtelijk gemaakt wat de nadelige gevolgen zijn en wat er per bedrijf nodig is om een toekomstbestendige bedrijfsvoering mogelijk te maken. In dat totale plaatje betrekken we ook de resterende lasten van ruilverkaveling. Per bedrijf willen we dit in minnelijk overleg oplossen. De regeling voor nadeelcompensatie geldt als juridisch vangnet als er om wat voor reden geen overeenstemming wordt bereikt.

INSPREKERS

243

KERN ZIENSWIJZE

Inspreker betaalt nog jaarlijkse kosten voor verbetering afwateringsstelsel bij de ruilverkaveling (ruilverkavelingslasten). Inspreker vraagt zich af hoe hiermee om wordt gegaan en of deze belasting wordt gestopt bij realisatie van het Veenweideprogramma.

REACTIE

Met flankerend beleid (H. 6) wordt een pakket aan instrumenten ingezet waarmee we nadelige effecten voor individuele agrarische ondernemers willen mitigeren of compenseren. Per bedrijf wordt daarbij inzichtelijk gemaakt wat de nadelige gevolgen zijn en wat er per bedrijf nodig is om een toekomstbestendige bedrijfsvoering mogelijk te maken. In dat totale plaatje betrekken we ook de resterende lasten van ruilverkaveling. Per bedrijf willen we dit in minnelijk overleg oplossen. De regeling voor nadeelcompensatie geldt als juridisch vangnet als er om wat voor reden geen overeenstemming wordt bereikt.

INSPREKERS

46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE

Indien niet tot een (lager) peilaanpassing wordt besloten, terwijl veen blijft inklinken, dient dit als 'peilbesluit' te

worden beschouwd, op basis waarvan schadevergoeding kan worden toegewezen overeenkomstig de beleidsregel. Dit dient in de beleidsregel te worden opgenomen.

REACTIE
Het is zoeken naar een balans in het grondgebruik waarbij we veenoxidatie en bodemdaling zoveel mogelijk beperken. Als er sprake is van nalatig handelen van het waterschap of een besluit waar schade door wordt geleden, dan kan dit een grond zijn om schadevergoeding uit te keren.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Het is enorm onduidelijk wat er onder de post "overige schade" kan vallen. De inspreker geeft enkele voorbeelden van schadeposten die ook spelen bij invoering van het Veenweideprogramma: schade voor erfpachters, bedrijfsopvolgingsituaties, verkoopsituaties, stakers, problemen met herfinanciering, fiscaal nadeel bij uitbetaling schadevergoeding, langere terugverdientijden en extra arbeidsinzet.

REACTIE
Met flankerend beleid (H. 6) wordt een pakket aan instrumenten ingezet waarmee we nadelige effecten voor individuele agrarische ondernemers willen mitigeren of compenseren. Per bedrijf wordt daarbij inzichtelijk gemaakt wat de nadelige gevolgen zijn en wat er per bedrijf nodig is om een toekomstbestendige bedrijfsvoering mogelijk te maken. In dat totale plaatje betrekken we diverse schadecomponenten.

Flankerend beleid/ herverkaveling

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Er is een nieuwe ruilverkaveling nodig om het grondwaterpeil in het Lage Midden naar 30 cm beneden maaiveld te brengen. Daarbij dienen ook de slotenpatronen weer te worden hersteld.

REACTIE
We zetten nergens in op een grondwaterpeil van 30 cm; in gebieden met dik veen (> 80 cm) streven we naar een gemiddeld grondwaterpeil van 40 cm beneden maaiveld. Herstel van slotenpatronen kan mogelijk zijn bij herinrichting/ herverkaveling en maatregelen voor klimaatadaptatie.

INSPREKERS
157, 221, 255

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers pleiten voor het inzetten van ruilverkaveling mét een grondbank om de oplossingen vorm te geven. Benadeelde boeren kunnen dan gecompenseerd worden. Ruilverkaveling leidt tot minder transporten in (recreatieve) dorpen. Er moet voorkomen worden dat er dubbele ruilverkavelingslasten betaald moeten worden. Verzoek om te onderzoeken of er in de WILG werkbare en praktische instrumenten zijn opgenomen om voor verschillende opgaven in het gebied ruimte te creëren.

REACTIE
In H. 6 zijn een aantal instrumenten beschreven die ingezet kunnen worden om de gebiedsprocessen te ondersteunen. Ruilverkaveling is een van deze instrumenten. Hiervoor kan de provincie (bevoegd gezag) de WILG (Wet inrichting landelijk gebied) benutten. Deze wet maakt herverkaveling mogelijk. Hiermee kan de verkaveling van een gebied opnieuw worden ingedeeld, zodat er mogelijkheden ontstaan voor een betere inrichting en gebruik van een gebied. De wet biedt o.a. de mogelijkheid tot een verplichtende herverkaveling. In het veenweidegebied zal de provincie terughoudend omgaan met het verplichtende deel van de WILG. We kunnen ons echter situaties voorstellen waarin we dit, om een bepaalde ontwikkeling mogelijk te maken, als uiterste middel inzetten. Dit zal gebeuren op basis van een zorgvuldige afweging tussen algemene belangen en individuele belangen, met de bijbehorende waarborgen.

INZET VAN DE GRONDBANK IS OOK MOGELIJK. IN H 6.2 FLANKEREND BELEID, ONDER GROND ALS INSTRUMENT HEBBEN WE DIT EXPLICIETER AANGEGEVEN.

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Laag gelegen gebieden kunnen worden ingezet als waterberging voor hete droge zomers. Tevens kunnen circulaire producten gemaakt worden van natte teelten, waar bouwbedrijf Dijkstra Draisma onlangs mee is gestart. Dit bedrijf heeft landbouwgrond aangekocht voor teelt van lisdodden om verwerkt te worden tot isolatiemateriaal voor verduurzaming van woningen.
De overheid dient hierin meer de regie te nemen, in verordeningen op te nemen, te bemiddelen, te faciliteren, ruimte beschikbaar te stellen, te subsidiëren, te promoten, aan te kopen enz.

REACTIE
Klimaatadaptatie vormt een belangrijke opgave voor het veenweidenprogramma; daarvoor is ook voorzien in extra waterberging binnen het gebied. Dit werken we nog nader uit.

We stimuleren en ondersteunen initiatieven voor de teelt van gewassen onder natte omstandigheden, de zogenoemde natte teelten. Dit werken we uit in de programmalijn It Nije Buorkjen. De programmaorganisatie (zie H. 8) is erop ingericht dat zulke initiatieven van onderop en met ondersteuning van bovenaf, tot ontwikkeling en uitvoering kunnen komen.

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers stellen voor een programma in de zin van de Omgevingswet op te stellen en op basis van dit programma per deelgebied voortvarend en doortastend gebiedsprocessen te benutten voor de feitelijke uitwerking. Op grond van dat programma is het dan niet alleen mogelijk maar ook gewenst om per deelgebied te onderzoeken of de instrumenten die op dit moment zijn opgenomen in de Wet inrichting landelijk gebied (Wilg) van toepassing moeten zijn.

REACTIE
Zie reactie hierboven over de inzet van de WILG. Dit kan binnen het kader van dit programma. We vinden het niet nodig om hiervoor nog weer afzonderlijke programma's per deelgebied op te stellen. Dat zou ook teveel vertragen.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Het Wetterskip maakt in haar benadering van de veenweideproblematiek een historisch afwijkende keuze door in die gebieden niet langer de functie (landbouw) te bedienen. Waterschapkundige instrumenten zoals peilbesluit en legger worden op een alternatieve manier ingezet. Daarmee stuurt het Wetterskip niet langer op het bedienen van functies maar op het onmogelijk maken van functies. Impliciet ontstaat door deze koerswijziging voor de betrokken grondeigenaren ook schaduwwerking en daarmee samenhangende waardevermindering van gronden.

REACTIE
Het waterschap maakt een belangenafweging tussen de diverse gebruiksfuncties van de grond (landbouw, natuur, wonen) en algemene (maatschappelijke) belangen. Daarbij is het doel om alle functies zo goed als de omstandigheden het toelaten, te bedienen. Vanwege de problematiek die er speelt op gebied van bodemdaling en klimaat, vindt er nu een heroverweging van die belangen plaats. Hierbij is zowel oog voor de belangen van de grondeigenaren als andere belangen. Voor evt. waardevermindering en inkomenseffecten ontwikkelen we instrumentarium voor afwaardering van grond.

Overig

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 183

KERN ZIENSWIJZE
In hoofdstuk 9 benoemen dat een deel van de beschikbare middelen specifiek kan worden ingezet voor het stimuleren voor deze aanvullende economische dragers.

REACTIE
HET STIMULEREN VAN NIEUWE ECONOMISCHE DRAGERS DRAAGT BIJ AAN EEN DUURZAAM TOEKOMSTPERSPECTIEF VOOR HET GEBIED. WE ZULLEN DIT ZEKER ONDERSTEUNEN EN BEVORDEREN, O.A. IN HET SPOOR VAN DE RES, KLIMAATADAPTATIE EN BIODIVERSITEIT, DE OMGEVINGSAGENDA NOORD NEDERLAND EN HET NATIONAAL GROEIFONDS. IN HET PROGRAMMA IS IN H. 9.2 EEN PASSAGE TOEGEVOEGD OVER HET BENUTTEN EN INZETTEN VAN MIDDELEN UIT ANDERE PROGRAMMA'S.

INSPREKERS
26, 27, 28, 120, 130

KERN ZIENSWIJZE
Kan de waterschapheffing niet worden ingezet als instrument om de kosten van het programma (deels) te dekken; boeren die nadeel ondervinden hoeven minder te betalen en natuurorganisaties die baat hebben bij het programma zouden dan meer betalen.

REACTIE
Het instrument van de waterschapsheffing kan hier in de huidige vorm niet voor worden gebruikt. Om dit te veranderen moet op landelijk niveau het belastingstelsel worden herzien.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Afgewaardeerde gronden zouden voortaan voor de waterschapslasten in dezelfde categorie belast moeten worden als natuurgronden.

REACTIE
De indeling van gronden in categorieën gebeurt op basis van de aan de gronden toegekende functie. Als na afwaardering de grond de functie natuur krijgt, valt deze voor de waterschapsbelasting ook in die categorie. Anders blijft deze in de categorie landbouw. Om dit te veranderen moet op landelijk niveau het belastingstelsel worden herzien.

Programmalijn 1: Waterbeheer en klimaatadaptatie

Peilverhoging algemeen, alle veengronden

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker mist in het ontwerp de expliciete uitspraak, dat in het veenweidegebied de peilen bij verdergaande bodemdaling door veenoxidatie niet meer verlaagd zullen worden.

Inspreker is van mening dat de 0,4 m drooglegging nergens in het ontwerp is gemotiveerd, laat staan dat er in het ontwerp een relatie wordt gelegd tussen deze drooglegging en het bereiken van de doelen op korte en lange termijn. Natuurgebieden en de naaste omgeving of de laagste delen van het veenweidegebied zouden om de doelen te kunnen halen wel eens een drooglegging moeten hebben van enkele mm of zelfs o mm gemiddeld. Andere delen, bijvoorbeeld in gebieden met een kleidek, is de gewenste drooglegging wellicht tot de onderzijde van dat kleidek, zodat daar het veen niet meer oxideert maar landbouw nog goed mogelijk is. Juist dergelijke keuzes van de overheden en duidelijkheid daarover worden door de inspreker node gemist.

REACTIE
In het programma staat hierover: 'Er worden geen peilaanpassingen meer gedaan totdat het nieuwe peilbesluit is genomen dat gericht is op dit via maatwerk streven naar een grondwaterstand van gemiddeld 40 cm. Geen peilaanpassingen zal in de meeste gebieden de komende 10 jaar geen direct probleem opleveren. In gevallen waar dat wel het geval is proberen we dit op te lossen, bijvoorbeeld door hier het HAKLAM principe te hanteren. Het vigerende peilbesluit blijft gelden tot er een nieuw peilbesluit is genomen.'
De onderbouwing van de na te streven grondwaterstand is gebaseerd op de huidige inzichten en kennis over veenoxidatie en CO2 reductie en op de MKBA. Er zijn weliswaar nog onzekerheden m.b.t. reductiecijfers; hier wordt in het kader van het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweide nader onderzoek naar gedaan. Nieuwe inzichten en kennis worden benut bij de in het programma opgenomen ijkmomenten. Besluiten over maatregelen in gebieden met een dik kleidek zijn voorzien in het ijkmoment in 2026.

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers pleiten voor een robuust en klimaatbestendig watersysteem. Verhoging van de waterstanden in het veenweidegebied kunnen daaraan een belangrijke bijdrage leveren. Echter, we gaan er van uit dat dat alleen niet genoeg zal zijn. Water vasthouden in de hogere gebieden hoort daar ook bij, evenals het voorzien in extra berging in het veenweidegebied. We gaan er van uit, dat in de Blauwe Omgevingsvisie van het Wetterskip de grote lijnen van dit robuuste en klimaatbestendige watersysteem zullen worden uiteengezet in samenhang met de andere opgaven die ook in het veengebied spelen.

Buffer- of overgangszones
Insprekers pleiten voor integrale maatregelen die er voor zorgen dat de natuurgebieden binnen het veenweidegebied, waaronder vier belangrijke Natura 2000-gebieden het schone water kunnen vasthouden en gevrijwaard kunnen blijven van het IJsselmeerwater, bijvoorbeeld door in een ruim gebied rond die natuurgebieden uit te gaan van hogere waterpeilen en voldoende mogelijkheden om ook daar water vast te houden.

Verzilting en droogte
Insprekers zijn van mening dat ook de landbouw zelf belang heeft bij hogere peilen in het veenweidegebied. Enerzijds omdat daarmee droogteschade – zoals we de afgelopen jaren hebben gezien – kan worden voorkomen. Anderzijds, maar dat zijn niet dezelfde ondernemers, omdat vernatting van het veengebied, zoals we gezien hebben in de grondwaterstudie, een probaat middel is om de verzilting van het noordelijke kleigebied tegen te gaan. Ook trekken de steeds lagere peilen steeds meer zout grondwater het gebied in naast de kwel vanuit de Waddenzee.

REACTIE
Klimaatadaptatie wordt verder uitgewerkt in het provinciale Regionaal Water Programma (RWP; wordt in 2021 opgesteld) en het Klimaatadaptatieprogramma dat daar een onderdeel van is. Klimaatadaptatie krijgt ook een uitwerking in het Waterbeheerprogramma 2022-2026 van Wetterskip Fryslân en het door de gezamenlijke Friese overheden op te stellen Klimaatadaptatie-uitvoeringsprogramma onder de vlag van de Friese Bestuursakkoord Waterketen.

In de gebiedsprocessen en via initiatieven van onderop willen we samen met de betrokken partijen kijken hoe verdroging in natuur zoveel mogelijk beperkt kan worden door samen met landbouw en terreinbeherende organisaties de mogelijkheden te bekijken om in en rondom verdrogingsgevoelige gebieden overgangszones in te stellen (H. 7.3).

IN H 7.3 IS BIJ ACTIES TOEGEVOEGD DAT DIT OOK VIA INITIATIEVEN VAN ONDEROP KAN PLAATSVINDEN.

Hogere peilen en meer flexibel peilbeheer kunnen zeker helpen om droogteschade te voorkomen. Door de bodemdaling te beperken kan een bijdrage geleverd worden aan het bepreken van de verzilting. Het diepe soepbord van het lage midden van Fryslân wordt dan immers minder snel dieper. Hoe groot deze bijdrage kan zijn is op dit moment niet duidelijk, daar is meer onderzoek voor nodig.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat ook bij hoge peilen er sprake kan zijn van droogteschade. Dit komt door de ondiepe beworteling of door een profielopbouw met een schalterlaag.

REACTIE
De rol van de bodem is erg belangrijk. Bodemprocessen, profielopbouw, draagkracht, bodemvruchtbaarheid, waterdoorlatendheid en vermogen water vast te houden, zijn een aantal belangrijke aspecten die alleen maar belangrijker worden. Onder het thema bodem en grondgebruik zijn hier in het ontwerpprogramma enkel acties voor benoemd. Vanwege het grote belang van de bodem hebben we hier nu een aparte programmalijn van gemaakt.

INSPREKERS
14, 248

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat zijn land nu al af en toe onder water staat bij regenval. Inspreker geeft aan dat met peilverhoging de ontwatering en afwatering in de knoei komen. Bij verhoging van waterpeil blijft er geen bufferruimte over.

REACTIE
Door peilverhoging vermindert de bergingscapaciteit van het watersysteem. Onder het thema 'Compensatie waterberging en klimaatadaptatie' is beschreven dat er maatregelen nodig zijn om het watersysteem klimaatbestendig in te richten.

INSPREKERS
46, 128, 186, 215, 221

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is voorstander van het principe HAKLAM, maar verbindt hier wel voorwaarden aan. HAKLAM is gericht op het beïnvloeden (verhogen) van de grondwaterspiegel met behoud van draagkracht en productie, zowel qua opbrengst als kwaliteit; de sturing ligt bij betrokken boeren en gebiedsbeheerder van het Wetterskip. In de proefperiode wordt een lerend principe gehanteerd en is een schaderegeling als vangnet aanwezig; geef hier duidelijkheid over. Denk daarbij aan zaken als inzakken van de slootkanten en het vollopen met bagger van sloten en drains.

REACTIE
We starten met enkele pilots om met elkaar te ervaren hoe HAKLAM werkt. Op basis van deze ervaringen kunnen we vervolgens met elkaar bepalen welke voorwaarden passend zijn voor de verdere toepassing van het HAKLAM-principe. Voor schade tijdens de proefperiode is een vangnet aanwezig.

INSPREKERS
189

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft een 'Review brede grondwaterstudie Fryslân' laten uitvoeren en op grond daarvan een zienswijze ingediend. In de zienswijze worden een aantal punten aangedragen die volgens inspreker de onderbouwing van de peilverhoging op basis van de 'Brede Grondwaterstudie Fryslân' ontkrachten. Inspreker nodigt de opstellers van het ontwerp-Veenweidenprogramma uit om op basis van de uitkomsten van de review de beleidsvoornemens -gebaseerd op de Brede Grondwaterstudie Fryslân- grondig te heroverwegen. Volgens inspreker levert de Brede Grondwaterstudie Fryslân onvoldoende onderbouwing voor het voorgenomen peilbeleid voor de komende decennia in het veenweidegebied.

REACTIE

VOORLOPIGE REACTIE, NOG AANPASSEN NA VERSCHIJNEN EN BESPREKING VAN DE RAPPORTAGE OVER DE REVIEW BREDE GRONDWATERSTUDIE.

Uit de Grondwaterstudie blijkt (onder andere) dat voortzetten van de huidige waterhuishouding in het Friese veenweidegebied op termijn toenemende gevolgen zal hebben voor verzilting (van het diepe grondwater) vanuit

het noorden en de verdroging van het zuidoostelijk gelegen zandgebied.

De uitgewerkte maatregelen in het ontwerp
Veenweideprogramma 2021-2030 bestaan uit aanpassingen van de waterhuishouding om daarmee de voortgaande veenoxidatie en daardoor CO2-uitstoot te reduceren en de doorgaande bodemdaling te vertragen. Daarnaast zijn er nog een aantal aanleidingen, zoals schade aan woningen, wegen en infrastructuur, verdroging van natuurgebieden en toenemende complexiteit en kosten van het waterbeheer. Ook de veranderingen in het klimaat spelen daarbij een belangrijke rol: wat betekent de toenemende kans op droogte en op extremere natte perioden voor de inrichting van het watersysteem en voor het grondgebruik? Bij het uitwerken van maatregelen zijn de modellen, berekeningen en scenario's van de Grondwaterstudie uit 2019 als bouwsteen benut.

Het natter houden van het veen, door het streven naar hogere grondwaterstanden, richt zich voor de eerstkomende jaren op de gebieden met een dik veenpakket. In het programma is alleen voor de veengebieden met een veenpakket dikker dan 80 cm en een kleidek dunner dan 40 cm aangegeven dat we de komende jaren via maatwerk zoveel mogelijk willen komen tot een grondwaterstand van gemiddeld 40 cm onder maaiveld.

Voor de rest van de veengebieden - de kleigronden met veen in de ondergrond, en de gebieden met een veenpakket dunner dan 80 cm -, wordt in 2026 een besluit genomen over de in deze gebieden te nemen maatregelen. Hierbij betrekken we de nieuwste inzichten en onderzoeksresultaten m.b.t. CO2-reductie, bodemdaling, grondwaterstromen en grondwaterbeheer en de mate waarin het tot dan toe gevoerde beleid invulling geeft aan de ambitie van 0,4 Mton CO2-reductie in 2030.

Een van de doelen van het programma is dat het watersysteem waterrobuust en klimaatbestendig wordt ingericht. Onafhankelijk van de te nemen maatregelen voor CO2-reductie, is het ook noodzakelijk om in het gehele veenweidegebied ervoor te zorgen dat we in de toekomst voldoende zoet water beschikbaar hebben en extremere neerslagperioden aan kunnen. De opstellers en opdrachtgevers van de Grondwaterstudie (RH/DHV, resp. provincie Fryslân, Wetterskip en Vitens) zullen samen met de opstellers van het Veenweideprogramma 2021-2030 en de opsteller en opdrachtgever van de Review op de Grondwaterstudie (Deltares, LTO) overleggen over de in de review aangedragen punten en verbetermogelijkheden van de Brede Grondwaterstudie. De uitkomsten van dat overleg zullen, samen met de resultaten van de Grondwaterstudie, als bouwsteen worden meegenomen bij de herijking van het Veenweideprogramma in 2026.Bij deze herijking betrekken we de nieuwste inzichten en onderzoeksresultaten met betrekking tot CO2-reductie, bodemdaling, grondwaterstromen en grondwaterbeheer;

DIT IS AAN PAR. 5.2 TOEGEVOEGD.

INSPREKERS
196

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft aantal vragen over instellen van een grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld en stelt dat een generieke instelling van een grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld niet realistisch is:
- **Er lopen nog proeven met hogere waterstanden waarvan de resultaten nog niet bekend zijn;**
- **Het gaat om een gemiddelde grondwaterstand. Maaiveld is nooit helemaal vlak. Hoe gaat u om met de 50% oppervlakte grond die bij deze gemiddelde grondwaterstand een hogere grondwaterstand krijgt;**
- **Greppelonderhoud vraagt veel zorg en er zullen snel veel minderwaardige grassen en planten in en bij de greppels verschijnen;**
- **Er zal meer risico zijn op veeziekten als leverbot. Dit levert een belemmering op voor het weiden van vee. Ook zal er meer vertrappingsverlies optreden en verliezen door berijden van de grasmat.**

REACTIE
In het programma is aangegeven dat we gedurende het jaar streven naar een gemiddelde grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld in de gebieden met een veenpakket dikker dan 80 cm en met een veenpakket dikker dan 80 cm en een kleidek dunner dan 40 cm. Dit vraagt maatwerk waarbij we samen met betrokken partijen in gebiedsprocessen de (on)mogelijkheden in kaart zullen brengen, en rekening kunnen houden met lokale omstandigheden. De consequenties die dit heeft zullen in beeld worden gebracht en hier worden passende oplossingen voor gezocht.
Wij beseffen ons terdege dat het realiseren van een grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld in de zomer lang niet overal haalbaar zal zijn. En dat dit precies gemiddeld 40 cm moet zijn is ook geen dogma. Het gaat erom dat de oxidatie van het veen zoveel mogelijk wordt beperkt. Elk gebied is anders en reageert anders, daarom is de gebiedsgerichte aanpak ook zo belangrijk.
We onderkennen de risico's die inspreker noemt. Hiervoor zullen we gezamenlijk oplossingen moeten vinden.

INSPREKERS
214, 221, 43

KERN ZIENSWIJZE
De doelstelling is een grondwaterstand van 40 cm onder het maaiveld. Het is niet duidelijk hoe dit gerealiseerd gaat worden. Het blijkt dat met alleen slootwaterpeil omhoog te brengen de -40 cm grondwaterstand niet jaarrond bereikt kan worden. Op welk punt wordt de -40 cm grondwaterstand gemeten? Hoe hoog zal het slootwaterpeil dan worden?

In het Veenweideprogramma 2021-2030 wordt gesproken over een grondwaterniveau van -40 cm. Is dit een gemiddelde over het hele jaar? Of een maximale hoogte waar het grondwaterniveau zich op mag bevinden? Graag meer duidelijkheid hierover.

Bij een gemiddelde, maar variabele, grondwaterstand van 40 zal waterpeil in winter heel hoog staan en in zomer veel lager. Omdat oxidatie vooral in zomer plaatsvindt is de maatregel dan niet effectief.

REACTIE
In het programma is aangegeven dat we gedurende het jaar streven naar een gemiddelde grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld in de gebieden met een veenpakket dikker dan 80 cm en met een veenpakket dikker dan 80 cm en een kleidek dunner dan 40 cm. Dit vraagt maatwerk waarbij we samen met betrokken partijen in gebiedsprocessen de (on)mogelijkheden in kaart zullen brengen. De consequenties die dit heeft zullen in beeld worden gebracht en hier zullen passende oplossingen voor gezocht moeten worden.

Wij beseffen ons terdege dat het realiseren van een grondwaterstand van 40 cm beneden maaiveld in de zomer lang niet overal haalbaar zal zijn. En dat dit precies gemiddeld 40 cm moet zijn is ook geen dogma. Ook bij hogere waterpeilen zakt de grondwaterstand in de zomer tot lagere waarden, tot wel 80 -100 cm beneden maaiveld. De afgelopen droge zomers hebben we dit duidelijk geconstateerd. De centrale vraag is hoe we het uitzakken van de grondwaterstand zoveel mogelijk kunnen beperken en daarmee de oxidatie van het veen zoveel mogelijk beperken, ook in de zomer. Elk gebied is anders en reageert anders, daarom is de gebiedsgerichte aanpak ook zo belangrijk.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
Wie bepaalt het slootwaterniveau, komt er een zomer- en/of winterniveau van het slootwaterpeil? Komen er vaste data hiervoor? Wie bepaalt de hoogte per peilvak?

REACTIE
De streefpeilen in een gebied worden vastgelegd in een peilbesluit. We willen dit doen met een bandbreedte om flexibiliteit te creëren. Met deze flexibiliteit kunnen we inspelen op droge en natte perioden. De verantwoordelijkheid voor het peilbeheer is geregeld in de Waterwet en ligt bij het waterschap.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
HAKLAM zal getoetst moeten worden en de resultaten hiervan zullen meegenomen moeten worden in de definitieve maatregelen, en waar nodig leidt dit tot bijsturing van het beleid en uitvoering ervan.

REACTIE
Dat is juist, op basis van de resultaten van de pilots met HAKLAM gaan we beoordelen hoe we hier verder mee om zullen gaan. Dit kan leiden tot bijsturing van beleid en uitvoering.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Een grondwaterstand van -40 cm mag geen harde streefwaarde zijn; het HAKLAM principe moet hierbij leidend zijn, waarbij de landgebruiker ook daadwerkelijk een hand aan de knop heeft en niet slechts op papier.

REACTIE
De nadere invulling van het peilbeheer willen we baseren op maatwerk op basis van flexibel peilbeheer en het HAKLAM-principe. Pilots moeten inzichtelijk maken hoe dit in de praktijk ingevuld kan worden.

INSPREKERS
51

KERN ZIENSWIJZE
Door peilverhoging is het houden van paarden niet meer mogelijk. Daarnaast zal sprake zijn van waardedaling perceel en aantasting woongenot.

REACTIE
We kunnen niet beoordelen of het houden van paarden niet meer mogelijk is. Wat de individuele gevolgen zijn op diverse aspecten, wordt in de gebiedsprocessen in beeld gebracht. Hier wordt dan zo goed mogelijk rekening mee gehouden.

INSPREKERS
245

KERN ZIENSWIJZE
Door verhoging van de slootwaterstand tot 40 cm onder maaiveld zal er bijna altijd water in de greppels staan. Dit heeft vertrapping van zode tot gevolg en verhoging ziektedruk.

REACTIE
Bedoeling is dat via maatwerk gemiddeld hogere grondwaterstanden worden gerealiseerd om daarmee de veenoxidatie te beperken. Gedurende het jaar willen we de peilen flexibel aanpassen. Er is dus geen sprake van een vaste verhoging van de slootwaterstand tot 40 cm onder maaiveld. De slootwaterpeilen zullen gemiddeld wel hoger worden.

INSPREKERS
192, 229, 250

KERN ZIENSWIJZE
Een hoge grondwaterstand is slecht voor het bodemleven.

REACTIE
Bodem is een belangrijk thema binnen het programma.

VANWEGE DIT BELANG IS IN HET PROGRAMMA NU EEN APARTE PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK OPGENOMEN.

INSPREKERS
22

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is tegen peilverhoging van zijn percelen omdat daardoor drainage onder water komt te staan. Misschien zijn er ook ander oplossingen mogelijk?

REACTIE
Uit onderzoek blijkt dat drainage onder water ook goed water afvoert. In de gebiedsgerichte aanpak is ruimte om ook andere oplossingen te onderzoeken.

INSPREKERS
229

KERN ZIENSWIJZE
Bij verhoging van waterpeil moet drainage niet onder water komen te staan, vooral in de herfst en winter.

REACTIE
Ook onder water functioneert drainage nog prima. Proeven met onderwaterdrainage tonen dit aan.

INSPREKERS
140

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft 50 ha klei op veen in het veenweidegebied die akkerbouwmatig worden gebruikt voor o.a. aardappels, uien, bieten en mais. Door de peilverhoging werkt de drainage niet meer. Dit heeft een groot nadelig effect, voor de bedrijfsvoering en waardevermindering van de grond.

REACTIE
Uit onderzoek blijkt dat drainage onder water ook goed water afvoert. In de gebiedsgerichte aanpak wordt gekeken naar de specifieke omstandigheden en mogelijkheden nadelige effecten te beperken of te compenseren.

INSPREKERS
12

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt het huidige systeem van steeds dieper ontwateren van veengrond een doodlopende weg en adviseert om: het polderpeil te verhogen, de agrariërs te ondersteunen, hiervoor Europees geld aan te trekken, er voor te waken dat 'it Lege Midden' verbost en verstedelijkt en coulant te zijn voor mensen met schade aan de fundering.

REACTIE
We zien dit als ondersteuning van de voorgestelde aanpak.

INSPREKERS
52

KERN ZIENSWIJZE
Er word verondersteld dat er landbouwkundige winst te behalen valt met hogere waterpeilen. Dit wordt door inspreker betwijfeld. Door hogere peilen krijg je wortelschade waardoor gewas minder groeit.

REACTIE
Het is zoeken naar een balans tussen goede omstandigheden voor gewasgroei en het natter houden van de bodem. In droge perioden zal ene hoger peil hier goed bij passen en in nattere perioden juist een lager peil. Afgelopen droge zomers hebben we ervaring op kunnen doen met hogere peilen om gewasgroei te bevorderen en het veen natter te kunnen houden. Komende jaren willen we verder experimenteren met flexibel peilbeheer.

Peilverhoging gebieden

INSPREKERS
67, 69, 75, 80, 83, 82, 90, 96, 97, 99, 149, 177, 178, 179, 186, 202, 205, 211, 217, 221, 238, 246

KERN ZIENSWIJZE
Uit twee onderzoeken van Sweco in het gebied tussen Sneek en Irnsum blijkt dat peilverhoging tot 40 cm-mv voor Kleigronden > 40 cm met veen in de ondergrond, niet of nauwelijks een bijdrage gaat leveren aan het beperken van bodemdaling en CO2 uitstoot als gevolg van veenoxidatie. Ingeschat wordt dat het vertragend effect van hogere waterpeilen op het afremmen van de bodemdaling door veenoxidatie minder dan 1 mm/jaar zal zijn. Door boeren zijn grondwaterpeilen gemeten waaruit blijkt dat een hoger peil al na 3 m vanaf de slootkant geen invloed meer heeft. Bovendien zijn de middelen die beschikbaar zijn c.q. komen voor realisatie van 1 Mton CO2 reductie niet bedoeld voor kleigronden met veen in de ondergrond (uitwerking Klimaatakkoord 2019).Verzocht wordt om deze gronden uit de opgave van het Veenweideprogramma te verwijderen. (w.o. de Grutte Krite).

REACTIE

HET BESLUIT OF DE OPGAVE VOOR CO2 REDUCTIE GELDT VOOR VEENGRONDEN MET EEN DIK KLEIDEK HEBBEN WE UITGESTELD TOT HET MOMENT VAN HERIJKING IN 2022. OP DAT MOMENT VERWACHTEN WE DAT ER AFSPRAKEN ZIJN GEMAAKT OVER DE VERDELING VAN DE OPGAVE VAN 1 MEGATON CO2 REDUCTIE OVER DE VERSCHILLENDE REGIO'S / PROVINCIES. OOK VERWACHTEN WE DAT ER DAN DUIDELIJKHEID IS OVER EEN LANDELIJKE MONITORINGS- EN BEREKENINGSSYSTEMATIEK VOOR DE BEPALING VAN CO2 VERMINDERING EN IS ER MEER INZICHT IN DE BIJDRAGE DIE VERSCHILLENDE BODEMTYPEN KUNNEN LEVEREN AAN DE VERMINDERING VAN UITSTOOT VAN BROEIKASGASSEN. HET PROGRAMMA IS HIER OP AANGEPAST EN OOK DE KAART MET BODEMTYPEN IN FIGUUR 7.1 IN HET PROGRAMMA.

INSPREKERS
204, 237

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft bedrijf met klei op veen gronden. Peilverhoging is daar niet effectief en leidt tot aanzienlijke inkomensschade.

REACTIE
Zie vorige reactie.

INSPREKERS
33,35, 36, 47, 61, 64, 72, 77, 85, 89, 92, 110, 112,113, 122, 133, 136, 137, 144, 77, 108, 133, 151, 164, 169, 186, 187, 214, 221, 224, 253, 254, 257

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vinden dat het verhogen van de grondwaterstand voor gronden met een veenpakket > 40 cm en < 80 cm of voor moerige gronden (veenpakket < 40 cm) niet effectief is; de grondwaterstand zal in de zomer veel lager zijn dan het gemiddelde van 40 cm beneden maaiveld waardoor er geen of maar een beperkte hoeveelheid veen natter gehouden wordt; oxidatie van het veen blijft dan ook plaatsvinden. Bij moerige gronden ligt het eventueel aanwezige veen zowel in de oude als de nieuwe situatie boven de grondwaterspiegel van 40 cm-mv. In de veenweidevisie van 2015 werden voor deze gronden ook geen peilmaatregelen voorgesteld. Insprekers vragen af te zien van peilverhogende maatregelen op de veengronden dikker dan 40 cm en dunner dan 80 cm en/of moerige gronden, en deze gronden uit de opgave van het Veenweideprogramma te verwijderen.

REACTIE
Het besluit of de opgave voor CO2 reductie geldt voor veengronden met een dun veenpakket en voor moerige gronden hebben we uitgesteld tot het moment van herijking in 2022. Op dat moment verwachten we dat er afspraken zijn gemaakt over de verdeling van de opgave van 1 megaton CO2 reductie over de verschillende regio's / provincies. Ook verwachten we dat er dan duidelijkheid is over een landelijke monitorings- en berekeningssystematiek voor de bepaling van CO2 vermindering en is er meer inzicht in de bijdrage die verschillende bodemtypen kunnen leveren aan de vermindering van uitstoot van broeikasgassen.
Het programma is hier op aangepast en ook de kaart met bodemtypen in figuur 7.1 in het programma.

INSPREKERS
157

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt voor om de moerige gronden te schrappen uit het programma, met uitzondering van de diepe polders die bij kunnen dragen aan tegengaan van verdroging van de zandgronden en van verzilting. Argumenten voor het schrappen zijn het feit dat de moerige gronden nauwelijks bijdragen aan de CO2-uitstoot en dat er vanwege drinkwaterwinning verlaging van het grondwaterpeil plaatsvindt.

REACTIE

HET BESLUIT OF DE OPGAVE VOOR CO2 REDUCTIE GELDT VOOR MOERIGE GRONDEN HEBBEN WE UITGESTELD TOT HET MOMENT VAN HERIJKING IN 2022. OP DAT MOMENT VERWACHTEN WE DAT ER AFSPRAKEN ZIJN GEMAAKT OVER DE VERDELING VAN DE OPGAVE VAN 1 MEGATON CO2 REDUCTIE OVER DE VERSCHILLENDE REGIO'S / PROVINCIES. OOK VERWACHTEN WE DAT ER DAN DUIDELIJKHEID IS OVER EEN LANDELIJKE MONITORINGS- EN BEREKENINGSSYSTEMATIEK VOOR DE BEPALING VAN CO2 VERMINDERING EN IS ER MEER INZICHT IN DE BIJDRAGE DIE VERSCHILLENDE BODEMTYPEN KUNNEN LEVEREN AAN DE VERMINDERING VAN UITSTOOT VAN BROEIKASGASSEN. HET PROGRAMMA IS HIER OP AANGEPAST EN OOK DE KAART MET BODEMTYPEN IN FIGUUR 7.1 IN HET PROGRAMMA.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt de mogelijke reductie aan CO2-emissie per grondsoort (veen met kleidek, veengrond met minder dan 40 cm veen en veengrond dikker dan 40 en dunner dan 80 cm) in beeld te brengen en daaraan de kosten in euro`s per ton CO2-reductie te koppelen. Dan kan een verantwoorde keuze worden gemaakt met de schaarse middelen die beschikbaar zijn. In het programma wordt 15.745 ha aangemerkt als veengronden dunner dan 40 cm veen. U

beoogt ook deze gronden te belasten met een gemiddelde grondwaterstand van 40 cm onder het maaiveld, maar een peilmaatregel van 40 cm-mv zal op geen enkele wijze leiden tot beperking van bodemdaling en CO2 uitstoot. Het veen ligt namelijk al boven de grondwaterspiegel van 40 cm-mv die u nastreeft. Zoals u weet is voor het beperken van veenoxidatie relevant dat veen onder de grondwaterspiegel minder oxideert en dus zorgt voor minder bodemdaling en CO2-uitstoot. Verzoek om deze gronden uit het veenweideprogramma te laten.

REACTIE

In het programma is alleen voor de veengebieden met een veenpakket dikker dan 80 cm en met een veenpakket dikker dan 80 cm en een kleidek dunner dan 40 cm aangegeven dat we de komende jaren via maatwerk zoveel mogelijk willen komen tot een grondwaterstand van gemiddeld 40 cm onder maaiveld.

HET BESLUIT OF DE OPGAVE VOOR CO2 REDUCTIE GELDT VOOR MOERIGE GRONDEN HEBBEN WE UITGESTELD TOT HET MOMENT VAN HERIJKING IN 2022. OP DAT MOMENT VERWACHTEN WE DAT ER AFSPRAKEN ZIJN GEMAAKT OVER DE VERDELING VAN DE OPGAVE VAN 1 MEGATON CO2 REDUCTIE OVER DE VERSCHILLENDE REGIO'S / PROVINCIES. OOK VERWACHTEN WE DAT ER DAN DUIDELIJKHEID IS OVER EEN LANDELIJKE MONITORINGS- EN BEREKENINGSSYSTEMATIEK VOOR DE BEPALING VAN CO2 VERMINDERING EN IS ER MEER INZICHT IN DE BIJDRAGE DIE VERSCHILLENDE BODEMTYPEN KUNNEN LEVEREN AAN DE VERMINDERING VAN UITSTOOT VAN BROEIKASGASSEN. HET PROGRAMMA IS HIER OP AANGEPAST EN OOK DE KAART MET BODEMTYPEN IN FIGUUR 7.1 IN HET PROGRAMMA.

INSPREKERS

38, 42, 49, 51, 63, 70, 73, 74, 78, 84, 87, 125, 156, 160, 161, 186, 250

KERN ZIENSWIJZE

Het peil in de Groote Veenpolder staat al veel hoger dan op kaart aangegeven; beïnvloeding van de grondwaterspiegel is hier nauwelijks mogelijk door o.a. kwel en wegzijging. Peilmaatregelen zijn hier niet haalbaar, uitvoerbaar en betaalbaar omdat we de grondwaterspiegel nauwelijks kunnen beïnvloeden die samengaat met een werkbare landbouw. Op korte afstanden zijn veel verschillen in grondwaterstanden en slootwaterstanden. (zoals ook blijkt uit onderzoeken o.l.v. dhr. Nederlof van Wetterskip Fryslàn, Van Essen van Aequator en Initiatiefgroep Groote Veenpolder in 2018/2019). Voor een grondwaterstand van 40 cm onder maaiveld zijn zeer drastische maatregelen nodig, waarbij het slootpeil jaarrond tot aan het maaiveld staat en regenwater geen kans krijgt om afgevoerd te worden.

REACTIE

Uit de praktijkonderzoeken die de afgelopen jaren zijn gedaan in de Groote Veenpolder is gebleken dat de grondwaterstanden daar sterk worden beïnvloed door specifieke lokale omstandigheden. De wegzijging van grondwater naar de lager gelegen Noordoostpolder speelt hier bijvoorbeeld een grote rol. Samen met het gebied willen we zoeken naar oplossingen gericht op het beperken van de veenoxidatie en op klimaatadaptatie, met inachtneming van de specifieke omstandigheden. Een stap voor stap aanpak; samen en van onderop!

INSPREKERS

250

KERN ZIENSWIJZE

Door peilverhoging naar 40 cm wordt de buffercapaciteit van het land en de sloten in de Groote Veenpolder enorm verminderd, terwijl in de toekomst frequenter en hevigere regenval wordt verwacht. Het gebied word dus minder klimaatbestendig! Het bedrijf van inspreker zit vóór een stuw in de afwatering, en zal dus als 'boezem' voor het gebied gaan functioneren bij hevige regenval. Om dit te voorkomen is het nodig om de afvoercapaciteit te vergroten en is extra gemaalcapaciteit nodig.

REACTIE

We onderkennen dat bij een hogere grondwaterstand de buffercapaciteit afneemt waardoor extra maatregelen nodig zijn. In de programmalijn Waterbeheer en klimaatadaptatie vullen we dit in. Samen met het gebied willen we zoeken naar oplossingen gericht op het beperken van de veenoxidatie en op klimaatadaptatie, met inachtneming van de specifieke omstandigheden. Een stap voor stap aanpak; samen en van onderop!

INSPREKERS

239

KERN ZIENSWIJZE

Insprekers verzoeken de provincie dringend om verder te kijken dan het hier en nu. Dan blijkt: lager kan niet, hoger moet het. Een grondwaterstand van 40 cm onder het maaiveld is slechts het begin. Uiteindelijk is een veel hoger grondwaterpeil (naar 20 cm onder maaiveld tussen 2030-2050) nodig om aan de klimaatdoelen te voldoen. In plaats van te blijven hangen in flexibel peilbeheer en technologische oplossingen rondom deze -40 cm grondwaterstand, zou het Veenweideprogramma zich daarom in de eerste plaats moeten richten op de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen voor extensieve veeteelt, natte teelten, hernieuwbare energieopwekking, circulaire landbouw en duurzaam toerisme in natte veengebieden.
Aanbeveling: Investeer voornamelijk in het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen in natte veengebieden (natter dan -40 cm grondwaterstand).

REACTIE

Wat er in de toekomst nog nodig is om aan de klimaatdoelen te voldoen kunnen we nu nog niet geheel voorzien. Hiervoor is in onze optiek eerst nog nader onderzoek nodig om meer inzicht te krijgen in de effectiviteit van maatregelen. Met dit programma sluiten we aan bij het landelijke veenplan dat vorig jaar aan de Tweede kamer is aangeboden. We onderschrijven de aanbeveling om te investeren in het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen, ook voor nat veen.
We zetten niet in op sterke vernatting van percelen tot vlak onder of op maaiveld, of het onder water zetten van percelen. Dit mede om broeikasgasvorming in de vorm van lachgas en methaan te voorkomen. Bovendien willen we dat landbouw op graslandpercelen een belangrijke drager van het gebied blijft en een duurzaam toekomstperspectief houdt.

INSPREKERS

174

KERN ZIENSWIJZE

Inspreker pleit er voor dat al het veen in dit gebied in stand dient te blijven; van veen met een dikte van meer dan 80 cm tot en met de moerige gronden om daarmee verdere verdroging van de hogere zandgronden en toename van verzilting in Friesland tegen te gaan (op basis van Grondwateratlas 2019). De gebiedsprocessen om tot een hoog grondwaterpeil te komen dienen volgens inspreker in alle veengebieden van start te gaan.

REACTIE

Zie de vorige reacties. De focus op de dikkere veengebieden is een bewuste keuze van GS en DB in het ontwerpprogramma vanwege effectiviteit van maatregelen teneinde binnen enkele jaren al tot enige concrete reductie van C02-emissies en maaivelddaling te komen. Eventuele uitbreiding met dunnere veengebieden en/of de moerige gronden zal in 2022 worden overwogen. De resultaten van de grondwaterstudie zullen vooral van invloed zijn op de keuze van maatregelen in de diepere veenpolders. Deze keuze wordt in 2026 gemaakt. Hierbij betrekken we ook de uitkomsten van de 'Review brede grondwaterstudie Fryslân' die de LTO heeft laten uitvoeren.

INSPREKERS

174

KERN ZIENSWIJZE

Verdroging van de natuurgebieden dient volgens inspreker voor 2030 opgelost te zijn.

REACTIE

We gaan verdroging in natuur zo veel mogelijk tegen door in gebiedsprocessen samen met de landbouw en terreinbeherende organisaties (TBO's) de mogelijkheden te bekijken om in en rondom verdrogingsgevoelige natuurgebieden overgangszones in te stellen. In deze zones worden de verschillen in grondwaterstanden tussen het natuurgebied en het agrarisch gebied stapsgewijs overbrugd, waardoor het grondwater in natuurgebieden beter op peil blijft (zie programmalijn 3).

INSPREKERS

8

KERN ZIENSWIJZE

Vanuit het oogpunt van een efficiënt en toekomstbestendig waterbeheer zullen per gebied scherpere keuzes gemaakt moeten worden. Insprekers pleiten ervoor om in de overgangsgebieden rond natuurgebieden bufferzones in te richten. Dat schept helderheid en focus voor de (gebieds)aanpak. Insprekers stellen concrete quick wins voor waar op korte termijn extra vernatting mogelijk is.

REACTIE

M.b.t. bufferzones: zie reactie vorige reactie. De oppervlaktewaterpeilen in het NNN worden zo hoog mogelijk om veenoxidatie en maaivelddaling hierbinnen te vertragen. Het versneld en extra vernatten van het veen in deze natuurgebieden draagt zo aanzienlijk bij aan vermindering van de CO2-uitstoot. Dit past bij de maatregel 'Versneld Vernatten Veenweide', dat de Stichting Urgenda samen met de Friese Milieu Federatie, Natuurmonumenten en it Fryske Gea aan ons heeft aangeboden. In de periode tot 2023 gaan we met de (TBO's) verkennen hoe we dit kunnen realiseren. Ook gaan we verkennen hoe we in aansluiting op de Bosstrategie CO2 kunnen vastleggen, bijv. binnen de moerasnatuur en door de aanleg op geschikte plekken van veenbos.

INSPREKERS

67

KERN ZIENSWIJZE

Op Kleigronden > 40 cm met veen in de ondergrond teelt inspreker tulpen voorafgaand aan graslandverbetering. Dit hoog saldo voor gewas past daar prima bij het hoge organische stof gehalte van de kleigrond. Voorwaarde voor tulpenteelt is een heel goede ontwatering: op de betreffenden percelen is dit uitgevoerd door om de 6 meter te draineren. Onze bedrijfsmatige schade door uw peilverhoging op deze percelen is evident en hoog.

REACTIE

In het programma ligt in eerste instantie de focus op de gronden met een dik veenpakket, met of zonder kleidek tot 40 cm dik. Voor gronden met een dik kleidek wordt in 2026, op basis van de ervaringen die dan zijn opgedaan, een besluit genomen welke maatregelen worden ingezet in de overige gebieden (blz. 19 ontwerpprogramma).

INSPREKERS
159, 242, 243

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft bezwaar tegen verhoging van het waterpeil. De aanwezige drainage zal niet meer goed werken; het peil is nu in de zomer al vaak te hoog tijdens regenachtige periodes.

REACTIE
In het programma ligt in eerste instantie de focus op de gronden met een dik veenpakket, met of zonder kleidek tot 40 cm dik. Voor gronden met een dik kleidek wordt in 2026, op basis van de ervaringen die dan zijn opgedaan, een besluit genomen welke maatregelen worden ingezet in de overige gebieden (blz. 19 ontwerpprogramma).

INSPREKERS
83

KERN ZIENSWIJZE
Arbitrair is aangenomen dat het gebied op de Stiboka kaart met een kleidikte van 0 tot 30 cm ook veenweide betreft. Dit is te kort door de bocht. Ook de provincie onderkent dit, gezien de proef met het aanbrengen van een laagje klei op het veen in Delfstrahuizen om CO2 en inklinking veen tegen te gaan. Fryslân bevindt zich in het Noordzeebekken, dat geologisch al zakt met ca. 2,5 cm per eeuw. Dat mag genoemd worden en heeft invloed.

REACTIE
Ook veengebieden met een kleidek stoten CO2 uit. Er treedt zuurstof toe via het kleidek (met name in de zomer als er scheuren in de klei ontstaan) waardoor veen oxideert. De proef met het inspoelen van klei richt zich op het beter binden van koolstof in de bovenste laag van de bodem zodat er minder CO2 vrijkomt.
Zakken van het Noordzeebekken, stijging van de zeespiegel, bodemdaling door gaswinning, zijn allemaal processen die een rol spelen in de discussie hoe we ons land in de toekomst bewoonbaar houden. Het Veenweideprogramma richt zich met name op de gevolgen van veenoxidatie.

INSPREKERS
168

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is het oneens met de ingetekende peilverhoging voor percelen nabij Fonejacht; de percelen hebben een kleidek van ca 50 zware klei en de bodem bestaat uit afwisselend veen en kleilagen. Verzoekt eerst goed te kijken naar de bodem alvorens het peil wordt verhoogd.

REACTIE
De peilen worden pas verhoogd nadat er een peilbesluit is vastgesteld. Dat is nu nog niet aan de orde. Bij de voorbereiding van een peilbesluit wordt eerst goed naar een gebied gekeken, o.a. naar de bodemopbouw en worden de consequenties van de peilverhoging in beeld gebracht. Als de peilverhoging onevenredig nadeel oplevert, wordt hier een oplossing voor gezocht.

INSPREKERS
214

KERN ZIENSWIJZE
Hoe wordt omgegaan met de huidige peilen? Wordt aan het nu geldende peilbesluit vastgehouden tot het gebiedsproces is afgerond. Of blijft deze vaststaan en zal bij bodemdaling een hogere grondwaterstand ontstaan? Ook na de peilaanpassing in kansrijke gebieden?

REACTIE
Het huidige peilbesluit blijft gelden tot er een nieuw peilbesluit is genomen. Nieuwe peilbesluiten zijn het sluitstuk van een proces met de streek. Geen peilaanpassingen zal in de meeste gebieden de komende 10 jaar geen directe problemen opleveren. In de gevallen waar dit wel tot directe problemen leidt, proberen we dit op te lossen.

INSPREKERS
214

KERN ZIENSWIJZE
Is het voor de gebieden in het zuiden van het veenweidegebied wel effectief om het waterpeil te verhogen omdat het water nog steeds naar de lager liggende Noordoostpolder trekt. Ook in het gebied rond de waterwinning Spannenburg is twijfel over het nut van peilverhoging.

REACTIE
Lokaal kunnen dit soort gebiedsspecifieke omstandigheden een belangrijke rol spelen. Bij de gebiedsgerichte aanpak wordt dit in beeld gebracht en betrokken bij de concrete uitwerking in een gebied.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Een grondwaterstand van -40 cm mag geen harde streefwaarde zijn; het HAKLAM principe moet hierbij leidend zijn, waarbij de landgebruiker ook daadwerkelijk een hand aan de knop heeft en niet slechts op papier.

REACTIE
De nadere invulling van het peilbeheer willen we baseren op maatwerk op basis van flexibel peilbeheer en het HAKLAM-principe. Pilots moeten inzichtelijk maken hoe dit in de praktijk ingevuld kan worden.

INSPREKERS
238

KERN ZIENSWIJZE
Er is een afspraak met de Bestuurscommissie Achtkarspelen-zuid dat peilverhogingen in de polder de Izermieden niet plaatsvinden. Hierbij wordt verwezen naar een bijlage.

REACTIE
De bijlage waarnaar verwezen wordt hebben wij niet aangetroffen bij de zienswijze. Peilen worden pas verhoogd nadat er een peilbesluit is vastgesteld. Dat is nu nog niet aan de orde. Bij de voorbereiding van een peilbesluit wordt eerst goed naar een gebied gekeken.

Peilverhoging kosten

INSPREKERS
11, 16, 29, 30, 32,33, 35, 36, 38, 42, 43, 45, 46, 47, 49, 51, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 96, 97, 98, 100, 104,107, 108, 109,110, 111,112, 113, 115,116,118, 121, 122,125, 128, 129,131, 132,133, 134, 136, 137, 141, 142, 144, 145, 147, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 160, 161, 164, 167, 169, 170, 172, 176, 177, 178, 179,181, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 197, 199, 203, 204, 205, 208, 213, 214, 215, 216, 217,219, 220, 224, 225, 226, 227, 228, , 230, 232, 233, 234, 235, 238, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 257

KERN ZIENSWIJZE
De voorgenomen verhoging van de grondwaterstand leidt tot belemmering in (duurzame) bedrijfsvoering en tot diverse vormen van financiële en bedrijfsmatige schade: Het melkvee zal jaarrond binnengehouden moeten worden (voldoet niet meer aan maatschappelijke eisen zuivelketen/ weidepremie/ biologische landbouw); voor vee dat nog wel geweid kan worden is er een groter risico voor veeziektes zoals leverbot en salmonellose, en maagdarmwormen en andere parasieten; verminderde opbrengsten en kwaliteit in ruwvoervoorziening, waardoor stikstof- en eiwitkringloop op bedrijf minder efficiënt wordt (minder circulair/ grondgebonden); kwaliteit, productiviteit en waarde van (weide) grond gaan achteruit; meer uitspoeling van meststoffen; het telen van andere (eiwit- en energierijke) gewassen zoals mais, tulpen en veldbonen zal (bijna) niet meer mogelijk zijn; de bewerkingskosten zullen hoger zijn (geeft ook meer broeikasgassen) en gronden zijn kwetsbaarder voor situaties met hoge neerslag; het groeiseizoen wordt korter. Ook dreigt er gevaar dat de mestkelders gaan scheuren of drijven.

REACTIE
We onderkennen de gevolgen voor de landbouw. Een van de doelen van het veenweideprogramma is daarom dat gestreefd wordt naar een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw. In de programmalijn 'It nije buorkjen' is aangegeven hoe we samen met de landbouwsector oplossingen willen zoeken voor de voorgestelde aanpassingen. Daarin wordt de verdiencapaciteit van de landbouw als een belangrijk thema uitgewerkt. We stimuleren en ondersteunen de ontwikkeling van nieuwe of aanvullende verdienmodellen voor de landbouw; deze verdienmodellen moeten ook voor de langere termijn houdbaar zijn.
Samen met de sector worden de onder dit thema benoemde acties de komende tijd opgepakt. Hier is geen pasklaar model voor te ontwikkelen, maar dit is maatwerk per ondernemer. Elke ondernemer zal hier op zijn eigen wijze invulling aan willen geven. We zien hier dus ook een belangrijke rol voor de landbouwsector zelf.
Verder monitoren we de ontwikkelingen. In 2022 en 2026 kijken we hoe zaken ervoor staan en wat geleerd is. Op basis daarvan bepalen we wat een logische koers voor de daaropvolgende jaren is.
Hierin zijn we uiteraard zorgvuldig. We laten zaken niet uit de hand lopen en voorkomen ongewenste ontwikkelingen door stapsgewijs te werken.

INSPREKERS
11, 16, 29 30, 32,33, 35, 36, 38, 42, 43, 45, 47, 49, 51, 52, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 96, 97, 98, 100, 104,107, 108, 109,110, 111, 187, 129, 132, 133, 137, 144, 145, 147, 149, 152, 153, 156, 160, 161, 164, 166, 167, 177, 178,179, 186, 187, 205, 214, 216, 219, 220, 224, 246, 257

KERN ZIENSWIJZE
Investeringen vanuit de ruilverkaveling worden met de peilverhoging teniet gedaan terwijl er nog steeds betaald wordt voor deze ruilverkaveling (soms ook verwerkt in de pachtprijs).
De waterschapslasten stijgen, terwijl de dienstverlening afneemt.
Het programma besteedt geen aandacht aan de effecten op de waterschapslasten tot 2030. De ingelanden worden slechter bediend, terwijl de waterschapslasten stijgen; hierdoor is de rek er wel uit. Indien andere belangen worden gediend, moeten deze ook meebetalen. Meer maatwerk leidt tot hogere kosten (qua personeelslasten, kunstwerken). Verzocht wordt te garanderen dat de kosten voor de uitvoering niet leiden tot tariefsverhoging voor de ingelanden.

In het kader van de Ruilverkaveling Echtener en Grote polder zijn boerderijen verplaatst vanuit de Rottige Meenthe voor een betere toekomst, en dan gebeurt dit?

REACTIE
Met flankerend beleid (H. 6) wordt een pakket aan instrumenten ingezet waarmee we nadelige effecten voor individuele agrarische ondernemers willen mitigeren of compenseren. Per bedrijf wordt daarbij inzichtelijk gemaakt wat de nadelige gevolgen zijn en wat er per bedrijf nodig is om een toekomstbestendige bedrijfsvoering mogelijk te maken. Waar nodig en wenselijk zetten we onafhankelijke

deskundigheid in voor het beoordelen van deze nadelige gevolgen. In dat totale plaatje betrekken we ook de resterende lasten van ruilverkaveling.
Wat de effecten op de waterschapslasten zullen zijn kunnen we niet precies inzichtelijk maken. Wel is geconstateerd dat bij doorgaande bodemdaling de kosten toenemen, o.a. omdat er door het grotere hoogteverschil tussen boezempeil en polderniveau steeds robuustere polderkaden nodig zullen zijn. Verder verwachten we door de klimaatverandering ook toenemende kosten voor het waterbeheer. Er zullen maatregelen nodig zijn om het watersysteem klimaatbestendig te maken. Onbekend is nog welke landelijke middelen hiervoor kunnen worden benut en welk deel door de regio moet worden ingebracht. Garantie dat de kosten van uitvoering niet leiden tot tariefsverhoging kunnen we niet geven.

INSPREKERS
67, 77, 86

KERN ZIENSWIJZE
Lager opbrengend vermogen van de grond betekent dat meer land nodig is voor een gelijke voedselproductie of minder voedsel bij een gelijke hoeveelheid land. Vruchtbaar land is landelijk en wereldwijd schaars. Minder voedsel produceren in Nederland schuift de land- en voedseluitdaging af op andere (armere) landen. Dat is niet duurzaam.

REACTIE
In de discussie over de voedselproductie spelen meerdere factoren een rol, niet alleen het lager opbrengend vermogen in veenweidegebieden. Ook de eiwittransitie speelt hier een rol in. Op landelijk niveau wordt op diverse fronten gewerkt aan het vraagstuk hoe we onze voedselproductie zo duurzaam mogelijk inrichten. De ontwikkeling richting kringlooplandbouw, de eiwittransitie en het nationaal programma landbouwbodems spelen hier een belangrijke rol in.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Doordat weidegang minder mogelijk is, zal er extra mestopslag nodig zijn en is er een hogere stikstofuitstoot.

REACTIE
Ook bij hogere grondwaterstanden zal nog steeds weidegang mogelijk zijn. Ook in andere gebieden in het land waar hogere peilen worden gehanteerd wordt nog vee geweid. Wel vraagt dit om meer aandacht voor de draagkracht van de bodem. De bodem wordt in meerdere opzichten steeds belangrijker. Om die reden wordt in het veenweideprogramma extra aandacht besteed aan goed bodembeheer.

INSPREKERS
46, 128, 193, 215

KERN ZIENSWIJZE
De hogere grondwaterstand zorgt er voor dat de draagkracht minder wordt. Dat heeft negatieve gevolgen voor het aantal bewerkbare dagen per groeiseizoen en de geschiktheid van landbouwmachines. De gevolgen van een veranderend machinepark zijn groot voor loonbedrijven en daarmee wordt ook de kostprijs van agrariërs verhoogd. Naast ondersteuning van agrariërs op het gebied van aangepaste machines of het versneld afschrijven van huidige machines, moet deze ondersteuning ook open staan voor loonbedrijven.

REACTIE
Er zijn diverse factoren in de veenweideaanpak die kostprijsverhogend voor de agrarische bedrijven zijn. Onder het thema 'verdienvermogen van de landbouw' zijn diverse acties benoemd waarmee we willen werken aan een goed toekomstperspectief voor de agrarische sector.
Verder wordt met flankerend beleid (H. 6) een pakket aan instrumenten ingezet waarmee we nadelige effecten voor individuele agrarische ondernemers willen mitigeren of compenseren. Per bedrijf wordt daarbij inzichtelijk gemaakt wat de nadelige gevolgen zijn en wat er per bedrijf nodig is om een toekomstbestendige bedrijfsvoering mogelijk te maken.
Ook hebben we oog voor de gevolgen voor de loonbedrijfsector. Zo is er vorig jaar een subsidieregeling geweest voor werktuigen voor maisteelt met een niet-kerende grondbewerking. Bovendien kunnen veranderingen ook kansen bieden voor nieuwe markten en klanten.

INSPREKERS
46, 64, 80, 128, 190, 215

KERN ZIENSWIJZE
Ook voor de melkprijs heeft peilverhoging grote gevolgen: weidepremie en planetproof melkstroom vallen weg, bij elkaar 3,5 centen melkgeld per liter. Als de koeien niet naar buiten kunnen, zijn er ook minder weidevogels (minder mest op land, minder vliegen). Bij koeien op stal is er ook meer ammoniakuitstoot en gaat door extensivering eiwit van eigen land naar beneden.

INSPREKERS
16, 158, 208

KERN ZIENSWIJZE
Door een te hoog waterpeil, zijn er veehouders die de koeien niet meer kunnen weiden. Hierdoor ontvangen ze minder opbrengsten, ze hebben namelijk geen recht meer op weidepremie, en ze hebben meer kosten. Daar komt bij dat het beeld van de koeien in de wei daarmee weg is. Dat is ook te zien door toeristen en andere mensen van de recreatie.

REACTIE
Met flexibel peilbeheer richten we ons op een grondwaterstand die ook weidegang nog goed mogelijk maakt. Het risico dat vee vaker binnen gehouden moet worden bij natte omstandigheden neemt weliswaar toe, maar met goed bodembeheer, gericht op een draagkrachtige bodem, en flexibel peilbeheer, verwachten wij dat het aantal weidedagen nog voldoende zal zijn voor de weidepremie. Het waterbeheer mag er niet toe leiden dat een duurzame, grondgebonden bedrijfsvoering met koeien in de wei wordt belemmerd. We gaan er juist van uit dat het waterbeheer een duurzame melkveehouderij stimuleert en aanzetten geeft tot een brede, inclusieve bedrijfsvoering waar aanvullende vergoedingen tegenover staan.

INSPREKERS
202

KERN ZIENSWIJZE
Het slootwaterpeil op 40 cm onder maaiveld zetten is niet het walhalla. In natte perioden heb je dan een probleem, te weinig berging en de koeien moeten eerder op stal.

REACTIE
Zie vorige reactie. Het doel is niet om het slootwaterpeil het hele jaar op 40 cm onder het maaiveld te zetten. Doel is om met flexibel peilbeheer in te spelen op de omstandigheden en dan met name op het verloop van de grondwaterstand. Dit door gebruik te maken van het principe 'hoger als het kan, lager als het moet'.
We onderkennen dat de buffer voor waterberging bij een hoger peil afneemt. Daarom houdt het programma rekening met maatregelen in het kader van klimaatadaptatie om de waterberging bij een hoger waterpeil te vergroten.

INSPREKERS
119

KERN ZIENSWIJZE
De huidige melkprijs laat het niet toe om minder efficiënt te werken.

REACTIE
We onderkennen dat binnen het gangbare verdienmodel voor de melkveehouderij de melkprijs een belangrijke factor is. Het flankerend beleid houdt daar rekening mee. De melkprijs kent echter ook de nodige dynamiek en er zijn diverse nieuwe prijsvormen in ontwikkeling, zoals weidemelk, die andere verdienmodellen mogelijk maken.

INSPREKERS
16, 158

KERN ZIENSWIJZE
Peilverhoging zal leiden tot bedrijfseconomische schade/extra kosten voor bedrijf. Verzoekt om ingetekende peilverhoging achterwege te laten.
INSPREKERS
206

KERN ZIENSWIJZE
Peilverhoging zal leiden tot bedrijfseconomische schade/extra kosten voor bedrijf. Inspreker doet een voorstel ter compensatie voor opbrengstderving en waardedaling.

REACTIE
Uitgangspunt van het programma is dat er een goed toekomstperspectief voor de landbouw blijft. We zetten daarom flankerend beleid in om de nadelige effecten voor de landbouw te compenseren. Een groot deel van het geld dat voor het programma is geraamd zal daarvoor worden ingezet.

Kaartbeelden

INSPREKERS
2, 33, 35 36, 47, 57,61, 75, 108, 110,184, 188, 199, 208, 238, 240, 242, 253, 254

KERN ZIENSWIJZE
De kaartbeelden zijn onzorgvuldig. Kaartmateriaal over grondsoort komt niet altijd overeen met de feitelijke situatie.

REACTIE
De kaartbeelden zijn afkomstig uit de Bodemkaart van Nederland. Deze kaart geeft inzicht in de aard en samenstelling van de bovengrond. De Bodemkaart van Nederland is gebaseerd op boorprofielen die zijn verkregen door bemonsteringen van de bodem tot een diepte van ongeveer 1.50 m. Een boorprofiel bevat kenmerken over de opbouw en samenstelling van de bodem. Er zijn inmiddels zo'n 340.000 boorprofielen gemaakt. De kaart wordt van een steeds betere kwaliteit door gebruik van nieuwe bemonsteringen in het veld en inzet van extra gegevens verkregen uit satellietwaarnemingen en het Actueel Hoogtebestand Nederland. Het kan dus zijn dat er verschillen zijn met de feitelijke situatie. In de gebiedsaanpak wordt gekeken welke afwijkingen er zijn ten opzichte van de bodemkaart. Hiervoor kunnen gerichte extra grondboringen voor worden gedaan.

INSPREKERS
101, 210

KERN ZIENSWIJZE
Gedetailleerde kaarten zijn onontbeerlijk. Aan de hand van de kaart(en) kunnen insprekers niet zien welke percelen tot zijn eigendom behoren en wat de gevolgen zijn.

REACTIE
We baseren ons voor dit programma op de Bodemkaart van Nederland (zie reactie hierboven). Bij uitwerking per gebied betrekken we ook ander bronmateriaal als dat beter is toegespitst op de plaatselijke situatie.

INSPREKERS
107

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker denkt nu onder veen > 80 cm te vallen. Waarop is dit gebaseerd?

REACTIE
We baseren ons voor dit programma op de Bodemkaart van Nederland (zie reactie hierboven). Bij uitwerking per gebied betrekken we ook ander bronmateriaal als dat beter is toegespitst op de plaatselijke situatie.

INSPREKERS
240

KERN ZIENSWIJZE
Nagenoeg de hele boerderij heeft een kleilaag van een meter. Opvallend is dat de percelen die in de grondsoortkaart staan als 'klei op veen (kleilaag meer dan 40 cm)' de grootste peilverhoging ondergaan binnen onze percelen. Op deze percelen zit circa 90 tot 110 cm klei. Inspreker snapt dan ook niet waarom deze percelen dan de grootste peilverhoging moeten ondergaan.

REACTIE
Als er sprake is van een kleilaag van meer dan een meter heeft peilverhoging om bodemdaling te vertragen niet veel zin. Bij de gebiedsgerichte uitwerking wordt in beeld gebracht waar afwijkingen in bodemtypen voorkomen (bijvoorbeeld door extra grondboringen) en hoe hier mee omgegaan kan worden.

Peilverhoging specifiek

INSPREKERS
32, 33, 35 36, 40, 46, 53, 67, 128, 195, 215, 224, 257

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers voeren aan dat door de maatregelen het buiten laten lopen van koeien moeilijk, zo niet onmogelijk wordt. Omdat door peilverhoging de grondopbrengst afneemt, zullen de hectares die nu beweid worden nodig zijn om wintervoorraad van te kunnen oogsten. Ook zullen de kruiden die nu in het grasland staan minder groeien op nattere grond, waardoor het percentage kruidenrijk grasland niet meer gehaald kan worden en daarmee deze duurzame manier van produceren niet meer uitgeoefend kan worden. Gras krijgt bij hogere peilen een lagere voedingswaarde. De CO2 uitstoot per eenheid voedsel (melk) stijgt hierdoor en dit verlaagt het duurzame verdienmodel.

REACTIE
Met flexibel peilbeheer richten we ons op een grondwaterstand die ook weidegang nog goed mogelijk maakt. Het risico dat vee vaker binnen gehouden moet worden bij natte omstandigheden neemt weliswaar toe, maar met goed bodembeheer, gericht op een draagkrachtige bodem, en flexibel peilbeheer, verwachten wij dat het aantal weidedagen nog voldoende zal zijn voor de weidepremie. Het waterbeheer mag er niet toe leiden dat een duurzame, grondgebonden bedrijfsvoering met koeien in de wei wordt belemmerd. We gaan er juist van uit dat het waterbeheer een duurzame melkveehouderij stimuleert en aanzetten geeft tot een brede, inclusieve bedrijfsvoering waar aanvullende vergoedingen tegenover staan.
Ons is niet bekend dat de kruidenrijkheid van graslanden afneemt bij hogere peilen; het omgekeerde effect is ook mogelijk doordat andere soorten meer kansen krijgen. We verwachten dat de CO2-uitstoot bij hogere peilen per saldo afneemt. Daar doen we nog nader onderzoek naar. Door goed te monitoren houden we ontwikkelingen nauwlettend in de gaten en grijpen we zo nodig in.

INSPREKERS
80

KERN ZIENSWIJZE
Verhoging van slootwaterpeil leidt tot toename van zoutwaterkwellen, vergelijkbaar met de situatie voor de ruilverkaveling. Dit leidt tot nog grotere opbrengstderving.

REACTIE
Een hoger peil levert in het algemeen juist een zoetwaterbuffer op die verzilting kan beperken. Bij het maatwerk op lokaal niveau zullen we met evt. zoutwaterkwellen in een gebied rekening houden.

INSPREKERS
119, 208, 214, 242, 257

KERN ZIENSWIJZE
Bij een peil van 40 cm onder maaiveld is er te weinig buffer als er veel regenwater op komst is.

REACTIE
We onderkennen dat de buffer voor waterberging bij een hoger peil afneemt. Daarom houdt het programma rekening met maatregelen in het kader van klimaatadaptatie om de waterberging bij een hoger waterpeil te vergroten.

INSPREKERS
115

KERN ZIENSWIJZE
Voorstel voor een maatwerkoplossing is het dicht houden van afvoerbuizen van de sloten. Door gebiedseigen kwelwater stijgt het slootwaterpeil en wordt verdroging voorkomen. Als er te weinig gebiedseigen water is, kan water worden ingelaten. Dus hoog als het kan, laag als het moet.

REACTIE
Bij de gebiedsgerichte uitvoering houden we maatwerkoplossingen tegen het licht. Met het principe van 'hoog als het kan, laag als het moet' wordt de komende tijd samen met boeren ervaring opgedaan in een aantal pilots. Daarbij meten we ook het effect op de grondwaterstand en de CO2 uitstoot. Meer flexibiliteit in peilbeheer, gericht op een goede grondwaterstand, is onderdeel van de aanpak van het programma.

INSPREKERS
105

KERN ZIENSWIJZE
Bezwaar tegen peilverhogingen omdat we kosten hebben gemaakt voor verlaagd waterpeil t.b.v. droger land en drainage. Bij veel regen komt het water van Woudsend er ook bij en dan is er te weinig buffer voor dat water. Nu het waterpeil laag is, is er genoeg buffer voor een bui.

REACTIE
In het kader van het nemen van peilmaatregelen op basis van het HAKLAM-principe en meer flexibel peilbeheer, kunnen we met zulke lokale omstandigheden rekening houden. Daarnaast zullen we bij de uitwerking van maatregelen voor klimaatadaptatie zulke aspecten meenemen.

INSPREKERS
166

KERN ZIENSWIJZE
De voorgestelde greppelinfiltratie zal alleen maar leiden tot meer leverbotgevoelige gebieden

REACTIE
Dat nattere omstandigheden het risico op leverbotbesmettingen toeneemt wordt onderkend. Afgelopen jaar is hier in het kader van het Veenweideprogramma onderzoek naar gedaan door de Gezondheidsdienst voor dieren.

INSPREKERS
88

KERN ZIENSWIJZE
De lichtgeel en lichtgroen ingekleurde percelen van het bedrijf variëren qua hoogteligging, waardoor er in de laagste punten van die percelen al heel weinig drooglegging is. Met evt. peilverhoging staat het water dan op het land. (zie bijgevoegde kaart)

REACTIE
De nadere invulling van ons peilbeheer wordt gebaseerd op maatwerk op basis van flexibel peilbeheer en het HAKLAM-principe. In dat kader houden we rekening met zulke plaatselijke omstandigheden.

INSPREKERS
46, 83, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
De percelen dichtbij de boerderij liggen lager dan verderop. Bij peilverhoging zijn kavelpaden nodig om koeien te laten weiden op de verst gelegen percelen. Met kosten voor kavelpad en meer arbeidsuren dient rekening te worden gehouden.

REACTIE
Zie reacties hierboven m.b.t. flexibel peilbeheer en HAKLAM. In het kader van flankerend beleid en evt. nadeelcompensatie kan met zulke specifieke kostencomponenten rekening worden gehouden. Er blijft echter altijd sprake van een zeker bedrijfsrisico bij veranderende productieomstandigheden, marktontwikkelingen e.d.

INSPREKERS
102

KERN ZIENSWIJZE
Bedrijf ligt op een laag punt in het veenweidegebied. Inspreker wil bij punt A en B een stuw hebben i.v.m. hogere waterstand (kaartje bijgevoegd). Door hogere waterstand ontstaat meer kans op leverbot bij vee. Hoger waterpeil trekt nog meer ganzen aan. Op nattere gronden is sprake van minder goed grasgewas en slechtere kwaliteit ruwvoer. Dit zal tot hogere veeartskosten leiden. De listeria bacterie gedijt in een vochtigere omgeving, wat hersenvlies ontsteking bevordert. Door een hoger slootwaterpeil blijft minder waterberging over. Hoe wordt daarmee om gegaan? In overleg wil men graag meewerken aan een passende oplossing.

REACTIE
In het kader van het nemen van peilmaatregelen op basis van het HAKLAM-principe en meer flexibel peilbeheer, kunnen we met zulke lokale omstandigheden rekening houden.
Voor de genoemde bezwaren t.a.v. peilverhoging: zie voorgaande, algemene reactie, onder Peilverhoging kosten.
We onderkennen dat de buffer voor waterberging bij een hoger peil afneemt. Daarom houdt het programma rekening met maatregelen in het kader van klimaatadaptatie om de waterberging bij een hoger waterpeil te vergroten.

INSPREKERS
171, 225, 226, 227, 228, 252

KERN ZIENSWIJZE
Voor hogere gronden van bedrijf is hogere waterstand in zomer wel aanvaardbaar, voor de lagere percelen levert dit problemen op voor de bewerkbaarheid; de plannen leiden tot belemmering in bedrijfsvoering en tot economische en bedrijfsmatige schade.

REACTIE
Zie vorige reactie. We onderkennen dat er gevolgen voor de bedrijfsvoering zijn. In de programmalijn 'It nije buorkjen' is aangegeven hoe we samen met de landbouwsector oplossingen willen zoeken voor de voorgestelde aanpassingen.

INSPREKERS
38, 70, 74, 78

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers hebben afspraken over ontwatering met een drooglegging van 80 of 90 cm onder het maaiveld, vastgelegd in een brief van waterschap De Stellingwerven; hiervan kan niet zo maar afgeweken worden. Verzocht wordt te garanderen dat de kosten voor de uitvoering van het programma niet gaan leiden tot tariefsverhoging voor de ingelanden.

REACTIE
In het kader van het nemen van peilmaatregelen op basis van het HAKLAM-principe en meer flexibel peilbeheer, zullen we rekening houden met zulke afspraken. Dit laat onverlet dat bestaande afspraken kunnen veranderen, uiteraard met inachtneming van de geldende regels en juridische waarborgen.

INSPREKERS
87

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker kreeg bij de verplaatsing voor de ruilverkaveling in 1995 te Scherpenzeel een slecht ontwaterde kavel. Er zijn toen afspraken gemaakt over ontwatering 90 cm onder maaiveld; daar betaalt inspreker nog steeds ruilverkavelingslasten over. Waterpeilen op het oude niveau brengen betekent doodsteek voor het bedrijf (en onverkoopbaar). De grondwaterstand is op de kavel al hoog (40 cm onder maaiveld). Bij hogere waterstanden gaan de slootkanten drijven; het wordt dan onbegaanbaar en gevaarlijk.

REACTIE
In het kader van het nemen van peilmaatregelen op basis van het HAKLAM-principe en meer flexibel peilbeheer, kunnen we met zulke lokale omstandigheden en voorgeschiedenis rekening houden. Dit laat onverlet dat bestaande afspraken kunnen veranderen, uiteraard met inachtneming van de geldende regels en juridische waarborgen.

INSPREKERS
3

KERN ZIENSWIJZE
Als inspreker het peil laag wil houden omdat hij het weer niet vertrouwt in het voorjaar voor de eerste snede, en het Wetterskip vindt dat het omhoog moet, wat gebeurt er dan? Een peil er tussenin?

REACTIE
Het Wetterskip houdt bij het waterbeheer rekening met de weersomstandigheden en speelt daar tijdig op in. Bij verschillen van inzicht, vindt in de praktijk overleg plaats.

INSPREKERS
3

KERN ZIENSWIJZE
En als inspreker nu een peil van 20 cm heeft, mag hij dan ook naar 40 cm in de zomer en winter, dus verlagen?

REACTIE
Het peilbesluit geeft het streefpeil aan. Dit vastgestelde streefpeil is leidend voor het peilbeheer. Voor wijziging van peilen is eerst een aanpassing van het peilbesluit nodig. Het zomaar verlagen van peilen is dus niet toegestaan.

INSPREKERS
3

KERN ZIENSWIJZE
Doordat het peil op en neer gaat bij HAKLAM, is de kans op instortende slootkanten en het ontstaan van bagger groot. Wie betaalt de extra baggerkosten en de kosten voor ingestorte slootkanten waardoor ook het land van inspreker voor de RVO kleiner kan worden?

REACTIE
Het HAKLAM-principe werken we nader uit, in combinatie met flexibel peilbeheer. Hierbij houden we rekening met alle reële effecten. Het HAKLAM-principe biedt juist flexibiliteit om snel en tijdig in te spelen op nieuwe ontwikkelingen.

INSPREKERS
46, 90, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Wateropvang in de regio betekent meestal meer muggen met bijbehorende virussen, zoals het Schmallenbergvirus.

REACTIE
Dit effect is bekend en houden we in de gaten. Het alternatief, namelijk niet voorbereid zijn op de effecten van klimaatverandering, vinden we sowieso ongewenst.

INSPREKERS
54, 127

KERN ZIENSWIJZE
Bij veel regen staat deel van de landerijen te vaak blank, bij hogere peilen zal dit vaker gebeuren. Hogere peilen maakt het land onbewerkbaar.

REACTIE
Onder programmalijn 4, integrale gebiedsaanpak is aangegeven dat we samen met de belanghebbenden in een gebied zoeken naar oplossingen voor de opgaven die er zijn. Daarbij worden ook knelpunten in de waterhuishouding betrokken.

INSPREKERS
173

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker gaat niet akkoord met opheffen van onderbemaling en verhogen van het zomerpeil in zijn onderbemaling.

REACTIE
In het programma worden nog geen concreet uitgewerkte plannen voor het opheffen van onderbemaling of vaststellen van nieuwe peilen gepresenteerd. Bij de gebiedsgerichte uitvoering vindt deze nadere uitwerking plaats. Over concrete maatregelen wordt dan overleg gevoerd met de belanghebbenden en uiteindelijk via een peilbesluit vastgesteld.

INSPREKERS
214

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt "hoger als het kan, lager als het moet" (HAKLAM) een mooi initiatief. De vraag is hoeveel invloed je hebt als grondgebruiker.

REACTIE
De komende jaren gaan we eerst pilots doen met HAKLAM. Daarbij wordt ook onderzocht op basis van welke criteria het peil wordt aangepast. Deze pilots voeren we in overleg met de grondgebruikers uit.

INSPREKERS
221, 255

KERN ZIENSWIJZE
Er zijn ook percelen die (veel) hoger liggen dan andere percelen in het peilvak. Deze percelen hebben regelmatig te maken met verdroging door een veel te laag waterpeil. Het is noodzakelijk om rond deze percelen het waterpeil in de zomer te verhogen naar een passend niveau. Dit vraagt om maatwerk en meer peilvakken en daarbij behorende kunstwerken.

REACTIE
In het kader van flexibel peilbeheer met zo mogelijk kleinere peilvakken, gaan we bekijken tot hoe ver maatwerk op dit vlak haalbaar is. Hierbij zijn ook de betaalbaarheid en beheersbaarheid van het waterbeheer van belang, en de rol die grondgebruikers/ eigenaren hierin kunnen vervullen.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
In het project zullen de nodige aanpassingen in het gebied - op bedrijfs- en perceelniveau - uitgevoerd moeten worden. Wie betaalt deze kosten? De grondgebruiker/ eigenaar zal dit niet voor zijn rekening mogen nemen.

REACTIE
Bij de gebiedsgerichte invulling van het peil-/ waterbeheer zal dit nader bepaald worden. Het Wetterskip is in het algemeen verantwoordelijk voor het waterbeheer in een gebied en bijbehorende kunstwerken.
De kosten voor drainage e.d. op het perceel zelf, zijn in het algemeen de verantwoordelijkheid van de grondgebruiker/ grondeigenaar.

INSPREKERS
208

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is bang dat de polderdijk langs de Brekkenpolder minder stevig wordt doordat door peilverhoging de grond verzadigd raakt.

REACTIE
In het kader van het nemen van peilmaatregelen op basis van het HAKLAM-principe en meer flexibel peilbeheer, kunnen we met zulke lokale omstandigheden rekening houden.

INSPREKERS
256

KERN ZIENSWIJZE
Het kampeerterrein ligt volledig in het veenweidegebied. Peilverhoging zou leiden tot enorme schade en omzet verlies. Het kampeerseizoen wordt hierdoor enorm verkort. En bij een natte periode in de zomer zal kamperen niet eens meer mogelijk zijn. Het bedrijf moet aan z'n financiële verplichtingen voldoen, wat op deze manier niet meer lukt. Een jaarlijkse compensatie zal hiervoor getroffen moeten worden.

REACTIE
Als er in een gebiedsproces voorstellen voor verhoging van waterpeilen worden gedaan, wordt in beeld gebracht wat de gevolgen zijn voor de verschillende gebruiksfuncties. Als blijkt dat dit leidt tot de gevolgen die in de zienswijze aangegeven worden, moet hier een oplossing voor worden gezocht. Dit is onderdeel van het gebiedsproces.

Waterkwaliteit

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt dat met het huidige en voorgestelde veenweideprogramma niet wordt voldaan aan internationale verdragen. De doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn om de huidige intensieve landbouw in stand te houden fors naar beneden geschroefd. En zelfs deze verlaagde doelstelling wordt niet gehaald. De Biodiversiteitsstrategie 2020 is niet gehaald. Het Verdrag van Valetta wordt geschonden omdat archeologisch erfgoed verloren gaat door de veenoxidatie.

REACTIE
Het Veenweideprogramma heeft niet als doel of opgave om te voldoen aan internationale verdragen, zoals de KRW en Europese natuurrichtlijnen; hiervoor lopen specifieke programma's, zoals het Stroomgebiedbeheerplan KRW 2022-2027 en het provinciale Herstelprogramma Biodiversiteit. In par. 4.2 staat wel dat we waar mogelijk in gebieden koppelkansen met waterkwaliteitsdoelen uit de KRW benutten. Archeologische waarden worden in Fryslân beschermd via bestemmingsplannen, in combinatie met de Verordening Romte (binnenkort: Omgevingsverordening) en de Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra (FAMKE).

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Er wordt een regeling voor inkomensschade aangekondigd. Het plan voorziet ten onrechte niet in een rekenmodel voor natuurbeheerders en particuliere terreineigenaren, bijv. m.b.t. investeringen om oevers en begroeiing aan te passen aan veranderende waterpeilen. Welke maatregelen worden insprekers zelf geacht te nemen om nadelige gevolgen voor waterkwaliteit te voorkomen?

REACTIE
Nadeelcompensatie is geregeld in wetgeving en staat in principe open voor een ieder die onevenredig nadeel ondervind van overheidshandelen of overheidsbesluiten. Als hier sprake van is wordt beoordeeld in hoeverre er sprake is van onevenredig nadeel. Daarbij wordt ook altijd rekening gehouden met een zekere mate van maatschappelijk risico.

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Zolang we de waterstanden in het veenweidegebied blijven verlagen, pompen we het schone en gebiedseigen water naar de Waddenzee (deels via het IJsselmeer) en vervangen dit door water uit het IJsselmeer van een andere – mindere – kwaliteit: volgens de insprekers een ongewenste situatie.

REACTIE
Een deel van het neerslagoverschot in het veenweidegebied wordt via sloten en gemalen en de Friese Boezem afgevoerd naar de Waddenzee. Het overgrote deel van het oppervlaktewater en ondiepe grondwater in het veenweidegebied is "gebiedseigen water" en wordt gevormd door en aangevuld met neerslag(overschot), aanvoer uit de hogere zandgronden via oppervlaktewater en via grondwater (kwel). Een beperkt deel wordt in tijden van langdurige droogte aangevuld met wateraanvoer uit het IJsselmeer.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verwacht dat het ontwerpprogramma niet leidt tot het beoogde matig voedselrijk, helder en schoon water voor de te realiseren natuurbeheersoorten in die gebieden.

REACTIE
We koppelen maatregelen en acties voor de veenweidedoelen zoveel mogelijk ook aan andere doelen, zoals biodiversiteit, duurzame energie, vermindering stikstofdepositie en waterkwaliteitsdoelen uit de KRW.
Op die manier is meerwaarde te bereiken en worden zaken in een gebied in een keer aangepakt. Meekoppelen en streven naar het benutten van kansen op meerwaarde, laat onverlet dat voor het realiseren van de doelen uit de KRW apart beleid en programmering worden uitgewerkt in het Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Hoe en op welke wijze zal er aan de KRW worden voldaan? Dit met name voor specifieke natuurwaarden in petgatengebieden en het NNN. Inspreker ziet overeenkomsten met de voorstelling van zaken bij de heropening van het Polderhoofdkanaal, en onvoldoende garanties dat de KRW-doelen met het programma wél worden behaald.

REACTIE
Voor het voldoen aan de KRW is een andere planvorming en programmering uitgewerkt; het Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027. De intentie is dat de KRW-doelen in 2027 worden gerealiseerd. We gaan hier nog steeds van uit.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker wijst er op dat vasthouden van water ook het vasthouden betekent van te hoge gehalten aan nutriënten en andere verontreinigingen. Onvoldoende duidelijk is, welke risico's daaraan zitten voor de gezondheid van mensen en vee, en welke gevolgen dit heeft voor de beoogde ontwikkeling van biodiversiteit.

REACTIE
We verwachten dat de KRW-maatregelen tot een zodanige verbetering van de waterkwaliteit leiden, dat deze dit risico voldoende ondervangen. Door goed te monitoren houden we de waterkwaliteit in de gaten, ook met het oog op de gezondheid van mensen en vee en de biodiversiteit. Aan het snel afvoeren van water zijn in het licht van de klimaatverandering (hete, droge zomers; hevige neerslag) ook risico's verbonden.

INSPREKERS
242

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft zijn bedrijfsvoering op het laagste punt in de polder. Bij hevige regenval wordt de overstort van het riool gebruikt. Bij een hoger peil is er eerder wateroverlast op het weiland. Inspreker is benieuwd naar welke invloed dit heeft op de hormoon- en medicijnresten in het water en wat de gevolgen zijn voor zijn vee, het melk, de weidevogels, het bodemleven, het gewas en onszelf.

REACTIE
In het kader van het nemen van peilmaatregelen op basis van het HAKLAM-principe en meer flexibel peilbeheer, houden we ook rekening met evt. gevolgen voor de waterkwaliteit op het land; zo nodig worden maatregelen getroffen.

Programmalijn 2: It Nije Buorkjen

Haalbaarheid nieuwe verdienmodellen

INSPREKERS
4, 16, 29, 30, 32, 38, 40, 42, 45, 49, 51, 53, 56, 58, 60, 62, 63, 65, 70, 71, 73, 74, 78, 79, 84, 86, 87, 88, 94, 107,116, 131, 133, 134, 141, 142, 145, 147, 154, 155, 156, 160, 161, 167, 170, 172, 176, 186, 188, 216, 219, 220, 225, 226, 227, 228, 240, 242, 243, 249, 250, 251, 252

KERN ZIENSWIJZE
Veel insprekers citeren uit het Klimaatakkoord: 'Maatregelen moeten afgestemd worden op het toekomstperspectief voor de boeren, de waterhuishoudkundige mogelijkheden en het type veenbodem. Daarmee komt ook meer ruimte voor weidevogels en versterking van biodiversiteit. Daar past een maatwerkaanpak bij en geen uniforme aanpak. Het bedrijfsperspectief van de boer is het uitgangspunt, waarbij bestaande verdienmodellen pas overboord kunnen worden gegooid als alternatieve verdienmodellen beschikbaar zijn.'
Er is binnen de opgedane ervaringen en lopende pilots nog geen enkel zicht op vervangende verdienmodellen voor boeren. Andere veerassen, lichtere machines, en natte gewassen zijn kostprijsverhogend zonder zicht op rendement. Er zijn al veel keurmerken en er is geen markt voor.
Op basis hiervan concluderen veel insprekers dat zolang geen zicht is op serieuze vervangende verdienmodellen dit programma niet kan worden vastgesteld.

REACTIE
We volgen dit uitgangspunt van het Klimaatakkoord. In het programma is een maatwerkaanpak beschreven. In gebiedsprocessen willen we via maatwerk komen tot de beste peilen voor (delen van) elk gebied. Een goed en duurzaam verdienmodel voor de landbouw maakt integraal onderdeel uit van de strategie en aanpak voor het veenweidegebied. Daarom stimuleren en ondersteunen we de ontwikkeling van nieuwe of aanvullende verdienmodellen voor de landbouw. Deze verdienmodellen moeten ook voor de langere termijn houdbaar zijn. Het bedrijfsperspectief van de boer is uitgangspunt: de verdiencapaciteit van het bedrijf moet goed zijn. Alle kennis, kunde en innovatieve technieken en landbouwmethoden zullen hiervoor ingezet moeten worden. Vooral ook de kennis die bij agrarische ondernemers zelf aanwezig is. Zij hebben bij uitstek de kennis van en inzicht in de bedrijfsvoering van een boerenbedrijf. Bij de zoektocht naar nieuwe verdienmodellen willen we het ondernemerschap van boeren bij uitstek betrekken. Bij de eerste en tweede herijking in 2022 resp. 2026 zullen we ook nadrukkelijk naar de ontwikkeling van verdienmodellen kijken. Wanneer hier onvoldoende voortgang in zit, kan ook dat aanleiding zijn om de aanpak aan te passen.

IN DE TEKST HEBBEN WE DIT EXPLICIETER VERWOORD.

Ons uitgangspunt is verder dat maatregelen pas worden uitgevoerd als de dekking ervan rond is en we in staat zijn evt. onevenredige negatieve gevolgen daarvan voor individuele boeren te compenseren.

WE HEBBEN DEZE WAARBORG OP HET NIVEAU VAN DE INDIVIDUELE BOER NADRUKKELIJKER IN HET PROGRAMMA OPGENOMEN.

INSPREKERS
8, 221

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers pleiten ervoor om zicht te bieden op een houdbaar verdienmodel. Zekerheden en voorspelbaarheid voor de mensen die in beweging moeten komen, moeten onderdeel uitmaken van de strategie; dan kun je met voldoende ambitie en concrete maatregelen aan het werk. Dat perspectief is er met het voorliggende Veenweideprogramma niet. Het plan blijft hangen in goede bedoelingen en vrijblijvendheid.

REACTIE
In het Veenweideprogramma zijn diverse programmalijnen opgenomen waarbinnen gewerkt wordt aan meer duidelijkheid, ook m.b.t. verdienmodellen. Binnen de programmalijn It Nije Buorkjen stimuleren en ondersteunen we de ontwikkeling van nieuwe of aanvullende verdienmodellen voor de landbouw, die ook op lange termijn houdbaar zijn. Verder ontwikkelen we in deze lijn een systematiek voor de afwaardering van grond. We zijn het met inspreker eens dat een houdbaar verdienmodel essentieel is voor het bieden van een goed toekomstperspectief.

INSPREKERS
46, 128, 157, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verzoekt om inzet van bredere deskundigheid en samenwerking met boerenorganisaties, agrarische, afzet- en zuivelindustrie en banken om de te ontwikkelen verdienmodellen te toetsen op houdbaarheid, duurzaamheid en rentabiliteit om de gewenste vitale landbouwsector te kunnen bevorderen.

REACTIE
We onderschrijven deze ketenbenadering. Meerdere partijen spelen een rol in de transitie naar een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw in het veenweidegebied.

ONDER HET THEMA VERDIENCAPACTIEIT LANDBOUW IN H. 7 NEMEN WE HIER EEN CONCREET ACTIEPUNT OVER OP.

INSPREKERS
73

KERN ZIENSWIJZE
Hoe kun je opbrengstverlies compenseren via CO2-certificaat als vermindering van CO2 uitstoot en van bodemdaling nog niet duidelijk zijn?

REACTIE
Op basis van de huidige kennis van CO2-uitstoot is het mogelijk om CO2 certificaten af te sluiten. De certificaten worden geborgd door de Stichting Nationale Koolstofbank. De certificaten hebben een looptijd van 10 jaar.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
In par. 6.4. 'CO2 certificaten' staat in de laatste zin 'dit kan alleen als het waterpeil hoger wordt gehouden dan het vastgestelde peilbesluit'. Wij gaan ervan uit dat hiermee wordt bedoeld het in/tot 2020 vastgestelde peilbesluit? Dit moet dan wel zo worden beschreven in het programma. Daarnaast zou het verbeteren en vermarkten van CO2 vastlegging net zo goed hiervan een onderdeel kunnen zijn.

REACTIE
Het 'vastgestelde peilbesluit' is niet gekoppeld aan een datum, om voldoende flexibiliteit voor de uitgifte van koolstofcertificaten via de landelijke koolstofbank te behouden; op die manier kan worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen en inzichten. De regeling voor de uitgifte van koolstofcertificaten vult dit verder in, met de nodige waarborgen.
De uitgifte van koolstofcertificaten heeft op meer betrekking dan het waterpeil, maar dit onderdeel is voor boeren in het veenweidegebied het meest relevant.

INSPREKERS
56, 221

KERN ZIENSWIJZE
De infrastructuur binnen het gebied zal eerst op orde moeten zijn voordat er duurzame oplossingen gerealiseerd kunnen worden om landbouwkundig bedrijven voort te kunnen zetten. Er moeten peilvakken worden opgeknipt en stuwen worden geplaatst om verder boeren mogelijk te maken.

REACTIE
We beseffen dat bij de invulling en uitvoering van het peilbeheer gelijktijdig ook aandacht moet zijn voor het tijdig realiseren van de noodzakelijke infrastructuur en kunstwerken. In de programmering en budgettering houden we daar rekening mee.

INSPREKERS
166

KERN ZIENSWIJZE
Er wordt niet ingegaan op teruglopende verdiencapaciteit van de landbouwgrond; extra grond ter compensatie betekent extra kosten. De boer draait hier voor op. Het programma suggereert dat er mogelijkheden voor verdienmodellen zijn maar deze zijn nog niet bewezen en nog te verkennen; een boer zit niet te wachten op subsidies van Nederlandse overheden. Het is niet reëel dat boeren op een 'niche-wijze' voor wereldmarktprijzen moeten produceren. Afscherming van de eigen markt is bij wet en Europese regelgeving verboden. Gelet op de ca. 7.000 ha functiewijziging stelt het ontwerpprogramma indirect voor om het aantal boerenbedrijven met ruim 10% te laten krimpen. Tevens wordt er aan voorbij gegaan dat ca. 7.000 ha aan de vraatzucht van wilde ganzen, weidevogels worden onttrokken, met alle gevolgen voor de overblijvende boeren.

REACTIE
Het programma besteedt veel aandacht aan het verdienvermogen van de boer. Eén van de doelen van het veenweideprogramma is dat er een duurzaam toekomstperspectief is voor de landbouw. Er zijn al een aantal verkenningen gedaan naar de bedrijfseconomische consequenties voor landbouwbedrijven. Hiervoor wordt flankerend beleid gemaakt. In de kostenraming hebben we middelen opgenomen voor dit flankerend beleid.
Het programma zet niet in op functiewijziging en reductie van het aantal boerenbedrijven. Wel is een verwijzing gemaakt naar het realiseren van nieuwe natuur, zoals al is vastgelegd in het natuurbeleid. Dat is geen extra opgave van het veenweideprogramma.

INSPREKERS
205, 221

KERN ZIENSWIJZE
Het gebied heeft nu al veel last van zowel winter- als overzomerende ganzen. Als het waterpeil omhoog gaat, ligt het in de rede dat er meer ganzen naar het gebied komen, met extra schade tot gevolg. Een verlaging van de vergoeding (ook nu al met een eigen risico van de boeren) is al doorgevoerd. Nogmaals: een verlaging van de vergoeding of het instellen of verhogen van een eigen risico mag niet plaatsvinden.

REACTIE
De vergoeding voor ganzenschade vormt geen onderdeel van dit programma. In de aantallen ganzen en in ganzenschade zit veel dynamiek; daarbij spelen meerdere factoren een rol. Het beleid en de regelingen voor ganzenschade spelen daarop in.

INSPREKERS
166

KERN ZIENSWIJZE
In het programma is onvoldoende uiteengezet hoe de boer op dit programma zou kunnen reageren om het hoofd boven water te houden.

REACTIE
Het programma geeft nog geen pasklare antwoorden voor de boeren hoe ze zich kunnen aanpassen aan de veranderende omstandigheden. In het programma is aangegeven dat de landbouw wordt ondersteund in de veranderingen die op de sector afkomen en voor een deel is dat ook aan de ondernemers zelf. Daar ontwikkelen we passend flankerend beleid voor.

INSPREKERS
2, 46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
De kostprijs van melk ligt op extensieve bedrijven in het veenweidegebied 6,3 cent per kilo melk hoger dan op intensieve bedrijven. (Artikel boerderij 19 november van PPP Agroadvies).

REACTIE
We onderkennen dat extensivering kan samengaan met een hogere kostprijs. In het programma zijn diverse acties opgenomen om samen met de sector te werken aan een goed inkomen voor de boer. Enerzijds gaat het daarbij om compensatie die het boeren financieel mogelijk moet maken om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Anderzijds richten we ons op de randvoorwaarden die boeren in staat moet stellen om, gezien de (komende) ontwikkelingen, een goed inkomen te genereren. Tegenover een hogere kostprijs kunnen ook hogere vergoedingen staan, waaronder een hogere melkprijs.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Door extensief te boeren (rapport PPP Agro advies) kost het een bedrijf zomaar €30.000 per jaar. Er moet niet alleen compensatie komen voor het afwaarderen van grond, maar ook voor kosten die horen bij een extensieve bedrijfsexploitatie.

REACTIE
Extensiveren zal bedrijfseconomische gevolgen hebben. In het programma zijn diverse acties opgenomen om samen met de sector te werken aan een goed inkomen voor de boer. Enerzijds gaat het daarbij om compensatie die het boeren financieel mogelijk moet maken om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden, Anderzijds richten we ons op de randvoorwaarden die boeren in staat moet stellen om, gezien de (komende) ontwikkelingen, een goed inkomen te genereren. Tegenover een hogere kostprijs kunnen ook hogere vergoedingen staan, waaronder een hogere melkprijs.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Op dit moment zijn er nog geen nieuwe verdienmodellen; het is prematuur om dit nu als zodanig op te nemen dat we al spreken van 'It nije buorkjen'.

REACTIE
In het programma zijn divers acties opgenomen om samen met de sector te werken aan nieuwe verdienmodellen. Daarbij richten we ons op de randvoorwaarden die boeren in staat moet stellen om, gezien de (komende) ontwikkelingen, een goed inkomen te genereren.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is bang dat de veenweideplannen de deur open zetten voor grootschalige ontwikkeling van zonneweides.

REACTIE
In het kader van de Regionale Energie Strategie wordt ingezet op vermindering van het aandeel fossiele energie. Zonne-energie biedt kansen, ook als economische drager in het veenweidegebied. Over de inzet van zonneweides zal een zorgvuldige politieke afweging gemaakt moeten worden waarbij aspecten als landschappelijke impact, gevolgen voor biodiversiteit, etc. een rol spelen. Provincie en gemeenten ontwikkelen en hanteren hiervoor hun ruimtelijke beleidskaders en regels.

INSPREKERS
195

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat er bij een deel van de (biologische) boeren al sprake is van extensivering en weinig koeien per hectare. Als door peilverhoging het land nog minder productief wordt, dan zal de kostprijs omhoog gaan.

REACTIE
We beseffen dat de veranderingen gevolgen zullen hebben voor de kostprijs. In het programma zijn divers acties opgenomen om samen met de sector te werken aan een goed inkomen voor de boer. Enerzijds gaat het daarbij om compensatie die het boeren financieel mogelijk moet maken om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden, Anderzijds richten we ons op de randvoorwaarden die boeren in staat moet stellen om, gezien de (komende) ontwikkelingen, een goed inkomen te genereren. Tegenover een hogere kostprijs kunnen ook hogere vergoedingen staan, waaronder een hogere melkprijs.

INSPREKERS
195

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat het financiële plaatje van een biologische boer niet altijd te vergelijken is met die van een gangbare boer. De inspreker had graag gezien dat er meer naar de biologische sector was gekeken en benadrukt dat een biologische boer altijd in oplossingen denkt en aan de natuurlijke omstandigheden.

REACTIE
We onderkennen dit verschil, evenals de bijdrage van biologisch boeren aan de veenweidedoelen. Het Veenweideprogramma biedt alle ruimte voor biologisch boeren en deze wijze van landbouw zal ook een duidelijke plek krijgen in het verder invullen van de programmalijn(en). FBBF maakt deel uit van het collectief van zeven landbouwpartijen en de inbreng van de biologische landbouw is geborgd.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt dat naast afwaarding van grond er ook rekening gehouden moet worden met de afwaardering van gebouwen.

REACTIE
Het totale plaatje van een bedrijf wordt hierbij in beschouwing genomen.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Als landbouwgrond natuurgrond wordt, dan zal het niet meer vallen onder de definitie om GLB inkomenssteun te ontvangen. Ook zal dit ten nadele zijn van de hoeveelheid mest die afgezet mag worden.

REACTIE
Dat klopt. Voor het omzetten van landbouwgrond naar natuur gelden bestaande regelingen. Op basis van deze regelingen wordt een vergoeding gegeven voor het afwaarderen van grond en wordt een beheervergoeding gegeven voor het beheer van de natuur. Dit valt onder de bestaande afspraken voor de realisering van het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofdstructuur). Voor natuurgronden wordt geen GLB inkomenssteun verleend.

Kansen nieuwe verdienmodellen

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker bepleit een werkend verdienmodel als sleutel voor succes. In relatie tot deze zogenoemde verdienmodellen wordt met het nu naar buiten brengen van dit Veenweideprogramma voorgesorteerd op de veronderstelling dat verdienmodellen nog wel bedacht zullen worden of spontaan zullen ontstaan. Dit is wat ons betreft de verkeerde volgorde. De continuïteit van de melkveehouderij in het Friese veenweidegebied zet u hiermee op het spel.

REACTIE
Wij onderschrijven de opvatting dat een goed verdienmodel de sleutel is voor succes. Daarom krijgt dit volop aandacht in het programma. Wij willen uitdrukkelijk samen met de sector andere verdienmodellen ontwikkelen; hier worden nu al initiatieven voor ontplooid. Zo worden er verkenningen gedaan naar de bedrijfseconomische effecten van de veranderingen en worden kaders en een systematiek ontwikkeld voor het afwaarderen van gronden. Wij beseffen dat dit op dit moment nog onzekerheden oplevert. Ons uitgangspunt is dat maatregelen pas worden uitgevoerd als de dekking ervan rond is en we in staat zijn evt. oneven-redige negatieve gevolgen daarvan voor individuele boeren te compenseren.

WE HEBBEN DEZE WAARBORG OP HET NIVEAU VAN DE INDIVIDUELE BOER NADRUKKELIJKER IN HET PROGRAMMA OPGENOMEN.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Afgezien van die volgorde moet een verdienmodel een echt verdienmodel zijn. Dus niet slechts een (al dan niet tijdelijke) compensatie van, of tegemoetkoming in gederfde inkomsten. In dit licht moet de zoektocht naar reële alternatieve verdienmodellen op een gedegen manier en met inzet van landbouweconomische kennis worden ingericht. Het gebied Aldeboarnde Deelen is - in relatie

tot de ontdekkingstocht richting verdienmodellen - de broedstoof waar dat moet gebeuren. Een commissie van onafhankelijk deskundigen moet worden ingeschakeld in de begeleiding van deze zoektocht, als ook in de bevindingen van de pilot in Aldeboarn de Deelen.

REACTIE
We verwijzen naar blz. 27/28 van het Veenweideprogramma: "Het leveren van maatschappelijke diensten voor natuur en landschap, waterberging en CO2 vasthouden, zal vanuit de hele keten structureel gefinancierd moeten worden; door de overheden, de markt en de burgers. Daarnaast kunnen oplossingen gezocht worden in het verlagen van de kostprijs. Te denken valt aan landbouwstructuurverbetering (zoals kavelruil) en andere vormen van financiering. Om te voorkomen dat nieuwe verdienmodellen vooral theoretisch zijn, zijn de gebiedsprocessen cruciaal: daarin zullen de nieuwe verdienmogelijkheden concreet moeten worden gemaakt".
Binnen het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF) zullen we nadere afspraken maken over de inzet van onafhankelijke deskundigen. Samen met de landbouwsector zijn wij van mening dat een goed werkend verdienmodel essentieel is voor een duurzaam toekomstperspectief van de landbouw.

INSPREKERS
26, 27, 28, 120,130, 221

KERN ZIENSWIJZE
Boeren zouden een vergoeding moeten krijgen voor de inzet die ze plegen voor de uitvoering van het programma. (Zoals verwaarden van bespaarde CO2).

REACTIE
Hier zet het programma ook op in. In het kader van de programmalijn It Nije Buorkjen stimuleren en ondersteunen we de ontwikkeling van nieuwe of aanvullende verdienmodellen voor de landbouw. Deze verdienmodellen moeten voor de langere termijn houdbaar zijn. We kijken hierbij ook naar de financiering van groen-blauwe diensten en de mogelijkheden die budgetten van het Europese Gemeenschappelijk Landbouw Beleid bieden.
En samen met de Friese Milieufederatie en de landbouwsector gaan we het concept Valuta voor Veen verder ontwikkelen. Dat is een vergoedingsregeling voor het verminderen van CO2-uitstoot door vrijwillige verhoging van het waterpeil, als onderdeel van de Green Deal Nationale Koolstofmarkt.

INSPREKERS
124

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor een verdienmodel voor natuurinclusieve kringloopbedrijven. Zoeken naar en vinden van verdienmogelijkheden voor duurzame landbouw in het gehele veenweidegebied vergt een sterke bestuurlijke inspanning.

REACTIE
In H. 7 is aangegeven dat we aansluiten op de ambitie van het ministerie van LNV dat in 2030 kringlooplandbouw de norm is. Voor deze inspanning zien we het ministerie dan ook als een belangrijke partner.

INSPREKERS
218

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker ziet graag dat agrariërs financieel worden ondersteund, om soepel over te schakelen naar een bedrijfsvoering die past op een natte ondergrond. Dit zijn meestal kleinschaliger biologische boeren die tevens het natuurbeheer in de gebieden tegen vergoeding kunnen uitvoeren. Zij zijn al eeuwen de natuurbeheerders van ons land. Grote natuurorganisaties blijven vaak in de plannen hangen en goed beheer blijft achterwege door gebrek aan menskracht. Inspreker zou graag zien dat grote agrarische bedrijven met gangbare bedrijfsvoering verhuizen naar opengevallen plekken op de Friese kleigronden of elders in het land. Emigreren financieel ondersteunen is daarbij ook het onderzoeken waard. Hierbij enige dwang en goede financiële regelingen toepassen.

REACTIE
In het programma is aangegeven dat we de landbouw willen ondersteunen in de noodzakelijke aanpassingen. De voorziene aanpassingen voorzien in een extensievere bedrijfsvoering. Het inkomen van de melkveehouderij staat onder druk en met de beoogde veranderingen in het veenweidegebied zal dit alleen maar toenemen. We willen de landbouw daarbij helpen op de weg naar een duurzaam verdienmodel, zowel economisch als ecologisch duurzaam. Bedrijfsverplaatsing is een van de mogelijkheden die we willen benutten. Een doel van het programma blijft dat de landbouw in het gebied een duurzaam toekomstperspectief heeft.

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor een nieuw perspectief met als uitgangspunt de draagkracht van de planeet. Daarvoor zijn een lokale natuurinclusieve landbouw en productiewijze noodzakelijk, met vergroting van bodemvruchtbaarheid, geen kunstmest en bestrijdingsmiddelen, verhoging van het waterpeil, vergroting van de biodiversiteit, halvering van de stikstofuitstoot met 50% in 2030, en beperking van de CO2-eq uitstoot.

REACTIE
Op landelijk niveau zijn er doelstellingen afgesproken op het gebied van kringlooplandbouw, terugdringen stikstofuitstoot en beperken van de CO2 uitstoot. Deze doelstellingen hanteren we ook op het provinciale niveau als uitgangspunt. Het 'generieke' beleid van rijk, provincie, gemeenten en Wetterskip geeft daar voor de hele provincie invulling aan.

INSPREKERS
124

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor een overschakeling op circulaire natuurinclusieve landbouw. Duurzaam gebruik van de grond is essentieel. Volgens inspreker zal de agrarische praktijk zich moeten voegen om de complexe problematiek in samenhang op te lossen.

REACTIE
Hiervoor sluiten we aan op de landelijke ambitie van de minister van LNV dat kringlooplandbouw in 2030 de norm is. Dit is in programmalijn 2 'It Nije Buorkjen' toegelicht.

INSPREKERS
109

KERN ZIENSWIJZE
Lokale afzet van producten wordt genoemd als optie voor extra inkomsten. Als alle veehouders in het veeweidegebied dit gaan doen, worden we concurrent van elkaar en verdienen we nog niks.

REACTIE
Lokale afzet zal inderdaad niet de oplossing zijn voor alle veehouders, We zien dit als een mogelijkheid voor een deel van de afzet, zoals nu ook al voor een deel gebeurd. Voor ondernemers die hier voor voelen kan het onderdeel van het verdienmodel zijn.

INSPREKERS
26, 27, 28,46, 120,128, 130, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit om bij verdiencapaciteit voor landbouw ook nadrukkelijk afstemming te zoeken met zuivelindustrie, beleggers en verpachters.

REACTIE
Dit is ook de bedoeling en maakt onderdeel uit van de ketenaanpak. Meerdere partijen spelen een rol in de transitie naar een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw in het veenweidegebied.

ONDER HET THEMA VERDIENCAPACITEIT LANDBOUW IN H. 7 NEMEN WE HIER EEN CONCREET ACTIEPUNT OVER OP.

INSPREKERS
26, 27, 28, 120,130

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt meer aandacht voor de potentie van CO2-vastlegging als dienst waarvoor de landbouwer betaald kan krijgen.

REACTIE
Wij onderschrijven dit. Via doorontwikkeling van Valuta voor veen willen we deze dienst als volwaardige vergoeding gaan inzetten. Op dit moment is dit alleen zeker voor de komende 10 jaar. We zetten ons in om vergoeding voor CO2 vastlegging te bestendigen als verdienmodel.

INSPREKERS
193

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat loonbedrijven een grote bijdrage kunnen leveren aan een goede transitie naar duurzame landbouw vanwege hun gebiedskennis, gekwalificeerde vakmensen, innovatiekracht en cultuurtechnische ervaring.

REACTIE

WE WAARDEREN DEZE HANDREIKING EN ZULLEN DEZE BIJDRAGE OPNEMEN IN DEZE PROGRAMMALIJN. ONDER HET THEMA VERDIENCAPACITEIT LANDBOUW IN H. 7 NEMEN WE HIER EEN CONCREET ACTIEPUNT OVER OP.

INSPREKERS
239

KERN ZIENSWIJZE
Creëer provincie-breed bewustzijn voor het belang van het behoud van de Friese veenweidegebieden door middel van visualisaties, campagnes, innovatieprijzen en educatieve projecten.
Inwoners, wetenschappers, bedrijven en banken kunnen en moeten bijdragen aan nieuwe verdienmodellen in natte veengebieden. Wie de uitdaging in het gebied begrijpt, kan ook meewerken aan de toekomst.

REACTIE
Deze oproep nemen we ter harte. We geven daar ook al op diverse manieren invulling aan: met webinars, bijeenkomsten, pilots en publiciteit daaromheen, presentaties van o.a. het manifest van het Inspiratieteam Veenweide (ITV). Onze inspanningen op dit vlak met betrokken partijen zullen we continueren en intensiveren. En succesvolle projecten en pilots in de gebieden zullen we 'uitventen'.

Waarde van de grond

INSPREKERS
236

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker meent dat waardedaling van grond niet de hoogste prioriteit heeft. Waardedaling van de grond heeft desastreuze gevolgen voor de landbouwpraktijk; banken hanteren eigen voorwaarden en regimes en zullen vooralsnog niet mee willen bewegen aan vermindering van onderpand; alleen het feit dat wordt gesproken over vernatting betekent al dat banken verkrampen uit angst voor het onbekende. Inspreker ziet analogie met Denemarken, waar door financiële crisis de waarde van onderpand daalde en goed renderende bedrijven onder water kwamen te staan. Een goed toekomstperspectief voor de landbouw moet niet alleen bij mooie woorden blijven. Hier hoort een schriftelijke inspanningsverplichting van politiek en banken bij.

REACTIE
De waarde van grond heeft wel degelijk onze prioriteit. Er wordt veel inzet gepleegd om te komen tot een aanpak die recht doet aan de belangen van de landbouw in het gebied. O.a. in het gebiedsproces van Aldeboarn de Deelen wordt onderzoek gedaan naar de gevolgen op bedrijfsniveau. Ook vinden gesprekken met de Rabobank plaats over de rol die de banken kunnen spelen in de veenweideaanpak. Met de vaststelling van het programma door de politiek, verbindt de politiek zich aan de inspanningsverplichting om de doelen van het veenweideprogramma te realiseren.

INSPREKERS
247

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt dat er een clausule 'winstbeding' moet worden opgenomen bij eventuele (semi-gedwongen) verkoop van gronden wegens de veenweideaanpak. Mocht in de navolgende 35 jaar de grond een bestemmingsplanwijziging krijgen waardoor de waarde significant wijzigt, dan komt de winst op die percelen de verkopende partij of de erven van die partij toe. Dit neemt alleen al de schijn van implicatie weg dat een overheid haar positie aanwendt om eigendommen van anderen goedkoop te verwerven om deze vanuit een machtspositie vervolgens tot waarde te brengen.

REACTIE
Voordat gronden verworven gaan worden voor een gebied, wordt een aankoopstrategieplan gemaakt en vastgesteld. Aankopen vinden plaats op basis van zo'n aankoopstrategieplan. Daarin is expliciet opgenomen voor welke maatschappelijke doelen de provincie de gronden aankoopt. Aan- en verkoop van gronden gebeurt op basis van marktconforme prijzen.

Bodem en grondgebruik

INSPREKERS
23, 186, 193

KERN ZIENSWIJZE
Afgelopen jaren is het nodige bereikt op het gebied van maisteelt zonder kerende grondbewerking. Daarnaast wordt ook aandacht gevraagd voor graslandvernieuwing zonder kerende grondbewerking. Inspreker verzoekt om begeleiding en ondersteuning van boeren en loonwerkers om methodieken verder te ontwikkelen en gebruik hiervan te stimuleren. Aandacht wordt gevraagd voor het blijven ondersteunen van: proeven met strokenteelt; proeven voor verduurzaming van maisteelt; andere bodemmaatregelen; initiatieven voor alternatieven voor maisteelt (andere energiegewassen bijv. Sorhum) en onderzoek naar verbeteren biodiversiteit bij maisteelt.

REACTIE

WE ONDERSCHRIJVEN DE AANDACHT VOOR VERDUURZAMING VAN MAISTEELT. ONDER HET THEMA BODEM EN GRONDGEBRUIK IS AANGEGEVEN DAT HET TELEN VAN MAIS ZÓNDER KERENDE GRONDBEWERKING WORDT BEVORDERD EN DAT INITIATIEVEN OM HET SCHEUREN VAN GRASLAND TE BEPERKEN, WORDEN GESTIMULEERD. WE VOEGEN IN HET PROGRAMMA EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK TOE, WAARIN HET STIMULEREN VAN BODEMMAATREGELEN EN HET VERDUURZAMEN VAN MAISTEELT EN MAATREGELEN OP HET GEBIED VAN GRONDGEBRUIK WORDEN BESCHREVEN.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan er veel kennis is op het gebied van maisteelt op veen zonder kerende grondbewerking, en de versnelde inklink bij verbouw van mais. Inspreker verzoekt om kerende grondbewerking bij maisteelt te verbieden. Er is immers al een subsidie geweest voor niet kerende machines in onze omgeving.

REACTIE
Met voorlichting wordt het telen van mais zonder kerende grondbewerking bevorderd. In het programma wordt ingezet op het verder verduurzamen van maisteelt. Zie verder de reactie hierboven.

INSPREKERS
146, 221

KERN ZIENSWIJZE
De huidige mestaanwendings-technieken zijn nadelig voor het bodemleven. Met andere bemesting, scheiding van urine en mest en bovengrondse aanwendingstechniek, kan de veenbodem beter in conditie worden gehouden; peilverhoging zal dan minder schadelijk zijn en weidevogels en biodiversiteit zullen hiervan profiteren.

REACTIE
De discussie over andere wijze van bemesting speelt in breder verband binnen de landbouw. Diverse partijen zijn hierbij betrokken. Er lopen al diverse initiatieven op het gebied van de bodem. De komende tijd willen we dit binnen het thema Bodem en grondgebruik verder uitbreiden. Binnen dit thema is dus ruimte om hier invulling aan te geven.

WE VOEGEN IN HET PROGRAMMA EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK TOE, WAARIN OOK AANDACHT ZAL ZIJN VOOR BEMESTING.

INSPREKERS
5

KERN ZIENSWIJZE
Naast veengroei in natuurgebieden kunnen ook graszoden onder goede omstandigheden dikker worden; dit gebeurt niet bij verdroging.

REACTIE
Dat klopt, in dikkere graszoden wordt ook koolstof vastgelegd. Dit draagt ook bij aan vermindering van de CO_2 uitstoot. Hier is aandacht voor onder het thema bodem en grondgebruik (H. 7.2).

INSPREKERS
242

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt voor om lage percelen op te hogen, dit zou eventueel kunnen met vrijgekomen bagger.

REACTIE
Deze mogelijkheid kan binnen het thema Bodem en grondgebruik bekeken en beoordeeld worden.

Programmalijn 3: Leefomgeving, natuur en biodiversiteit

Natuur

INSPREKERS
67

KERN ZIENSWIJZE
Er is geen oorzakelijk verband tussen hogere peilen en meer weidevogels. Agrarische weidevogels zijn - bij toeval - ontstaan na inpoldering van water bij een manier van boeren die nu streng verboden is.

REACTIE
Uit onderzoek is gebleken dat droogte invloed heeft op de beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels. Bij hogere grondwaterstanden - en dan hoeft het niet plas-dras te staan - is er meer voedsel beschikbaar.

INSPREKERS
119

KERN ZIENSWIJZE
Dat er een extra natuurclaim op gebieden wordt gelegd, zogenaamd kansrijk gebied, heeft grote gevolgen voor de bedrijfsvoering.

REACTIE
Er is geen sprake van een extra natuurclaim. Het Veenweideprogramma gaat uit van de bestaande afspraken voor het realiseren van nieuwe natuur in het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

INSPREKERS
76

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker wijst er op dat een uniek weidevogelgebied op de tocht komt te staan. Water in de greppels in de winterperiode zal nog meer ganzen aantrekken die de grond dichttrappen en weidevogels verdringen.

REACTIE
Hieruit blijkt wel dat het landelijk gebied onder druk staat. Er is sprake van een diverse en complexe problematiek, die vraagt om een integrale aanpak. Het provinciale natuurbeleid vult dit in.

INSPREKERS
101

KERN ZIENSWIJZE
Een aantal jaren geleden zijn de subsidies voor goed weidevogelbeheer in het gebied van inspreker op nul gezet. Goed weidevogelbeheer kost tijd, doorzettingsvermogen en geld.

REACTIE
Het verbeteren van de biodiversiteit, waaronder de weidevogelstand, zien we als een belangrijke maatschappelijke opgave. We zien goede kansen om in dit in samenhang te doen met de agenda herstel Biodiversiteit en het Aanvalsplan Grutto's.

INSPREKERS
101

KERN ZIENSWIJZE
Scheuren van grasland moet mogelijk blijven om calamiteiten zoals muizenschades te kunnen herstellen.

REACTIE
In het programma is opgenomen dat we het scheuren van grasland zoveel mogelijk willen beperken door het stimuleren van maatregelen die ook kunnen leiden tot een betere grasmat. Het scheuren van grasland is een bron van CO2 uitstoot. Met goed bodembeheer en andere maatregelen kunnen muizenplagen in de toekomst wellicht voorkomen worden. Voorkomen is beter dan genezen.

INSPREKERS
101

KERN ZIENSWIJZE
Zonder duidelijkheid over stikstofmaatregelen zijn koppelkansen in 3 km-zones rondom stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden vooral koppelbedreigingen. Houd het overzichtelijk en veel concreter.

REACTIE
De problematiek in het landelijk gebied is divers en complex. Een pasklare oplossing is er niet. Via het maatwerk in de gebieden willen we kijken tot welke oplossingen we kunnen komen. De focus in het programma ligt op de vier veenweidedoelen, maar koppelkansen die zich werkende weg voor doen willen we zoveel mogelijk benutten.

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit er voor om ook de stikstofemissie bij veenoxidatie mee te tellen om daarmee de stikstofdepositie te laten dalen onder de kritische depositiewaarde voor veel habitattypen en –soorten en vogelsoorten.

REACTIE
In H. 5 is aangegeven dat integraliteit het uitgangspunt is. Daarbij wordt ook de aanpak van verminderen van de stikstofemissie betrokken. Ook de mogelijkheid om de stikstofemissie bij veenoxidatie mee te tellen, wordt daarin meegenomen.

INSPREKERS
26, 27, 28, 120,130

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker doet diverse gedetailleerde suggesties voor beleidsaanpassingen en vraagt aandacht voor verschillende punten op het gebied van natuurbeheer.

REACTIE
Het Veenweideprogramma is geen instrument om natuurbeleid te wijzigen.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Op welke wijze wordt schade aan natuur, biodiversiteit of waterkwaliteit gewogen en beoordeeld, en - indien nodig - gecompenseerd? Welke maatregelen worden verwacht om schade aan natuurvriendelijke oevers met vegetatie en bijbehorende kosten voor grondeigenaren te voorkomen?

REACTIE
De ambitie van het programma is om meer balans te brengen tussen de belangen van landbouw, natuur, water, wonen, landschap, cultuurhistorie en archeologie. De maatregelen in het Veenweideprogramma zijn bedoeld om deze ambitie te bereiken. We verwachten dan ook geen schade aan natuur, biodiversiteit en waterkwaliteit.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vraagt duidelijkheid en concrete informatie (waarborgen) over de voorgestelde combinatie met de restopgave van de inrichting van het NNN (bijv. langs een deel van het beekdal Ald djip).

REACTIE
Met het Veenweideprogramma worden geen waarborgen gecreëerd voor de restopgave van de inrichting van het NNN. Het proces van realisatie van het NNN heeft zijn eigen planvormen (natuurbeheerplan van de provincie Fryslân) en uitvoerders (provincie in samenwerking met natuurorganisaties zoals It Fryske Gea). Waar zich kansen voordoen om de opgave voor het NNN te combineren met de veenweideopgave, wordt dat onderdeel van het gebiedsproces.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt het noodzakelijk om de doelen die binnen het NNN dienen te worden gerealiseerd (resultaatsverplichting) en de economische en ecologische waarde daarvan, in het programma in cijfers en rekenmodellen uit te drukken.

REACTIE
Het Veenweideprogramma omvat geen resultaatverplichtingen voor de realisatie van het NNN. Het proces van realisatie van het NNN heeft zijn eigen planvormen (natuurbeheerplan van de provincie Fryslân) en uitvoerders (provincie in samenwerking met natuurorganisaties zoals it Fryske Gea). Deze planlijn biedt aanleiding en kader om de economische of/en ecologisch waarde van NNN in cijfers of rekenmodellen uit te drukken.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Natuurontwikkeling en biodiversiteit die gerelateerd zijn aan laagveenmoeras, laagveenbos, zoete plas met schoon en matig nutriëntenrijk water, zijn naar mening van inspreker in het programma onvoldoende gegarandeerd en gewaarborgd. Het cumulatieve effect van al deze grote plannen in dit kleine gebied, is onvoldoende overwogen in het programma.

REACTIE
Het Veenweideprogramma creëert geen garanties noch waarborgen voor de genoemde natuurdoeltypen en de daarvoor benodigde kwaliteit. Het proces van realisatie en het beheer van het NNN hebben hun eigen planvormen (natuurbeheerplan van de provincie Fryslân) en uitvoerders (provincie in samenwerking met natuurorganisaties zoals it Fryske Gea). Waar zich kansen voordoen om de opgave voor het NNN te combineren met de veenweideopgave. wordt dat onderdeel van het gebiedsproces.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker acht de geschetste combinatie van natuur/ biodiversiteit en recreatie of landbouw, niet overal haalbaar als het gaat om soorten die thuishoren in laagveengebied met matig voedselrijk, schoon water als biotoopeis.

REACTIE
We onderschrijven dat deze combinatie niet overal haalbaar zal zijn. Dat is ook niet de intentie van het Veenweideprogramma. De ambitie van het programma is om meer balans te brengen tussen de verschillende belangen in het gebied; natuur vormt daar een wezenlijk onderdeel van.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor een concreet uitgewerkte resultaatsverplichting om de biodiversiteit (soortenrijkdom) in het veenweidegebied te herstellen.

REACTIE
Zo'n verplichting zou een plek kunnen krijgen in het provinciale Herstelprogramma Biodiversiteit, dat in 2021 door de provincie in samenwerking met diverse overheden en maatschappelijke organisaties wordt opgesteld.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Hoe worden biodiversiteit, natuur en water verbeterd, wat is de resultaatsverplichting, en op welke termijn? Een inspanningsverplichting is niet afdoende, gelet op de hoge teruggang van biodiversiteit, alle inspanningen en beschikbare fondsen van de laatste eeuw om biodiversiteit te behouden ten spijt.

REACTIE
Het Veenweideprogramma omvat geen resultaatverplichtingen voor de verbetering van biodiversiteit, natuur en water. Daarvoor zijn andere plannen opgesteld, zoals het Natuurbeheerplan van de provincie. In 2021 worden het provinciale Herstelprogramma Biodiversiteit en het regionaal Waterprogramma opgesteld, samen met andere partijen. Bij de aanpak in gebiedsprocessen wordt dit zo integraal mogelijk opgepakt.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
De 'drie kilometer zone' dient niet actief ingezet te worden, enkel als uiterste redmiddel. Binnen de natuurgebieden zelf dient in eerste instantie naar oplossingen te worden gezocht. Worden gronden in de 'drie kilometer zone' rondom natuurgebieden verworven, dan heeft dit een zeer groot effect op de beschikbaarheid van landbouwgrond. Draagvlak zal hier allerminst voor zijn. Beschikbare financiële middelen evenmin.

REACTIE
In H 7.3 is opgenomen dat in gebiedsprocessen, samen met landbouw en terreinbeherende organisatie, wordt bekeken welke mogelijkheden er zijn om rondom verdrogingsgevoelige natuurgebieden overgangszones in te stellen. Dit kan alleen als hier middelen voor beschikbaar zijn.

INSPREKERS
46, 128, 208, 215

KERN ZIENSWIJZE
Door vernatting in de natuurgebieden gaat de hooiopbrengst achteruit. Natuurbeheerders gedragen zich commercieel en vangen wel subsidie, maar zullen hun pachtprijs niet aanpassen. De rekening komt daardoor bij de landbouw terecht.

REACTIE
Dit zien wij in eerste instantie als een kwestie tussen boeren en de natuurorganisaties. Vanuit onze ondersteuning van de landbouw bij de aanpassingen, zullen we dit punt echter zo nodig ook betrekken in ons overleg met de TBO's.

Fundering

INSPREKERS
1

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verzoekt om nadere maatregelen te treffen om panden met een woonbestemming te beschermen tegen verdere verzakking. Er is sprake van veel stil leed en grote financiële schade.

REACTIE
Wij begrijpen het leed en de financiële schade die gepaard kunnen gaan met de funderingsproblematiek. Binnen het Veenweideprogramma wordt de komende jaren gesproken over aanvullende maatregelen met betrekking tot de funderingsproblematiek. Daarover vindt dan in 2022 besluitvorming plaats. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

INSPREKERS
1

KERN ZIENSWIJZE
Het waterpeil rondom de woning van inspreker is schrikbarend laag. Deze schrik werd flink aangejaagd door de publicatie van het nieuwe funderingslabel. Woning van inspreker kreeg een label D met de vermelding dat er sprake is van een verhoogd risico met verwachte herstelkosten van € 360.000,-. Inspreker vindt het ondenkbaar dat burgers een dergelijk bericht krijgen, met kosten als gevolg van overheidsbesluiten die buiten iedere proportie zijn zonder dat hierop maatregelen dan wel compensatie volgen?

REACTIE
Het funderingslabel is onder de verantwoordelijkheid van het Kenniscentrum Aanpak Funderingsproblematiek (KCAF) naar buiten gebracht. Wij hebben net als het KCAF begrepen dat dit tot veel vragen en onrust heeft geleid. Inmiddels is het funderingslabel door het KCAF offline gehaald. De kosten die getoond zijn, zijn gebaseerd op diverse aannames en reflecteren niet altijd de praktijk. Er is funderingsonderzoek nodig om de eventuele daadwerkelijke schade en de daarmee gepaard gaande herstelkosten goed te kunnen bepalen.

INSPREKERS
1

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verzoekt om peilmaatregelen in alle betreffende gebieden om verdere verzakking tegen te gaan, in hun geval het gebied tussen Meinesleat, Slachtegat, PM-kanaal en Boarn. Daar in dit gebied niet heel veel woningen zijn met dit probleem, zijn specifieke individuele maatregelen dan wel compensatie ook een mogelijkheid.

REACTIE
Wij hebben te weinig informatie om voor deze locatie in het Veenweideprogramma maatregelen op te nemen. Het Veenweideprogramma is daarvoor ook niet de aangewezen plek. Indien er funderingsproblemen zijn of worden verondersteld, dan adviseren wij inspreker een melding te doen bij het Fries Funderingsloket.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat er geen tijd is om via maatwerk in peilbeheer tot gemiddeld hogere peilen te komen Er is geen tijd en keuze of de peilen verhoogd moeten worden, het is nu nodig. Het verhogen van de peilen in het veenweidegebied straalt te veel vrijblijvendheid uit. Er wordt gesproken over onderzoeken en experimenteren, terwijl er nu actie nodig is om de peilen te verhogen. Directe peilverhoging kan funderingsschade vertragen en wellicht nieuwe gevallen voorkomen. Inspreker stelt dat partijen ook landelijk de opdracht hebben om de peilen te verhogen.

REACTIE
Met het direct grootschalig verhogen van peilen kan op korte termijn geen oplossing worden geboden voor de funderingsproblematiek. Hier hoort een grootschalige transformatie van een gebied bij en dat kost de nodige tijd. Bovendien verwachten we dat nieuwe gevallen van funderingsschade hiermee niet zijn te voorkomen, het proces kan hooguit worden vertraagd. De meeste woningen met houten funderingen zijn gebouwd voor 1950 en hebben vanaf die tijd al te maken gehad met bodemdaling. Veengebieden die ontwaterd zijn voor landbouw en wonen hebben nu eenmaal te maken met veenoxidatie en dus met bodemdaling. Daarbij is altijd getracht het peilbeheer af te stemmen op zowel landbouw als woningen. Rondom woningen zijn daarvoor hoogwatersloten aangelegd. Ook dat is een maatregel die het proces alleen vertraagd, Het optreden van funderingsschade niet is dus niet te voorkomen met grootschalige verhoging van de peilen.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt het doel om de bodemdaling met gemiddeld 0,2 cm per jaar te beperken, te summier in relatie tot de veel snellere bodemdaling die inspreker om zich heen ziet.

REACTIE
Het doel van gemiddeld 0,2 cm minder bodemdaling per jaar is gekoppeld aan het doel om de CO2-uitstoot ter verminderen in relatie tot de landelijke opgave voor veenweidegebieden in Nederland. We remmen hiermee de bodemdaling af, maar stoppen deze niet. Om de bodemdaling te stoppen zou het gebied vrijwel onder water moeten worden gezet.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat de Groote Veenpolder nu een groot probleemgebied is; wellicht is een deel zeer geschikt voor het realiseren van het NNN, omdat het grenst aan de natuurgebieden Rottige Meente, Brandemeer en de Weerribben.

REACTIE
Het proces van realisatie van het NNN heeft zijn eigen planvormen (natuurbeheerplan van de provincie Fryslân) en uitvoerders (provincie in samenwerking met natuurorganisaties zoals It Fryske Gea); in dat kader wordt naar zulke mogelijkheden gekeken.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat een subsidie voor funderingsonderzoek mooi klinkt, maar onlosmakelijk verbonden moet zijn met een subsidie tot het oplossen van de problematiek. Het uitvoeren van funderingsonderzoek is al erg kostbaar en het voegt nog niets toe aan de oplossing.

REACTIE
Wij onderkennen dat voor eigenaren die al duidelijk te maken hebben met funderingsproblematiek, een subsidie voor funderingsonderzoek geen toegevoegde waarde heeft. Over de funderingsproblematiek is echter nog veel onbekend. Daarvoor is ook onderzoek van belang om de omvang en aard van de problematiek te kunnen duiden. Op grond kunnen we aanvullend beleid maken om te komen tot een concrete aanpak van de funderingsproblematiek. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Dat uiterlijk in 2022 een besluit wordt genomen over eventuele aanvullende vormen van ondersteuning van woningen met funderingsschade en over de toekomstige inrichting van hoogwatercircuits, is niet acceptabel voor inspreker en de andere bewoners uit de bewonersgroep met funderingsschade, die middels onderzoek van het Wetterskip is vastgelegd. Men heeft nu financiële ondersteuning nodig. Ook middels subsidies kunnen ontwikkelingen of activiteiten voor funderingsherstel of nieuwbouw worden gestimuleerd t.b.v. duurzaam toekomstgericht wonen.

REACTIE
Wij snappen uw zorgen en de urgentie in de Groote Veenpolder. In de Groote Veenpolder wordt onder leiding van Wetterskip een pilot uitgevoerd, waarbij onder andere gekeken wordt naar ondersteuning van bewoners. Hieruit willen we lessen trekken voor andere gebieden in het Veenweidegebied. Financiële ondersteuning kunnen we op dit moment niet bieden. Hiervoor moeten eerst politieke besluiten worden voorbereid en genomen. Dit geldt ook voor ondersteuning middels subsidies. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat het handhaven van de hoogwatercircuits ook van belang is voor de erven, biodiversiteit, waterkwaliteit (veel buitengebieden lozen nog op het oppervlaktewater), en infrastructuur.

REACTIE
De multifunctionaliteit van hoogwatercircuits is ons bekend. In de pilot Groote Veenpolder is hiervoor aandacht bij het uitwerken van maatregelen voor de hoogwatercircuits.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker ziet het onderzoek van het waterschap naar peilbeheer door boeren niet zitten. De kennis over watermanagement in hun omgeving, kan/mag niet bij een boer neergelegd worden. Na een goede inrichting dient de peilbeheerder de peilen te beheren en niet alleen te anticiperen op klachten, zoals nu het geval is.

REACTIE
Volgens de wet is het waterschap te allen tijde verantwoordelijk voor het peilbeheer, ook als onderdelen daarvan door derden uitgevoerd worden. Bij peilbeheer door boeren, blijft de verantwoordelijkheid voor een goed peilbeheer dus bij het waterschap. Het waterschap kan op ieder moment ingrijpen indien er ongewenste situaties ontstaan.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verzoekt om bij het creëren van meer waterberging ook de in de afgelopen jaren gedempte sloten weer open te graven zodat het oude landschap met de oorspronkelijke waterlopen, en zo mogelijk extra sloten, weer terugkomen. Dit kan problemen m.b.t. waterbeheer, bodemdaling en biodiversiteit oplossen.

REACTIE
Dit is een goede mogelijkheid die past binnen het principe 'omgevingskwaliteit als ontwerpbasis'. In het programma wordt hier ook aandacht aan besteed. Deze suggestie nemen wij graag mee bij de verdere uitwerking in gebieden.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt dat het beperken van schade niet bij bewustwording begint, maar bij een snelle verhoging van peilen. Veel schade is al ontstaan en onomkeerbaar. Informeren is nodig maar is niet de oplossing voor het proces, gezien de erbarmelijke staat van de infrastructuur en de schade aan gebouwen.

REACTIE
Het grootschalig generiek verhogen van peilen zal het optreden van funderingsschade niet voorkomen. Wil dit wel zin hebben, dan vraagt dit om een substantiële verhoging van de peilen waarbij ook een grootschalige transformatie van het gebied hoort. Deze maatregel biedt op korte termijn geen oplossing voor de funderingsproblematiek. Onze strategie is inzetten op voorlichting en bewustwording, meer zicht krijgen op aard en omvang van de problemen, en besluiten over aanvullende vormen van ondersteuning.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker stelt dat woningeigenaren in de Groote Veenpolder de funderingsproblematiek niet hadden kunnen voorzien, omdat de processen ten gunste van de landbouw onomkeerbaar waren. Een uitgebreide bouwkundige keuring bij aankoop van het pand gaf aan dat er visueel geen tekenen waren om aan de staat van de fundering te twijfelen. Dat was in de periode dat de agrariërs de waterpeilen ook altijd hoog hadden zodat het vee uit de sloot kon drinken. De ellende begon na de ruilverkaveling. Al sinds 2009 staat zwart op wit dat de morele verantwoordelijkheden op dit punt bij de overheden liggen.

REACTIE
De processen ten gunste van de landbouw zijn in de meeste gevallen altijd gepaard gegaan met maatregelen ter bescherming van funderingen van woningen en infrastructuur, zoals hoogwatercircuits. We merken als overheden dat de levensduur van hoogwatercircuits aan z'n eind komt en dat andere maatregelen nodig zijn. Daarnaast hebben ook funderingen niet een eeuwige levensduur. Daar waar de levensduur van een fundering wordt verkort door het handelen van het waterschap, is het mogelijk hiervoor compensatie te krijgen. Hiervoor is een bestaande schaderegeling beschikbaar.

INSPREKERS
10

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat 'hoog mogelijk houden' een vaag begrip is in relatie tot op de opmerking in het VP 21-30 dat het waterschap het water in hoogwatercircuits zo hoog mogelijk blijft houden, om schade aan funderingen, archeologie en infrastructuur zo veel mogelijk te voorkomen. Het peil dient volgens inspreker hoog gehouden te worden d.m.v. het verhogen van de peilen aan de polderzijde van het HWC. Inspreker geeft aan dat al bekend is dat de effectiviteit van HWC's niet meer optimaal is, omdat de peilen achter de HWC's steeds verlaagd worden voor de landbouw en omdat sloten aan de HWC's hier en daar gedempt zijn. Daarnaast zijn de HWC's ook voor de infrastructuur, nutsvoorzieningen, erven en biodiversiteit van belang.

REACTIE
Het grootschalig generiek verhogen van peilen zal het optreden van funderingsschade niet voorkomen. Wil dit wel zin hebben dan vraagt dit om een substantiële verhoging van de peilen waarbij dan ook een grootschalige transformatie van het gebied hoort. Dit is geen maatregel waarmee op korte termijn een oplossing wordt geboden voor de funderingsproblematiek. De strategie is inzetten op voorlichting en bewustwording, meer zicht krijgen op aard en omvang van de problemen, besluiten over aanvullende vormen van ondersteuning. De multifunctionaliteit van de HWC's is ons bekend en wordt bij maatregelen meegenomen.

INSPREKERS
10, 201

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat van de totale geraamde kosten van €550 miljoen, een groot deel gemoeid zal zijn met het afwaarderen van landbouwgrond en het compenseren van agrarische opbrengstverliezen. Inspreker vraagt zich af waar de compensatie voor de huiseigenaar in het veenweidegebied is die niet geprofiteerd heeft van de lagere peilen. Inspreker vraagt zich af waarom er voor de boeren wel regelingen zijn en voor de huiseigenaar niet.

REACTIE
De geraamde 550 miljoen zijn bedoeld als transitiekosten. Een deel daarvan is bedoeld om de aanpassingen van de bedrijfsvoering van de landbouw mogelijk te maken. Er zijn geen regelingen voor ondersteuning van woningeigenaren met funderingsschade. Hiervoor moeten eerst politieke besluiten worden voorbereid en genomen. Dit geldt ook voor ondersteuning middels subsidies.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vinden het voorstel om pas na 2022 te beslissen over de funderingsproblematiek te laat voor de bewoners in de Groote Veenpolder. Er moet nu iets voor deze groep geregeld gaan worden. Dit geldt zeker voor de panden met code rood, waarvan de eigenaren met de rug tegen de muur staan en die binnen 1 jaar na het funderingsonderzoek d.w.z. vóór juni 2021 iets moeten ondernemen. Er is directe hulp nodig voor toekomstperspectief.

REACTIE
De overheden zijn in gesprek met de Bewonersgroep Funderingsproblematiek Groote Veenpolder. Het proces ten behoeve van de hoogwatervoorzieningen heeft het karakter van een pilot meegekregen. Dit betekent dat we als overheden nog niet alle antwoorden op de vragen weten, maar in een gezamenlijk proces willen kijken wat er nodig is om de problematiek het hoofd te bieden. Als overheden hebben we daarbij ook de verantwoordelijkheid om het gehele veenweidegebied in ogenschouw te nemen.
Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vinden dat provincie, waterschap en de gemeenten moeten streven naar een fonds dat uit twee delen bestaat:
1. **Een schadeloosstellingsregeling via een fonds waaraan provincie, gemeente en Wetterskip ieder een evenredig deel bijdragen en waaruit een subsidie van 60 à 70% voor herstelwerkzaamheden aan de fundering van het pand kan worden toegekend aan de bewoners met funderingsschade.**
2. **De mogelijkheid om renteloos geld te lenen indien de schadeloosstelling en de financiële ruimte bij de bank niet afdoende is.**

REACTIE
Wij nemen deze suggesties mee bij de verdere uitwerking van de aanpak voor de funderingsproblematiek.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers geven aan dat daar waar boeren worden gecompenseerd voor toekomstige vernatting, de burgers zouden moeten worden gecompenseerd voor ontstane schade aan hun fundering wegens het niet afdoende functioneren van de aangelegde HWC's en/of het continue verlagen van het waterpeil ten faveure van de agrariërs. Daarbij gaat het niet om een toekomstig probleem, maar om een bestaand probleem. Het aantal woningen met schade zal in de nabije toekomst drastisch toenemen.

REACTIE
In het Achtergronddocument bij het programma is aangegeven dat de komende jaren naar schatting 3.000 tot maximaal 7.000 woningen te maken kunnen krijgen met funderingsschade. We onderkennen dat het aantal woningen dat hiermee te maken krijgt in de toekomst gaat toenemen. Dit is de reden dat er onderzoek naar wordt gedaan en er voorstellen worden voorbereid welke vormen van ondersteuning geboden kunnen worden. Een eerste stap is de opening van het Funderingsloket, een tweede stap is een subsidieregeling voor funderingsonderzoek. Een derde stap is de besluitvorming rond aanvullende vormen van ondersteuning.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vinden dat zowel aan huidige bewoners als aan toekomstige bewoners veel meer voorlichting moet worden gegeven door makelaars en bij de inschrijving in de gemeente. Een funderingsloket voorziet hier niet in.

REACTIE
Eén van de maatregelen in het programma is om makelaars meer te betrekken bij de funderingsproblematiek en hier voorlichting over te geven. De veenweidegemeenten zijn nauw betrokken bij het Veenweideprogramma en goed op de hoogte van de funderingsproblematiek. De suggestie om ook bij de inschrijving in de gemeente informatie te verstrekken, nemen wij mee bij de verdere uitwerking.

INSPREKERS
201

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat je als huiseigenaar wel wordt wakker geschud met dit Veenweideprogramma, maar het roept veel vragen op. Zoals: Wat kan ik preventief doen als ik nog geen schade heb? Waar kan ik terecht? Woon ik nog wel veilig? Welk risico loop ik met betrekking tot gaslekkage? Hulp bij preventie is geboden.

REACTIE
Het Funderingsloket kan hierover informatie geven en zo nodig doorverwijzen naar specifieke deskundigheid.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers geven aan dat de bewoners van de Groote Veenpolder erkenning willen van de huidige problemen. Na het verzoek bij Wetterskip, provincie en gemeente om o.a. financiële steun, lijkt er wel aandacht voor te zijn maar er worden geen concrete voorstellen gedaan; dat zorgt voor frustratie en stress. Gewezen wordt op de eigen verantwoordelijkheid van de huiseigenaren. Door de grondwaterdaling en andere beslissingen van o.a. het Wetterskip, waarbij de bewoners niet zijn betrokken, wordt men geconfronteerd met funderingsproblemen die niet door eigen schuld zijn ontstaan maar het resultaat zijn van genomen beslissingen en van het nalaten van bijv. controle op peilen.

REACTIE
Wij hebben begrip voor de situatie waarin bewoners zich bevinden. Echter, concrete voorstellen moeten we plaatsen en beoordelen in het licht van het gehele veenweidegebied. Het funderingsloket is onlangs geopend. Daarnaast werken we aan een subsidieregeling funderingsonderzoek. De derde stap zal bestaan uit besluitvorming over aanvullende ondersteuningsvormen. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

Wetterskip Fryslân past waar nodig de oppervlaktewaterpeilen aan. Dit beïnvloedt de grondwaterstand. Voor het aanpassen van de peilen worden peilbesluiten opgesteld, waarvoor procedures gelden. Deze peilbesluiten worden ter inzage gelegd, waarbij eenieder zienswijzen kan indienen en de mogelijk tot bezwaar en beroep bestaat.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vragen zich af ten opzichte van welk criterium de vermindering van de bodemdaling met gemiddeld 0,2 cm zal worden gemonitord. Hier zullen concrete, realistische en meetbare doelstellingen aan gekoppeld moeten worden.

REACTIE
Het is inderdaad van belang om de bodemdaling te volgen en te monitoren hoeveel vermindering van bodemdaling gerealiseerd wordt. In programmalijn 5 'Onderzoek en monitoring' is aangegeven dat er een monitoringssysteem wordt ontwikkeld om bodemdaling te kunnen volgen.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers geven aan dat ze mede het beleid (vanuit de bewoners) willen bepalen door deelname aan het BOF of deelname aan de nieuwe funderingstafel. Dit laatste gremium dient dan wel duidelijk een belangrijk inspraakorgaan te worden en geen lege huls. Samenwerken aan een duurzaam toekomstperspectief voor alle partijen in het gebied is een van de doelstellingen van de bewonersgroep.

REACTIE
Eind 2020 hebben Provinciale Staten een motie aangenomen waarin wordt voorgesteld een Funderingstafel in te richten. De provincie gaat de motie nu uitwerken in een voorstel.

HET VOORSTEL ZULLEN WE UITWERKEN EN EVENTUEEL OPNEMEN IN HET VEENWEIDEPROGRAMMA.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers ervaren al jaren dat het huidige peilbeheer onzorgvuldig is, dat vreemde partijen rommelen aan schuiven, doorlaten etc. Het peilbesluit komt weliswaar democratisch tot stand, maar de realiteit is dat de funderingsproblematiek geen rol van betekenis heeft gespeeld bij de vaststelling van het peil. Daarom wil men:
- **een effectieve inspraak bij het bepalen van het peilbesluit. Er is maatschappelijk gezien geen keus en geen tijd. De peilen moeten nu verhoogd worden.**
- **Dat bij de hoogte van het peil rekening wordt gehouden met de funderingen van de panden van bewoners.**

REACTIE
Het grootschalig generiek verhogen van peilen zal het optreden van funderingsschade niet voorkomen. Wil dit wel zin hebben, dan vraagt dit om een substantiële verhoging van de peilen waarbij ook een grootschalige transformatie van het gebied hoort. Deze maatregel biedt op korte termijn geen oplossing voor de funderingsproblematiek. Onze strategie is inzetten op voorlichting en bewustwording, meer zicht krijgen op aard en omvang van de problemen, en besluiten over aanvullende vormen van ondersteuning.

Het peilbesluit omvat een toetsing en afweging van belangen. Bij het bepalen van een nieuw peil voor een gebied worden alle in dat gebied voorkomende functies/belangen afgewogen. Het peil wordt getoetst op de effecten voor de voorkomende functies: wonen/funderingen is daar een onderdeel van. Iedere belanghebbende kan een zienswijze indienen op een peilbesluit. Hiervoor geldt een uitgebreide procedure. Het Wetterskip voert vervolgens het peilbeheer uit.

INSPREKERS
15, 114, 201

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vrezen dat hoogwatercircuits (HWC's)worden opgegeven op het moment dat gebleken is dat voor de aanpalende woningen geen grondwater gegarandeerd kan worden. Insprekers wijzen erop dat HWC's meerdere doelen dienen en hebben daarom de volgende standpunten:

- **Hoogwatercircuits zijn waardevol om bovenstaande redenen en dienen zoveel mogelijk intact te blijven.**
- **Het waterpeil in de HWC's dient adequaat en controleerbaar beheerd te worden.**
- **De insteek dure HWC's opheffen is niet een juiste. HWC's dragen bij aan het karakter van ons landschap, spelen een rol in de waterkwaliteit en bevorderen de biodiversiteit.**
- **Gezien de ernst van de funderingsproblemen moet het peil zo snel mogelijk omhoog en niet pas in 2022. Directe peilverhoging kan verdere funderingsschade vertragen en nieuwe gevallen voorkomen.**

REACTIE
De multifunctionaliteit van hoogwatercircuits is ons bekend. In de pilot Groote Veenpolder hebben we hiervoor aandacht bij het uitwerken van maatregelen voor de hoogwatercircuits. Het peilbeheer van het waterschap is erop gericht om de peilen in de hoogwatercircuits zo adequaat mogelijk te handhaven.
Het grootschalig generiek verhogen van peilen zal het optreden van funderingsschade niet voorkomen. Wil dit wel zin hebben, dan vraagt dit om een substantiële verhoging van de peilen, waarbij ook een grootschalige transformatie van het gebied hoort. Deze maatregel biedt op korte termijn geen oplossing voor de funderingsproblematiek. Onze strategie is inzetten op voorlichting en bewustwording, meer zicht krijgen op aard en omvang van de problemen, en besluiten over aanvullende vormen van ondersteuning.

INSPREKERS
19

KERN ZIENSWIJZE
Op meerdere plekken zijn scheve huizen, tuinen en straten die verzakken. De bodem daalt in grote delen van Fryslân dan ook veel meer en sneller dan gedacht. Dat blijkt ook uit een onderzoek van de TU Delft. Door toenemende droogte zal ook in de toekomst de bodemdaling alleen maar toenemen. Niets doen is dan ook geen optie.

REACTIE
We verwachten dat de funderingsproblematiek de komende jaren steeds manifester zal worden. Daarom hebben we maatregelen opgenomen in het Veenweideprogramma en nemen we in 2022 aanvullende besluiten. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

INSPREKERS
19

KERN ZIENSWIJZE
Insteek van de overheden is, dat de woningeigenaar zelf verantwoordelijk is voor de bouwkundige staat van zijn woning. Inspreker vindt dat voor de gevolgen van bodemdaling een sterke verantwoordelijkheid bij de provincie en het Wetterskip gelegd moet worden. Zij zitten letterlijk en figuurlijk aan de knoppen om de grondwaterstand te bepalen en zijn daarmee in staat om de (mate van) bodemdaling mede te beïnvloeden. Het financiële nadeel dat corporaties ondervinden van de bodemdaling mag niet geheel op hen – en daarmee hun huurders – worden afgewenteld. Inspreker wil samen met de overheden de dialoog aangaan om in aanmerking te kunnen komen voor nadeelcompensatie bij funderingsherstel als gevolg van de bodemdaling.

REACTIE
In het programma hebben we in H. 7.3 opgenomen dat in 2022 een besluit wordt genomen over eventuele aanvullende vormen van ondersteuning. Dit besluit bereiden provincie, waterschap en gemeenten samen voor. De klankbordgroep, waarin de corporaties vertegenwoordigd zijn, wordt hier nauw bij betrokken. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is.

WE HEBBEN DE TEKST M.B.T. HET ONDERWERP FUNDERINGEN HIERMEE AANGEVULD.

INSPREKERS
181

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verzoekt ook het zeekleigebied, waar ook verzakkingen en schade aan woningen optreden, te betrekken bij het programma.

REACTIE
Het is ons bekend dat de verzakkingen en schade aan woningen ook in ander type gebieden optreden. Kleigebieden, maar ook zandgebieden, zijn gevoelig gebleken voor zetting en klink met gevolgen voor gebouwen en infrastructuur. Dit programma heeft betrekking op het Friese veenweidegebied. De problematiek is in dit gebied met meest omvangrijk en urgent.

INSPREKERS
181

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit er voor om het funderingsloket dat recent is ingesteld te verbreden met begeleiding van corporaties en woningeigenaren bij herstel van de fundering/woning en het verhalen van de kosten. In dit kader wordt door inspreker ook gepleit voor een (pro)actieve benadering van woningeigenaren bij het ontstaan van mogelijke schade. Schade voorkomen is beter dan schade herstellen.

REACTIE
Het funderingsloket is recent ingesteld. We willen daarom eerst ervaring opdoen met de huidige werkwijze. In de pilot Groote Veenpolder wordt geëxperimenteerd met aanvullende vormen van ondersteuning in de vorm van begeleiding van woningeigenaren. Bij gebleken succes bekijken we of de aanpak verder kan worden uitgerold. Wij onderschrijven dat het beter is om schade zoveel mogelijk te voorkomen. Daarom hebben we het funderingsloket ingericht, richten we ons op voorlichting en communicatie, en werken we aan een subsidieregeling voor funderingsonderzoek.

INSPREKERS
181, 201

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor meer aandacht voor leefbaarheid en welzijn in relatie tot de funderingsproblematiek. Door deze problematiek kan de leefbaarheid van de dorpen achteruitgaan. Het welzijn wordt gekoppeld aan de individuele eigenaren, waarop de impact en het leed van funderingsproblematiek en de daarmee gepaard gaande kosten groot kunnen zijn.

REACTIE
Wij onderkennen dat de funderingsproblematiek kan worden gekoppeld aan bredere maatschappelijke opgaven. Bij de verdere uitwerking van de funderingsaanpak nemen we dit mee.

AANDACHT VOOR LEEFBAARHEID EN WELZIJN HEBBEN WE ALS AANDACHTS- EN ACTIEPUNT VERWERKT IN PROGRAMMALIJN 4.

INSPREKERS
181

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor samenwerking en verbindingen tussen partijen door gezamenlijk op te trekken en problemen integraal te zien en aan te pakken. Bijvoorbeeld door investeringen meer op elkaar af te stemmen.

REACTIE
Wij nemen deze suggesties graag mee bij de verdere uitwerking van de funderingsaanpak.

INSPREKERS
181, 201

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat in het achtergronddocument geen kosten zijn geraamd voor funderingsherstel. Wel zijn baten ingerekend voor vermeden funderingsschade. Dit is niet realistisch. De kosten zullen de baten ver gaan overstijgen. Voor compensatie van dit nadeel is niets meegenomen in de financiering. Verder zit er nog een gat tussen de transitiekosten van € 549 miljoen en de zekere middelen van bijna € 67 miljoen. Dit versterkt de indruk dat er geen middelen beschikbaar zullen komen voor funderingsherstel, terwijl dat volgens inspreker wel noodzakelijk is.

REACTIE
In het Veenweideprogramma zit een globale raming van de kosten op grond van de nu beschikbare informatie. Op dit moment is er nog geen besluit genomen over het bijdragen in de kosten van funderingsherstel. Ook is niet bekend hoe hoog deze bijdrage zou moeten zijn en om hoeveel woningen het gaat. Als hier meer duidelijkheid over is, is een politiek besluit nodig over de wijze waarop eigenaren met funderingsschade kunnen worden ondersteund. Dit besluit is voorzien in 2022.

INSPREKERS
181

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker wijst erop dat naast de funderingsproblematiek, hij de komende jaren nog andere grote opgaven heeft zoals het verduurzamen van de woningvoorraad. Dat geeft een beperking in de mogelijkheden.

REACTIE
Wij zijn ons er van bewust dat de corporatie ook gesteld staat voor andere opgaven. Des te meer reden om te werken aan een integrale aanpak, en investeringen vanuit verschillende opgaven op elkaar af te stemmen.

INSPREKERS
24

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker woont in een huis waar op basis van funderingsonderzoek van is gebleken dat het in kan storten. Inspreker verzoekt de partijen om nu maatregelen te nemen met betrekking tot de funderingsproblematiek en stelt voor een compensatieregeling in het leven te roepen.

REACTIE
Wij begrijpen het leed en de risico's die gepaard kunnen gaan met de funderingsproblematiek. Met de voorstellen in het Veenweideprogramma nemen provincie en waterschap de regie. Samen met andere partijen, waaronder de gemeenten, worden voorstellen voor aanvullende vormen van ondersteuning voorbereid. Op korte termijn onderzoeken we wat we kunnen betekenen voor de funderingsschadegevallen waar nu een urgent probleem is. We hebben de tekst m.b.t. het onderwerp funderingen hiermee aangevuld.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE

We onderschrijven de aandacht voor eigenaren van woningen met funderingsproblemen. Zij worden rechtstreeks en indringend geconfronteerd met de problemen van de veenbodemdaling.

REACTIE

We verwachten dat de funderingsproblematiek de komende jaren steeds manifester zal worden. Om de eigenaren van woningen hier meer bij te betrekken is besloten een funderingstafel in het leven te roepen. Eigenaren krijgen een belangrijke plek aan deze tafel. Het doel en de opzet van de tafel worden de komende tijd uitgewerkt. Besluitvorming hierover vindt plaats parallel aan de besluitvorming over dit Veenweideprogramma.

INSPREKERS

9, 13, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE

We zijn het eens met de insteek van het programma dat de woningeigenaar primair verantwoordelijk is voor de bouwkundige staat van de eigen woning. Toch willen we als overheid niet wegkijken van deze problemen en daar waar mogelijk ondersteunen.

REACTIE

In het programma is hierover in H. 7.3 opgenomen dat er in 2022 een besluit wordt genomen over eventuele aanvullende vormen van ondersteuning. Dit besluit bereiden provincie, waterschap en gemeenten samen voor. De nieuw in te stellen funderingstafel wordt hier nauw bij betrokken.

INSPREKERS

17

KERN ZIENSWIJZE

We vinden dat er een primaire verantwoordelijkheid ligt bij de provincie en het waterschap om de regie te nemen en problemen op te lossen. We verwachten een meer actieve, sturende rol van deze overheden. We willen als gemeente inwoners ondersteunen door mee te faciliteren dat ze gehoord worden.

REACTIE

Met de voorstellen die nu gedaan zijn in het Veenweideprogramma nemen provincie en waterschap de regie. Samen met andere partijen, waaronder de gemeenten, bereiden we voorstellen voor aanvullende vormen van ondersteuning voor.

INSPREKERS

1, 4

KERN ZIENSWIJZE

De funderingsproblematiek is urgent en wordt maar zijdelings besproken. Dit geeft onzekerheid bij de inwoners.

Meer aandacht wordt gevraagd voor de huiseigenaren in het veenweidegebied. Enerzijds door nadere maatregelen te treffen tegen verdere verzakking. Anderzijds door financiële compensatie.

REACTIE

In het programma H. 7.4 is beschreven welke acties worden ondernomen om huiseigenaren te helpen bij funderingsproblemen. Er is nog weinig concreet inzicht in de staat van de fundering van veel woningen. Niet bij de eigenaren zelf, en ook niet bij de overheidspartijen. De aanpak richt zich daarom in eerste instantie op bewustwording, informeren van eigenaren en het meer inzicht krijgen in de ernst en omvang van de problematiek. In 2022 besluiten we over aanvullende vormen van ondersteuning.

INSPREKERS

157, 201, 209

KERN ZIENSWIJZE

Insprekers dringen er op aan dat de verantwoordelijke overheden van Fryslân ook hun verantwoordelijkheid nemen voor het historische besluit om de waterpeilen te verlagen, waardoor inwoners schade hebben geleden door paalrot en/of verzakking.

REACTIE

Met de voorstellen in het Veenweideprogramma nemen provincie en waterschap de regie. Samen met andere partijen, waaronder de gemeenten, bereiden we voorstellen voor aanvullende vormen van ondersteuning voor.

INSPREKERS

182

KERN ZIENSWIJZE

Insprekers onderkennen dat in de funderingsproblematiek eventueel een specifieke verantwoordelijkheid bij de overheid kan liggen, die in dat geval primair betrekking heeft op de provincie en/of het waterschap.

REACTIE

Met de voorstellen in het Veenweideprogramma nemen provincie en waterschap de regie. Samen met andere partijen, waaronder de gemeenten, bereiden we voorstellen voor aanvullende vormen van ondersteuning voor.

INSPREKERS

9, 13, 17, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE

Op dit moment weten we nog te weinig van de aard en omvang van de problematiek. Insprekers onderschrijven daarom het voornemen om funderingsonderzoek te subsidiëren en in 2022 opnieuw te bekijken wat wenselijk en noodzakelijk is.

REACTIE

We zien dit als ondersteuning van de voorgestelde aanpak.

INSPREKERS

9, 13, 17, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE

Naast het voornemen om funderingsonderzoek te subsidiëren, stellen insprekers voor om in de vorm van pilots al ervaring op te doen met concrete ondersteuning, bijvoorbeeld via procesondersteuning of het verstrekken van een lening.

REACTIE

In de pilot Groote Veenpolder wordt al ervaring opgedaan met ondersteuning van bewoners bij funderingsherstel. De ervaring die we hier opdoen, nemen we mee bij het vormgeven van aanvullende maatregelen.

INSPREKERS

166

KERN ZIENSWIJZE

Bouwen op houten palen is niet voor de eeuwigheid; het is niet terecht de schuld neer te leggen bij de diepontwatering van de boeren.

REACTIE

Houten palen hebben inderdaad een eindige levensduur. Wel is het zo dat door diepte-ontwatering de levensduur wordt verkort.

INSPREKERS

183

KERN ZIENSWIJZE

Los van de technisch-inhoudelijke aanpak, vraagt inspreker expliciet aandacht voor de sociale effecten van het veenweideprogramma en de transitie die hiermee samenhangt. Langdurige onzekerheid en een onduidelijk toekomstperspectief zullen een negatief effect hebben op het welzijn van de bewoners en op de leefbaarheid in het gebied.

REACTIE

We zijn ons bewust van de sociale aspecten die samenhangen met de beoogde veranderingen. Dit blijkt ook uit een deel van de zienswijzen die zijn ingediend.

AANDACHT VOOR LEEFBAARHEID EN WELZIJN HEBBEN WE ALS AANDACHTS- EN ACTIEPUNT TOEGEVOEGD AAN PROGRAMMALIJN 4.

INSPREKERS

7

KERN ZIENSWIJZE

Elk huis op houten palen of ander gebouw is een keer op zijn eind en moet dan vervangen worden; dit is eigen verantwoordelijkheid.

REACTIE

Dit is ook hoe er vanuit de jurisprudentie tegenaan gekeken wordt. Echter, het vervangen van een fundering is wel een ingrijpende en kostbare maatregel.

INSPREKERS

3

KERN ZIENSWIJZE

Houten funderingen die zijn aangetast worden niet beter van kwaliteit door het waterpeil in landbouwgebied te verhogen.

REACTIE

Indien houten palen een aantal jaren droog hebben gestaan en daardoor aangetast raken, helpt het inderdaad niet om de palen opnieuw onder water te zetten. Met het nat houden van houten funderingen kan schade echter eventueel wel worden voorkomen.

INSPREKERS

3

KERN ZIENSWIJZE

Erfbeplanting speelt een grote rol bij het onttrekken van water rond een fundering. Vraag:

- **Is er onderzoek gedaan naar het voorkomen van erfbeplanting en de toestand van de fundering?**
- **Waarom adviseert men niet dergelijke beplanting te rooien?**

REACTIE

De rol van erfbeplanting is bekend. Grote bomen onttrekken vocht aan de bodem. Ook kunnen plantenwortels schade aan funderingen veroorzaken. Een voorbeeld hiervan is de Japanse duizendknoop. Op de website van het Kennis Centrum Aanpak Funderingen (KCAF) is de nodige informatie te vinden over de oorzaken en aanpak van funderingsschade.

INSPREKERS

3, 201

KERN ZIENSWIJZE

Komt er een vergoedingsregeling voor de aanpak van de fundering?

REACTIE

In 2022 nemen we aanvullende besluiten o.a. over de aanpak funderingsproblematiek. Hierbij wordt een aantal maatregelen onderzocht, waaronder financiële regelingen. Over de uitkomst daarvan kunnen we nu nog niets zeggen.

INSPREKERS
3

KERN ZIENSWIJZE
Waarom koppelt men de funderingsproblematiek aan een peilaanpassing in het veenweidegebied?:
a. de relatie is vaag en niet aantoonbaar (vóór de ruilverkaveling verzakten de huizen ook!)
b. men voorkomt en herstelt niks met een peilaanpassing.

REACTIE
Peilverlaging in veengebieden kan een oorzaak zijn van funderingsproblematiek. Dit verschilt van woning tot woning en is naast het waterpeil afhankelijk van andere factoren. Voor houten funderingen die nog niet zijn aangetast, kan peilverhoging helpen om de levensduur van de fundering te verlengen en eigenaren de tijd te geven te zoeken naar een duurzame oplossing.
Grootschalige peilaanpassing om de funderingsproblematiek aan te pakken, is niet de strategie waarvoor wij kiezen. Onze strategie is gericht op onder andere voorlichting en communicatie.

INSPREKERS
175

KERN ZIENSWIJZE
Ten aanzien van nieuwe of al bestaande schades is inspreker het niet met de redenering eens dat de verantwoordelijkheid bij de huiseigenaar ligt en dat de verantwoordelijkheid van overheden uitsluitend moreel is. Door bewust overheidsbeleid om intensieve landbouw mogelijk te maken in het veenweidegebied, zijn de waterstanden stelstelmatig verlaagd met als gevolg schade aan funderingen en huizen. Door verschillende mensen is de vergelijking met de situatie in Groningen al gemaakt. Ook hier is het inmiddels duidelijk, dat de gezamenlijke overheden hun verantwoordelijkheden niet kunnen ontlopen en er voor zorg zullen moeten dragen dat – natuurlijk met inbreng van de huiseigenaren – de schade hersteld kan worden.

REACTIE
In 2022 nemen we aanvullende besluiten o.a. over de aanpak funderingsproblematiek. Hierbij wordt een aantal maatregelen onderzocht, waaronder financiële regelingen. Over de uitkomst daarvan kunnen we nu nog niets zeggen, dit vraagt om een politieke afweging.
Uitgangspunt van ons rechtsstelsel is dat eigenaren zelf verantwoordelijk zijn voor hun eigendommen. Dat geldt ook voor het onderhoud daarvan. Daarnaast is het algemene uitgangspunt dat een ieder zijn eigen schade draagt. Een uitzondering daarop kan zijn wanneer er sprake is van ingrijpen of nalaten van de overheid dat als onrechtmatig kan worden gezien.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Het is niet duidelijk wat een verhoging van het grondwaterpeil betekent voor bestaande kelders.

REACTIE
Dat hangt van de specifieke omstandigheden af en vraagt voor elke situatie om een aparte beoordeling. Bij een oudere woning is de grondwaterstand nu veel lager dan toen de kelder is aangelegd. Een verhoging van de grondwaterstand zal dan waarschijnlijk niet tot problemen leiden.

INSPREKERS
201

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker verzoekt volwaardige vertegenwoordiging van huiseigenaren in de BOF en de gebiedscommissies. Dit zou bijvoorbeeld gedaan kunnen worden door Vereniging Eigen Huis of vertegenwoordiging vanuit de KCAF.

REACTIE
Om de eigenaren van woningen meer te betrekken wordt een funderingstafel in het leven te roepen. Eigenaren krijgen een belangrijke plek aan deze tafel. Het doel en de opzet van de tafel worden de komende tijd uitgewerkt. Besluitvorming hierover vindt plaats parallel aan de besluitvorming over dit Veenweideprogramma. Deelname aan gebiedscommissies wordt per gebied bepaald. Daarbij is het de bedoeling dat alle belangen worden vertegenwoordigd, ook die van de woningeigenaren.

INSPREKERS
209

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker beschrijft de jaren van ellende die de familie heeft gehad met de zwakke fundering die leidde tot verzakking, scheurvorming en problemen met goten en leidingen. Inspreker schrijft ook dat de familie last en werk heeft van een verzakkend erf. Inspreker vindt het funderingsloket een positieve stap, maar wil graag benadrukken dat een renteloze lening niet hetzelfde is als een schadevergoeding.

REACTIE
Het is in bepaalde gevallen mogelijk om een schadevergoeding te claimen. Dan moet er echter een causaal verband aangetoond worden tussen de schade en een schadeveroorzakende handeling of besluit. Een schadevergoeding zal in de praktijk meestal niet de volledige schade dekken. Een schadevergoeding is zeker niet hetzelfde als een (renteloze) lening.

Recreatie

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
Nieuwe, nattere veenweidelandschappen zijn aantrekkelijk voor nieuwe concepten op het gebied van recreatie en toerisme. Tevens kunnen zij bijdragen aan versterking van de biodiversiteit en het verbinden van de natuurgebieden met landbouwgronden tot een ecologisch samenhangend veenlandschap. Insprekers pleiten ervoor dit onderwerp explicieter op te nemen in het programma.

REACTIE
In het programma geven we aan dat we het karakteristieke veenweidelandschap zoveel mogelijk willen behouden. Op sommige plekken lukt dat niet meer en komen nieuwe veenlandschappen met nieuwe kwaliteiten tot ontwikkeling ten behoeve van klimaatadaptatie, natuurontwikkeling en nieuwe economische dragers zoals recreatie. De mogelijkheden hiervoor zijn opgenomen in het programma.

Wonen

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
Met de druk op de woningmarkt in de steden en het "inburgeren" van thuiswerken, zou landelijk wonen een nieuwe impuls kunnen krijgen. Een rustige setting en een hoge landschapskwaliteit worden dan woonwensen die voor meer mensen bereikbaar worden. Zeker wanneer een snellere treinverbinding met de Randstad realiteit wordt.

REACTIE
Het Veenweideprogramma richt zich niet primair op het huisvestingbeleid. Een goede ruimtelijke kwaliteit draagt bij aan een aantrekkelijk woongebied en is een trekker voor de gastvrijheidseconomie. In de gebiedsaanpak gaan we het principe ' omgevingskwaliteit als ontwerpbasis' toepassen. Het programma biedt wel de ruimte voor landelijk wonen als economische drager in het veenweidegebied; het ruimtelijk kader en de regels hiervoor staan in ruimtelijke plannen/ regelgeving van gemeenten en provincie.

Landschap, cultuurhistorie en archeologie

INSPREKERS
134

KERN ZIENSWIJZE
De gevolgen voor het karakteristieke veenweidelandschap zullen verstrekkend zijn; het veenweidelandschap zal veranderen in een veenlandschap.

REACTIE
Landschap is altijd aan verandering onderhevig. Het huidige veenweidelandschap is ook niet hetzelfde als dat van 25 jaar of nog langer geleden. De uitdaging is ervoor te zorgen dat landschappelijke kernkwaliteiten herkenbaar blijven en dat nieuwe kwaliteiten voortbouwen op bestaande kwaliteiten. De inzet van het programma is voor grote delen van het gebied wel gericht op behoud van de karakteristiek van een veenweidelandschap.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
Idzegea is nationaal bekend greidfûgelgebiet en is ook bij de toerist een gewaardeerd gebied om haar specifieke (landschappelijke) kwaliteiten. Dit is waardevol, maar zal goed in samenspel plaats moeten vinden met toekomstgerichte landbouw. Het Veenweideprogramma moet voorwaarden scheppen voor de boeren, die nu in het gebied wonen en werken, om ook in de toekomst goed te kunnen blijven boeren.

REACTIE
We onderschrijven deze opvatting. In het gebied Idzegea willen we hier graag in samenwerking met de betrokkenen invulling aan geven.

INSPREKERS
5

KERN ZIENSWIJZE
Bij eerdere ruilverkaveling was er weinig respect voor landschap en oer-structuren (blz. 22 en ook 30). Ondanks goede bedoelingen dreigt ook dat nu weer.

REACTIE
De huidige provinciale en gemeentelijke beleidskaders, regels en plannen - waaronder de provinciale structuurvisie Grutsk op e' Romte, waarin de landschappelijke en cultuurhistorische kernkwaliteiten zijn weergegeven -, borgen volgens ons dat met het landschap zorgvuldig rekening wordt gehouden. We zien tegelijk ook kansen om nieuwe landschappelijke kwaliteiten tot ontwikkeling te brengen.

Programmalijn 4: Integrale gebiedsaanpak

Algemeen/ systematiek

INSPREKERS
65, 71, 79, 88, 94, 104, 107, 216, 219, 220, 249

KERN ZIENSWIJZE
Er wordt begonnen bij de 'ontwikkelgebieden' en vervolgens de 'kansrijke gebieden'. Het bedrijf van insprekers ligt in geen van beide. Er is geen geld om de situatie in het gebied aan te pakken, maar het ontwerp-Veenweideprogramma legt wel een claim op het bedrijf. Dit lijkt volgens insprekers onredelijk.

REACTIE
We starten in de ontwikkelgebieden en kansrijke gebieden, en van daaruit werken we verder. Maar in de tussentijd sluiten we kansrijke initiatieven daarbuiten niet uit. Onze inzet is wel afhankelijk van beschikbare middelen, o.a. voor flankerend beleid. Dat geldt ook voor de inzet van maatregelen. Dit programma legt geen formele planologische claim op de gebieden of bedrijven. Wel onderkennen we dat er een schaduwwerking optreedt en we beseffen dat dit leidt tot onzekerheden. Onzekerheden die voor een deel horen bij ondernemerschap maar die ook belemmerend kunnen werken. We realiseren ons dat het programma niet alle onzekerheden oplost, maar we willen ons samen met de landbouwsector inzetten voor een goed toekomstperspectief.

INSPREKERS
26,27, 28, 46, 120, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Bij het voorbeeld over samenwerkingsvormen wordt nationaal park genoemd; hierbij ook benoemen dat er ook nadelen kleven aan het aanmerken van een gebied als nationaal park.

REACTIE
Nationaal park is genoemd als een voorbeeld. Mocht dit een veelbelovende optie zijn, dan wordt uiteraard een afweging gemaakt van de voor- en nadelen die dit heeft, voordat hier een politieke keuze over wordt gemaakt.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker is van mening dat doelen op het terrein van duurzame energieopwekking en energiebesparing niet in een Veenweide-programma thuishoren. De ambitie van het programma is immers dat veenafbraak, bodemdaling en CO2-uitstoot in het veenweidegebied zijn gestopt in 2050. Dit heeft niks te maken met duurzame energieopwekking en energiebesparing.

REACTIE
In het Veenweideprogramma (H 4.) zijn geen doelen gesteld op het terrein van duurzame energieopwekking of energiebesparing. Wel is aangeven dat er een koppelkans kan zijn. De doelen voor duurzame energieopwekking zijn landelijk vastgesteld en worden regionaal uitgewerkt in Regionale Energie Strategieën.

INSPREKERS
166

KERN ZIENSWIJZE
Het geschetste landgoedmodel en nationaal park veenweide zijn een farce en een vernedering voor boeren.

REACTIE
Dit zijn louter illustraties/ voorbeelden van modellen voor samenwerking. We zien ze zeker niet als een 'vernedering voor boeren' omdat ze elders succesvol zijn gebleken, ook voor boeren. Of de modellen ook in het veenweidegebied kunnen werken, zal de praktijk moeten uitwijzen. Dit zal alleen op basis van medewerking en draagvlak in een gebied gebeuren.

INSPREKERS
25, 184

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers zijn blij dat het landgoedmodel wordt herkend en erkend als een model waarin sprake is van samenhang van functies en landbouw meer in balans is met en onderdeel van natuur en landschap. En waarbij ook ruimte en aandacht is voor recreatie en andere ruimtelijke aspecten en de bedrijfsvoering mede gericht is op instandhouding van cultureel erfgoed.

REACTIE
We onderschrijven deze opvatting. Er zijn ook goede voorbeelden waarin dit model elders succesvol wordt toegepast. Als er initiatieven zijn voor het toepassen van het landgoedmodel in het veenweidegebied, willen we dit faciliteren.

INSPREKERS
251

KERN ZIENSWIJZE
Gebieden waar geen geld of concrete plannen voor zijn, moeten uit het plan gehaald worden. Als de planmakers geen financiële verantwoordelijkheid kunnen nemen, mag die last niet bij de ondernemers gelegd worden.

REACTIE
De doelstellingen van het programma - verminderen veenoxidatie, duurzame toekomst voor de landbouw, en klimaatadaptatie - gelden voor het hele veenweidegebied. Duidelijkheid over deze doelen biedt de mogelijkheid om hierop te anticiperen en stappen te zetten in de in dit programma aangegeven richting. We beseffen dat we nog niet alles weten en precies in de vingers hebben. Daarom zijn er ijkmomenten ingebouwd om de balans op te maken en de aanpak bij te kunnen stellen. De 'last' ligt zeker niet alleen bij de ondernemers; er is aangegeven dat de landbouw wordt gesteund bij de noodzakelijke aanpassingen en er is flankerend beleid.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
De grondgebruikers dienen een stevige stem in een gebiedscommissie te hebben. Zonder draagvlak van de grondgebruikers kan het gebied zich niet ontwikkelen in de gewenste richting.

REACTIE
We zijn het eens met een stevige inbreng van de grondgebruikers in het gebiedsproces, ook voor het draagvlak. Hun plek in de gebiedscommissie zal hierop afgestemd zijn.

INSPREKERS
166

KERN ZIENSWIJZE
Gebiedsplatforms zouden vanwege het grote belang van landbouw als grondgebruikers voor 2/3de deel uit boeren moeten bestaan.

REACTIE
Zie reactie hierboven. Het exacte aandeel van grondgebruikers zal in overleg met betrokken partijen in het gebied nader bepaald worden.

INSPREKERS
195

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor een zitting van een biologische boer in de nog in te stellen gebiedscommissies.

REACTIE
Voor elk gebied wordt in overleg met vertegenwoordigers uit het gebied de samenstelling van de gebiedscommissies bepaald. Deze samenstelling kan per gebied verschillen, afhankelijk van de belangen in een gebied.

INSPREKERS
202

KERN ZIENSWIJZE
Gebiedsgericht samenwerken met open vizier is hier de juiste keuze. Boeren kunnen hiermee kennis en kunde over het gebied inbrengen en voelen zich dan ook verantwoordelijk.
De toekomst van het gebied is ook de toekomst van hun bedrijf en omgeving. Grondinstrumenten en de HAKLAM-methode kunnen hierbij de helpende hand bieden:
Hoog als het kan, laag als het moet, meer automatische stuwen, berging of gemaalcapaciteit met peilbeheer door zelfsturing van de ingelanden. In overleg met boeren en met goede weersvoorspellingen kan er veel beter getuned worden aan het waterbeheer! Ook om het beweidingsseizoen voor de koeien in stand te houden.

REACTIE
Deze reactie sluit goed aan op de aanpak en strategie die in het programma is beschreven (H. 5). Samen en van onderop, waarbij lokale gebiedscommissies een belangrijke rol spelen. Ook het grondinstrumentarium en het HAKLAM principe willen we inzetten.

Specifieke gebieden

INSPREKERS
74

KERN ZIENSWIJZE
Oproep om namens de boerenbedrijven van VVB Groote Veenpolder meer samen te werken met het gebied, de bedrijven en de rayonbeheerders; meer bottom-up i.p.v. top-down, ook om goodwill te creëren.

REACTIE
We onderschrijven deze reactie. De gebiedsgerichte benadering van het programma biedt de ruimte voor een bottom-up aanpak en samenwerken met partijen in het gebied.

INSPREKERS
34

KERN ZIENSWIJZE
Het ontwerp Veenweideprogramma legt een claim op de Groote Veenpolder die niet werkbaar is. Verzoek is om: peilmaatregel los te laten, deze inwisselbaar te maken voor bodemmaatregelen en daar ruimhartig budget beschikbaar voor te stellen, gronden met minder dan 80 cm veen uit het programma te halen, gebieden waar sprake is van wegzijging naar de Noordoostpolder uit het programma te laten, nog te betalen ruilverkavelingslasten voor de komende jaren te compenseren, de ambitie naar beneden bij te stellen en in overeenstemming te brengen met het beschikbare geld, en de boeren schadeloos te stellen voor de planologische schaduwwerking van het programma.

REACTIE
We kennen de zorg van de boeren in de Groote Veenpolder en hebben hier oog voor, net als voor de zorg van de boeren in de rest van het gebied. En we beseffen ook dat we al deze zorg nu niet weg kunnen nemen. Het streven naar een hogere grondwaterstand is geen dogma, er moet rekening worden gehouden met de lokale gebiedsspecifieke omstandigheden, zoals de wegzijging naar de Noordoostpolder. Dit is onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak, samen met het gebied.
We onderkennen ook het belang van goed bodembeheer en de kansen van bodemmaatregelen.

AAN HET PROGRAMMA VOEGEN WE EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK TOE.

INSPREKERS
38, 74

KERN ZIENSWIJZE
Er is €65 miljoen beschikbaar. Dit is niet voldoende voor de twee ontwikkelgebieden. De Groote Veenpolder behoort tot de volgende groep van vier kansrijke gebieden waarvoor geen geld is. Geen geld, geen planologische claim.

REACTIE
Dit programma legt geen formele planologische claim op de gebieden. Wel onderkennen we dat er een schaduwwerking optreedt en we beseffen dat dit leidt tot onzekerheden. Onzekerheden die voor een deel horen bij ondernemerschap maar die ook belemmerend kunnen werken, bijvoorbeeld bij bedrijfsovernames. We realiseren ons dat het programma niet alle onzekerheden oplost, maar we willen ons samen met de landbouwsector inzetten voor een goed toekomstperspectief.

Op dit moment is er niet voldoende geld voor de Groote Veenpolder. Maar bij de start van het proces in andere gebieden was er ook onvoldoende geld. Door met het gebied een goed plan op te stellen is er ook aanspraak te maken op geld dat beschikbaar is voor de aanpak van de veenweidegebieden.

INSPREKERS
106

KERN ZIENSWIJZE
It Leechlân wordt nog steeds als kansrijk gebied betiteld en niet als ontwikkelgebied. Er zou niet voldoende geld zijn. Het gebied heeft echter niet om geld gevraagd. Wat It Leechlân nodig heeft is:
- **bestuurlijke visie over behoud van het veenweidelandschap, dat project- en natuurontwikkelaars buiten de deur houdt;**
- **waardering, inrekening en vertrouwen in het gebied;**
- **een dienende overheid voor oplossingen uit het gebied zelf;**
- **weghalen van alle (generieke) restricties die boven het gebied hangen, waardoor perspectief geboden wordt voor de in dit veenweidegebied aanwezige noodzakelijke bedrijven.**

Er is hier al veel bereikt: nagenoeg geen inklinking van veen waardoor de CO2 uitstoot zoals nu voorgespiegeld niet klopt. Ga nu eerst meten wat er al in dit gebied is bereikt en wat de opgave evt. nog is. Koppelkansen in combinatie met restricties, negatief imago, en een niet-overall visie maken het gebied kapot. Prioriteit nummer één hierbij is dat er duidelijkheid komt voor het gebied als overgangsgebied en bijbehorende stikstofdepositie. Kavelruil, gerichte opkoop en herverdeling kunnen hier nu al prima worden ingezet; niet ter compensatie van negatieve effecten, maar als waardering en bevordering van de inzet van het gebied zelf.

REACTIE
We hebben begrip voor deze oproep vanuit dit gebied. Het gaat om de mensen die wonen en werken in het gebied en die willen we graag betrekken bij de verdere uitwerking van plannen in het gebied. De verkenningen die al in het gebied gedaan zijn en de voorstellen die er liggen, vormen hiervoor een goed vertrekpunt. De inzet en energie in het gebied willen we zoveel mogelijk gebruiken. Het programma en de aanpak daarin, bieden hiervoor ook de ruimte en mogelijkheden, incl. inzet van instrumenten en maatregelen. Het benutten van koppelkansen zien we als een mogelijkheid om meerwaarde in het gebied te bereiken door ook andere opgaven te laten profiteren van bepaalde inspanningen. Het moet niet als een belemmering gaan werken en daar zullen we ook op letten..

INSPREKERS
81

KERN ZIENSWIJZE
Wil het project enig kans van slagen hebben (waterpeil – 40 cm) zonder dat agrariërs teveel schade ondervinden, dan zal het bemalingsgebied De Kromme Jelte van ca. 500 ha. opgedeeld moeten worden in verschillende kleine peilvakken zodat maatwerk mogelijk is; dit geldt met name voor het laagst gelegen gebied aan de Wymerts te Osingahuizen. Over de drooglegging hiervan zijn afspraken gemaakt in het kader van de ruilverkaveling Wymbritseradiel, waarvan de looptijd nog niet afgelopen is (brief provincie van 2-1-1991). Door het plaatsen van drijvende stuwen in de tochtsloot is waterpeil van - 40 cm c.q. huidig waterpeil te realiseren. Anders ontstaat een grote schadepost. Inspreker wil hierover meer duidelijkheid.

REACTIE
In het kader van het nemen van peilmaatregelen op basis van het HAKLAM-principe en meer flexibel peilbeheer, zullen we met dergelijke lokale omstandigheden en afspraken rekening houden. Dit laat onverlet dat bestaande afspraken kunnen veranderen. In dat geval nemen we uiteraard de geldende regels en juridische waarborgen in acht.

INSPREKERS
101

KERN ZIENSWIJZE
Zodra de plannen voor de Groote Veenpolder en omliggende gebieden concreter worden, moet er een duidelijke uiteenzetting komen over haalbaarheid, gevolgen en planning. Daarop moet het ook mogelijk zijn om bezwaar of een zienswijze in te dienen.

REACTIE
De concrete uitwerking per gebied willen we maken in overleg met het gebied; hierbij houden we rekening met haalbaarheid, gevolgen en planning en willen we ruimte benutten voor maatwerk. Bij het nemen van formele besluiten, zoals een bestemmingswijziging of een peilbesluit, staat altijd de mogelijkheid van bezwaar en beroep open.

INSPREKERS
15, 114

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vinden dat de Groote Veenpolder van een kansrijk gebied een ontwikkelgebied moet worden. Insprekers plaatsen vraagtekens bij de gebiedsprioritering. Op basis waarvan zijn de ontwikkelgebieden aangewezen? Wie bepaalt wanneer een gebied overgaat van een kansrijk naar een ontwikkelgebied? En stel dat dat heel laat gebeurt, moeten de gebruikers in zo'n gebied dan maar wachten?

Insprekers vinden dat de prioriteiten daar moeten worden gelegd waar de problemen het grootst zijn.

REACTIE
Op dit moment zijn er twee gebieden als ontwikkelgebied benoemd. In deze gebieden is het proces al enkele jaren aan de gang en zijn er ook landelijke middelen voor uitvoering beschikbaar. In het programma is aangegeven dat de ambitie is om ook andere gebieden te promoveren tot ontwikkelgebied. Dit hangt o.a. af van de beschikbaarheid van middelen.

INSPREKERS
99

KERN ZIENSWIJZE
De rapporten van Sweco, de MKBA en het verzoek van de Werkgroep landbouw Sneekermeer West van februari j.l. om de peilopgave in het gebied en de status kansrijk gebied op te heffen, is tot dusver door provincie en Wetterskip alleen beantwoord met het opheffen van de status van kansrijk gebied. Ondanks de resultaten van het onderzoek van Sweco blijft een peilopgave boven het gebied 'hangen' en wordt pas in 2026 beslist over het gebied Sneekermeer west, waar overwegend een kleipakket > 40 cm voorkomt en veenoxidatie onder het kleipakket nauwelijks plaatsvindt.

REACTIE
Een van de doelen van het programma is dat het watersysteem waterrobuust en klimaatbestendig wordt ingericht. Mocht het niet effectief zijn om in deze gebieden maatregelen te nemen voor CO2 reductie, dan is het nog steeds nodig om ook in deze gebieden te zorgen dat we in de toekomst voldoende zoet water beschikbaar hebben en extremere neerslagperioden aan kunnen. In 2026 wordt besloten welke maatregelen er nodig zijn in de andere gebieden, en wat dit betekent voor het peilbeheer en de inrichting van het watersysteem.

HIERBIJ BETREKKEN WE DE NIEUWSTE INZICHTEN EN ONDERZOEKSRESULTATEN M.B.T. CO2 REDUCTIE, BODEMDALING, GRONDWATERSTROMEN EN GRONDWATERBEHEER. DE TEKST HEBBEN WE HIEROP AANGEVULD.

INSPREKERS
163

KERN ZIENSWIJZE
In Grouster Leechlan loopt twee jaar een proces waar vanuit het gebied voorstellen zijn gedaan voor wat de beste waterstand zou zijn zodat land nog goed te bewerken is en het veen behouden blijft. Nu komen er allemaal aanvullende voorwaarden. Inspreker zet vraagtekens bij de mate van bodemdaling in het gebied; inspreker wil graag met bedrijf verder, maar niet met allemaal beperkingen.

REACTIE
We snappen de zorg die er is bij 900 melkveebedrijven in het veenweidegebied. Een duurzaam toekomstperspectief voor deze bedrijven is daarom ook als belangrijk doel opgenomen in het programma. We hebben echter ook te maken met maatschappelijke opgaven op bijv. het gebied van klimaat. We vinden het proces samen met de betrokkenen in een gebied erg belangrijk. De inzet op deze gebiedsaanpak gaan we vergroten en we willen graag samen met het gebied de mogelijkheden en onmogelijkheden in beeld brengen. Hierbij houden we rekening met al lopende initiatieven en voorstellen, waarbij we wel voldoende dynamiek willen houden om adaptief op ontwikkelingen te kunnen inspelen.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker pleit voor het kansrijk gebied Idsegea voor het maken van stappen met grondaankopen ter compensatie van gronden die afgewaardeerd worden in verband met de peilaanpassingen, als vervolg op de verkavelingsanalyse die afgelopen jaar is gemaakt.

REACTIE
In overleg met de klankbordgroep van dit gebied gaan we aan de slag met het maken van een aankoopstrategieplan. Voor het aankopen van gronden is het verder nodig dat hiervoor voldoende middelen beschikbaar zijn. Ook hier wordt komend jaar op ingezet. Verder gaan we met het gebied aan de slag met de invulling van pilots en het maken van een gebiedsperspectief.

INSPREKERS
41

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vragen duidelijkheid over de begrenzing van het kansrijk gebied Aldeboarn De Deelen in relatie tot hun perceel en dat van de hun buren. Ofwel alle percelen die met een peilverandering en recreatie of andere vormen van exploitatie te maken krijgen behoren bij het kansrijk gebied ADD, of niet één, zodat willekeur en consequenties voor andere percelen voorkomen worden.

REACTIE
De kaart in figuur 7.3 van het programma geeft een ruwe contour weer van de kansrijke gebieden. Dit is geen exacte begrenzing. Alle belanghebbenden die te maken krijgen met peilveranderingen of andere vormen van exploitatie worden hierbij betrokken.

INSPREKERS
186

KERN ZIENSWIJZE
In de ontwikkelgebieden Aldeboarn de Deelen worden al een aantal jaren gesprekken gevoerd met boeren, en verschillende onderzoeken en projecten gedaan. De problematiek wordt onderkend en de bijbehorende gewenste aanpak lijkt voldoende draagvlak te kunnen hebben, mits: er voldoende geld is voor compenserende en flankerende maatregelen en de blijvende boeren voldoende worden gecompenseerd in grond en geld; de stoppende boeren een eerlijke prijs krijgen voor hun bedrijf, verplaatsende boeren daarenboven worden gecompenseerd voor de verplaatsingskosten en het financiële gat tussen de waarde van grond die men achterlaat en verwerft wordt gedicht; de waarde van grond en gebouwen wordt gerelateerd aan het prijspeil 2019, zodat waardevermindering als gevolg van planontwikkeling 'Foarút mei de Fryske Feangreiden' geen invloed heeft op de dan vastgestelde dagwaarde; de gebiedscommissie het finale go/no-go geeft over de uitvoering van het gebiedsplan op basis van beschikbaar geld; de gebiedscommissie een evenwichtige samenstelling heeft overeenkomstig de belangen.

REACTIE
In de ontwikkelgebieden maken we samen met betrokkenen plannen voor de ontwikkeling van deze gebieden. Ieders belang wordt daarin meegenomen en meegewogen. Daarbij gaan we zorgvuldig met ieders belang om. In het Veenweideprogramma is aangegeven dat we hiervoor flankerend beleid ontwikkelen. En ten aanzien van gebiedscommissies zijn we het volledig eens met het pleidooi voor een evenwichtige samenstelling.

INSPREKERS
2

KERN ZIENSWIJZE
De bodemdaling in het gebied De geeuw poel en De joo poel in Idsegea is niet het rampscenario wat geschetst wordt in het algemene veenweidegebied. De grootste bodemdaling hier wordt veroorzaakt door grondkerende bewerkingen. Zie bodemdalingskaart Nederland: minder dan 1 mm per jaar in betreffende polder.

REACTIE
De bodemdalingskaart Nederland is gebaseerd op satellietmetingen. Deze metingen zijn afkomstig van harde objecten zoals wegen en gebouwen. Deze meetpunten geven dus geen beeld van de bodemdaling in de weilanden. Bij de uitleg van de bodemkaart van Nederland is dit toegelicht.

INSPREKERS
214

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat indruk bestaat dat u als beleidsmaker veel te snel wilt met het in uitvoering brengen van het zo gewenste toekomstige beleid. Er is niet concreet beschreven wat de economische en sociale gevolgen zijn voor de boeren in de Brekkenpolder. De financiële onzekerheden zorgen voor veel frustratie bij de ondernemers in dit gebied. Er is in dit gebied zeer weinig vooruitgang geboekt in dit gebied en er zijn toezeggingen gedaan die niet zijn nagekomen. Zo zouden er peilbuizen worden geplaatst en het grondwaterpeil in beeld worden gebracht.

REACTIE
De concrete economische gevolgen voor elke ondernemer zijn op bedrijfsniveau heel verschillend. Die kunnen we op dat niveau op dit moment niet in beeld brengen. We beseffen heel goed dat er economische gevolgen zullen zijn. In het programma is daarom aangegeven dat we de landbouw willen steunen bij de noodzakelijke aanpassingen. Onder de programmalijn ' It Nije Buorkjen' is dit uitgewerkt.
Voor het gebied Brekkenpolder zijn diverse overleggen geweest. Er zijn afspraken gemaakt over het plaatsen van peilbuizen in het kader van het project Boeren meten water. Door de Corona pandemie heeft dit vertraging opgeleverd. Dit is gecommuniceerd met het gebied.

INSPREKERS
236

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker doet een dringend beroep om samen met het gebied het Veenweideprogramma op een juiste wijze in te vullen met realistische verwachtingen en maatregelen zodat de landbouw in het gebied kan blijven bestaan. Het gebied Brekkenpolder heeft 11 landbouwbedrijven waarvan 8 met een bedrijfsopvolger. Dit is uniek want landelijk kent minder dan de helft van de bedrijven een opvolger.

REACTIE
Het gebied Brekkenpolder is een van de genoemde kansrijke gebieden. We gaan graag verder met het gebied in gesprek om invulling te geven aan de in het programma benoemde doelen.

Programmalijn 5: Onderzoek en monitoring

INSPREKERS
26, 27, 28, 29, 30, 32, 40, 42, 45, 46, 49, 51, 53, 58,60, 116, 120, 128, 131, 133, 124,141, 142,145, 147,154, 155,156, 160, 161, 167, 170, 172, , 188, 190, 191, 192, 197, 213, 215, 225, 226, 227, 228, 230, 232, 233, 234, 235, 241, 242, 243, 249, 250, 252

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers vragen aandacht voor het gebrek aan zicht op effectieve maatregelen. Verwijzend naar het Klimaatakkoord (pag. 138) citeert men:
'In de 'Hoofdlijnen voor een Klimaatakkoord' is het technisch potentieel van enkele maatregelen, zoals onderwaterdrainage in beeld gebracht. Kennisontwikkeling zal uitwijzen welke maatregelen effectief zijn om de doelstelling van 1 Megaton CO2-eq reductie te behalen. De daadwerkelijke mix van maatregelen die nodig is om deze doelstelling te realiseren wordt op basis hiervan bepaald en wordt op gebiedsniveau gerealiseerd.'
Uit diverse stukken, waaronder de kamerbrief Kabinetsaanpak Klimaatbeleid nr. 562, kan men opmaken dat nu in het geheel nog niet duidelijk is met welke maatregelen op effectieve wijze CO2 reductie bereikt kan worden. Het is niet voor niks dat het Ministerie €76 miljoen heeft uitgetrokken voor onderzoek, pilots en demonstraties. Het gebrek aan zicht op werkende oplossingen wordt ook nog eens bevestigd door onderzoeken, zoals u zelf uitvoert naar het effect van onderwaterdrainage zoals gepubliceerd op de website www.veenweidefryslan.frl.
Insprekers verzoeken om enkele onderzoeksvragen specifieker te benoemen; wat dragen andere grondsoorten bij aan CO2 uitstoot; welk aandeel CO2-uitstoot is het gevolg van normaal bodemleven en welk aandeel is het gevolg van veenoxidatie; wat is de verandering in methaanuitstoot bij vernatting; wat leveren de maatregelen op; onderzoek naar financiële effecten voor de landbouwsector; onderzoek naar arbeidstijd die de boer kwijt is aan deelname aan het programma; onderzoek naar veeziektes. Men stelt vast dat u binnen dit Veenweideprogramma voor landbouwers ingrijpende maatregelen voorschrijft, zonder dat u de effecten goed kent. Hiermee maakt u de agrarische sector tot slachtoffer van beleid dat mogelijk er niet toe leidt dat gestelde doelen worden gehaald.

REACTIE
De relevante onderzoeksvragen die te maken hebben met broeikasgassen zijn ondergebracht in het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden en in het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling.
We onderkennen dat de uitwerking van het programma financiële gevolgen heeft voor de landbouw; in de programmalijn ' It nije buorkjen' wordt hier uitgebreid aandacht aan besteed, o.a. in de vorm van flankerend beleid voor ondersteuning van de landbouw.
Het programma biedt de nodige ruimte om aanvullend onderzoek uit te voeren en om maatregelen eerst in pilots uit te proberen. Pas als er meer zicht is op effectiviteit, kan een maatregel breder worden toegepast. De gefaseerde en adaptieve aanpak van het programma is zo mede afgestemd op de beschikbare kennis en op voortschrijdende inzichten.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
Er zal een 'nulmeting' moeten komen om vast te leggen wat de situatie in het gebied en op perceelsniveau is, voordat de maatregelen uitgevoerd gaan worden. Dat geldt overigens ook voor de "HAKLAM"-proef die binnenkort in het gebied van start gaat.

REACTIE
Monitoring is een belangrijk onderdeel van het programma. Op gebiedsniveau, in de ontwikkel- en kansrijke gebieden, kan dit verder worden ingevuld.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Er moet meer onderzoek komen naar de bodemgesteldheid bij vernatting en de invloed (dichtslibben) van de grond bij hoosbuien.

REACTIE

ER WORDT EEN PROGRAMMALIJN BODEM EN GRONDGEBRUIK AAN HET PROGRAMMA TOEGEVOEGD. DAARIN WORDT OOK AANDACHT BESTEEDT AAN DRAAGKRACHT VAN DE GROND EN BODEMVERDICHTING.

INSPREKERS
46, 128, 208, 215

KERN ZIENSWIJZE
Er moet onderzoek worden gedaan naar verandering (toename of afname) van veeziektes, insecten en biodiversiteit.

REACTIE
Hier wordt al het nodige onderzoek naar gedaan. In 2020 is een onderzoek uitgevoerd door de Gezondheidsdienst voor Dieren naar toename van het risico op leverbot besmettingen. Ook wordt er landelijk en provinciaal het nodige onderzoek gedaan naar de insectenstand en de biodiversiteit.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker vindt dat er onderzoek naar arbeidstijd en totale financiële gevolgen voor de landbouwsector plaats moet vinden.

REACTIE
Uitgangspunt van het programma is dat er ook in toekomst nog een duurzaam perspectief is voor de landbouw in het veenweidegebied. Er zullen veranderingen plaatsvinden en hierin willen we de sector ondersteunen. In de programmalijn It Nije Buorkjen is hier nadrukkelijk aandacht voor. Het verdienvermogen voor de landbouw is een belangrijk thema in de aanpak. We betrekken hierbij actuele inzichten vanuit de landbouw.

INSPREKERS
5

KERN ZIENSWIJZE
Naast teelt met natte omstandigheden is zeker zo belangrijk onderzoek naar hoe om te gaan met droge zomers. Een van de belangrijkste proefprojecten wordt niet genoemd: BioClive van de Universiteit Utrecht. Zij doen vooral onderzoek naar het effect van diepwortelende grassen, gemengd tussen de andere grassoorten in een gevarieerde samenstelling, wat bij droogte de plag toch vochtig houdt. Een peil van 40 cm is niet voldoende in een lange periode van droogte. Het gras gaat dood en de plag oxideert. Pas tussen 30 en 40 cm ontstaan er wat betere mogelijkheden, zie BioClive. Om het veen in stand te kunnen houden is een permanent levende en dus vochtige plag nodig, en dat bereik je niet met 40 cm, laat staan met > 40 cm.

REACTIE
Onderzoek naar de gevolgen van klimaatverandering (o.a. droge zomers) wordt op diverse plaatsen gedaan. Resultaten van dit soort onderzoeken benutten we zo veel mogelijk binnen de aanpak.
Binnen het Veenweideprogramma wordt in proeftuin de Welle op praktijkschaal onderzoek gedaan naar verschillende grasmengsels bij hogere waterpeilen. Het streefpeil van 40 cm is een gemiddelde. Via het HAKLAM-principe willen we kijken wat mogelijk is in droge zomers om de grondlaag voldoende vochtig te houden.

WE HEBBEN DIT IN PROGRAMMALIJN 1 AAN DE OMSCHRIJVING VAN HET PEILBEHEER TOEGEVOEGD.

INSPREKERS
202

KERN ZIENSWIJZE
In de visie wordt veel te gemakkelijk uitgegaan van de stuurbaarheid van grondwater. In een droge periode is niet alleen een hoog slootpeil voldoende, maar ook wateraanvoer in het perceel. Hier is meer onderzoek voor nodig.

REACTIE
Hier wordt ook het nodige onderzoek naar gedaan. De eerste jaren van de aanpak staan ook nog in het teken van onderzoek en pilots. Daarom zijn ook een aantal ijkmomenten ingebouwd. Op basis van nieuwe kennis en inzichten kan dan worden bijgestuurd.

Programmaorganisatie

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
Gemeenten geven aan, in het belang van de leefomgeving, de inwoners en ondernemers in deze gebieden, graag samen te willen werken om daarmee zoveel mogelijk invulling te geven aan het principe van één overheid.

REACTIE
Wij onderschrijven het belang van samenwerken aan het Veenweideprogramma. We geven in het programma aan dat we werken met een programma-organisatie waarin gemeenten vertegenwoordigd zijn en er naar bestuurlijke afstemming wordt gezocht. De afspraken over samenwerking tussen de partijen worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst.

INSPREKERS
56

KERN ZIENSWIJZE
Insprekers zijn bij concrete onderhandelingen alleen bereid te onderhandelen met partijen die daadwerkelijk bevoegd zijn. Overige stuur- of coördinatiegroepen staan hierbuiten en vertragen en verstoren slechts de weg naar een gepaste oplossing.

REACTIE
In de gebiedsprocessen werken we met stuurgroepen of gebiedscommissies. Deze commissies krijgen een mandaat om samen met het gebied voor dat gebied een gebiedsplan te maken. Als het op bedrijfsniveau tot concrete onderhandelingen komt, bijvoorbeeld over aan- of verkoop van gronden, zal dit zijn met een daartoe bevoegde partij of persoon.

INSPREKERS
9, 13, 17, 157, 180, 182, 183

KERN ZIENSWIJZE
Een gelijkwaardige positie voor gemeenten (en gemeenteraden) is noodzakelijk. Het opstellen van het Veenweideprogramma is primair een verantwoordelijkheid (en onderdeel van de collegeprogramma's) van de Provincie en het Wetterskip. Beide besturen hebben aan de voorkant richting gegeven aan het programma, door een richtinggevend besluit te nemen naar aanleiding van een MKBA. Deze inbedding ontbreekt (nog) bij de Colleges en de Raden van de veenweidegemeenten. Het onderwerp veenweide is in de meeste collegeprogramma's niet opgenomen en onze Raden hebben in het voortraject geen inbreng kunnen leveren.
Willen we in de toekomst samenwerken als gelijkwaardige partners, dan is het noodzakelijk dat vanuit de Raden medezeggenschap ontstaat rond het programma.

REACTIE
We onderschrijven deze oproep van de gemeenten. Hier zijn al de nodige stappen in gezet en er wordt verder gewerkt aan de inbedding bij colleges en raden. Vanuit het principe 'werken als één overheid', ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid, willen we deze samenwerking graag in gelijkwaardigheid voortzetten en verankeren in een samenwerkingsovereenkomst.

INSPREKERS
221

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker heeft vernomen dat er kortgeleden twee commissies (afwaardering en verdienmodellen) ingesteld zijn. Vanuit het gebied Idzegea wil inspreker een zetel in beide commissies. Dit is voor het draagvlak in het gebied van essentieel belang.

REACTIE
Er is een werkgroep ingesteld om te onderzoeken welke spelregels we willen hanteren bij het afwaarderen van grond. De landbouw is in deze werkgroep vertegenwoordigd. De resultaten van deze werkgroep worden vervolgens besproken in het BOF, waar ook de diverse belangen zijn vertegenwoordigd.

INSPREKERS
222

KERN ZIENSWIJZE
Inspreker geeft aan dat het plaatslijk belang Aldeboarn ook deel uitmaakt van het bestuurlijk platform en helaas niet vermeld wordt op figuur op pagina 37 van het programma.

REACTIE
Het figuur op pagina 37 in het hoofdstuk over programma-organisatie gaat over de programma-organisatie van het gehele Friese veenweidegebied. In het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF) zit niemand van een plaatselijk belang. In de Stuurgroep van het ontwikkelgebied van Aldeboarn de Deelen zit wel een vertegenwoordiger van Plaatselijk Belang.

Kosten en financiering

INSPREKERS
29, 30, 32, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 48, 49, 74, 100, 101,116, 118, 131, 133, 134, 141, 142, 145, 147, 154, 155,156, 160, 161,167,170, 172, 188, 190, 191, 192, 197, 204, 213, 230, 232, 233, 234, 235, 214, 236, 241, 243, 247, 255

KERN ZIENSWIJZE
Er is onvoldoende geld om het hele gebied aan te pakken, terwijl met het programma wel een claim op het gehele gebied wordt gelegd.
Zo is op een begroting van €550 miljoen op dit moment €65 miljoen beschikbaar. Dit is niet voldoende voor de twee ontwikkelgebieden.
De ambities zijn veel te groot. Eerst moet het vele geld geregeld worden, anders hoeft niet eens gedacht te worden aan start in de kansrijke gebieden.
Er wordt heel gemakkelijk gerekend op een groot deel van de klimaatgelden, maar komt dit geld er daadwerkelijk en wordt dit dan wel gebruikt om ondernemers te compenseren?
Het exploiteren van een gezond landbouwbedrijf wordt onmogelijk gemaakt door een pakket aan maatregelen zonder dat de financiële middelen vanuit de overheid al beschikbaar zijn.
De afspraak geen geld, geen Zwitsers is van groot belang voordat in een gebied aan de slag gegaan wordt.

REACTIE
Zoals aangegeven, is de focus eerst gericht op de gebieden met dik veen en de kansrijke gebieden en ontwikkelgebieden; bij de herijking in 2022 en 206 bepalen we de inzet voor andere gebieden. Deze gefaseerde aanpak heeft mede met de beschikbaarheid van middelen te maken.
Ondertussen gaan we aanvullende middelen werven.
De veenweideproblematiek, en dan met name de CO2 reductieopgave, overstijgt de regio. Daarom vinden we het belangrijk dat er landelijke en Europese middelen beschikbaar komen voor de aanpak van de problematiek.
Door aan te geven wat we willen (de doelen) en hoe we dit willen realiseren (strategie en aanpak), kunnen we ons overleg met het Rijk over het beschikbaar stellen van middelen op een goede wijze ondersteunen.
In het programma is het principe 'geen geld, geen Zwitsers' opgenomen. Er worden geen maatregelen doorgevoerd als er geen dekking voor is.

INSPREKERS
101

KERN ZIENSWIJZE
De financiële onderbouwing is vaag. Het is onduidelijk wie de hoge kosten gaat dragen. De rekening ligt vooralsnog voornamelijk bij de boeren via de grote stijging van waterschapslasten.
Tegenover beperking van een rendabele bedrijfsvoering moet voldoende compensatie staan; hierbij moeten kredietverstrekkers meegenomen worden vanwege minder onderpand door waardedaling van de grond.

REACTIE
Omdat de concrete uitwerking van plannen nog moet plaatsvinden, is een heel nauwkeurige raming nu nog niet te maken. De kosten zijn voorlopig geraamd op 550 miljoen. Bij de verdere concretisering van plannen zal blijken of dit genoeg is. Bij de ijkmomenten in 2022 en 2026 wordt ook de financiële balans opgemaakt. Zoals in het programma is aangegeven, is er veel aandacht voor de verdiencapaciteit van de landbouwsector. Het doel is dat er ook een duurzaam toekomstperspectief is voor de landbouw in het gebied. Ook andere partijen worden hierbij betrokken.

INSPREKERS
125

KERN ZIENSWIJZE
De kosten zijn veel te laag geraamd. Met een schade van al gauw €10.000 per ha en grond nodig voor waterberging, is het benodigde bedrag een factor 2 hoger dan nu geraamd.

REACTIE
Zie vorige reactie.

INSPREKERS
26, 27, 28, 120, 130

KERN ZIENSWIJZE
Kan de waterschapheffing niet worden ingezet om de kosten van het programma (deels) te dekken?; boeren die nadeel ondervinden hoeven minder te betalen en natuurorganisaties die die baat hebben bij het programma zouden dan meer betalen.

REACTIE
Het belastingstelsel van de waterschappen kent niet de mogelijkheid voor een dergelijke tariefdifferentiatie. Om de kosten de dekken zetten we in op andere middelen, zoals in H. 9 is aangegeven.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Het programma is opgesteld in belang van heel Friesland. Naast herverdeling (waterrecreatie en natuur moeten meer betalen) van de waterschapsbelasting binnen het veenweidegebied, zouden de kosten via de

waterschapsbelasting door alle inwoners en bedrijven in Friesland gedragen kunnen worden.

REACTIE
Het belastingstelsel van de waterschappen kent niet de mogelijkheid voor een dergelijke tariefdifferentiatie. Om de kosten de dekken zetten we in op andere middelen zoals in H. 9 is aangegeven. De kosten die het waterschap maakt, worden via de waterschapsheffing door alle inwoners en bedrijven binnen het beheergebied van het waterschap gedragen.

INSPREKERS
26, 27, 28, 46,120, 128, 130, 215

KERN ZIENSWIJZE
Kunnen SNL gelden niet worden ingezet voor dekking van het veenweideprogramma?

REACTIE
Met SNL gelden worden subsidies verstrekt voor het behoud en ontwikkeling van (agrarische) natuurgebieden en landschappen. SNL middelen kunnen heel goed onderdeel zijn van het verdienmodel van agrarische bedrijven.

INSPREKERS
46, 128, 215

KERN ZIENSWIJZE
Bestaande subsidies en gelden mogen niet gebruikt worden om gaten in de begroting mee te dichten. Daarnaast moeten bestaande inkomsten (met veel voorwaarden) beschikbaar blijven voor de landbouwers.

REACTIE
Welke middelen ingezet kunnen worden is een politieke afweging. Dit kan gevolgen hebben voor bestaande budgetten. Uitgangspunt voor de landbouw in het veenweidegebied is dat er ook in de toekomst nog een goed inkomen is te verwerven. Daarom wordt hier in het programma ook veel aandacht aan besteed.

INSPREKERS
9

KERN ZIENSWIJZE
Voor de financiering van de ambities van het Veenweideprogramma zijn op termijn meer middelen noodzakelijk. Om de voortgang en uitvoering van het programma te kunnen borgen moet de provincie, eventueel samen met het Rijk, tijdig meer geld beschikbaar stellen.

REACTIE
Voor de financiering is inderdaad meer geld nodig. In H. 9 is aangegeven dat we de samenwerking met het Rijk en andere provincies willen intensiveren om afspraken te maken over de financiering van de aanpak van de veenweidegebieden.

INSPREKERS
182, 208

KERN ZIENSWIJZE
Wij vinden dat de kosten van de veenweideproblematiek niet onevenredig bij een specifieke groep moet worden neergelegd.

REACTIE
De veenweideproblematiek is een gemeenschappelijk probleem. De kosten die gemaakt worden om de doelen te kunnen realiseren, zullen niet bij een specifieke groep neergelegd worden. In H. 9 is aangegeven hoe we de financiering van het programma de komende jaren willen realiseren.

INSPREKERS
174

KERN ZIENSWIJZE
Enerzijds dient de vervuiler te betalen. Anderzijds dient de prijs voor zuivel en voedsel te stijgen. Een vleestaks is een mooi begin.

REACTIE
Het Veenweideprogramma is niet de plaats om beleid m.b.t. beprijzing e.d. uit te werken.

Overig

INSPREKERS
56

KERN ZIENSWIJZE
Het Veenweideprogramma gaat over een groter gebied dan waar nu de veenpakketten zitten. Van deze huidige en extra gebieden is er maar een klein gebied waar veen kan worden behouden. Nu er veel meer hectares in het programma zitten, hebben alle maatregelen een grote impact op een veel te groot gebied, waar dus geen veen kan worden behouden.

REACTIE
Naast de doelstelling om de negatieve effecten van veenoxidatie te beperken, kent het programma ook een doelstelling om de watersystemen klimaatbestendig in te richten. Dit geldt ook voor de gebieden waar dunnere veenpakketten zijn of sprake is van een dik kleidek. In het programma is aangegeven dat in 2026 een besluit wordt genomen over de in deze gebieden benodigde maatregelen.

WETTERSKIP FRYSLÂN

provinsje fryslân
provincie fryslân

COLOFON

Uitgave:
Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân,
november 2020

Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN
Tweebaksmarkt 52
(058) 292 59 25
www.fryslan.frl
provincie@fryslan.frl

Wetterskip Fryslân
Fryslânplein 3
8914 BZ Leeuwarden
Postbus 36, 8900 AA
Leeuwarden
(058) 292 22 22
www.wetterskipfryslan.nl

Veenweideprogramma
www.veenweidefryslan.frl
veenweidevisie@fryslan.frl

Vormgeving & opmaak
GH+O communicatie & creatie, Leeuwarden

Fotografie
Daniël Hartog
Projectteam Veenweideprogramma